Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ
ΕΝ ΤΗι ΦΙΛΟΣΟΦΙΑι ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ*

Οὐδενὸς σχεδὸν προβλήματος τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἡ λύσις παρέχει τοσαύτας δυσχερείας, ὅσας ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος ἡ περὶ τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς σχέσεως τούτων πρὸς τὸν θεόν. Τίνα θέσιν ἔχουσιν αἱ ἰδέαι ἐν τῷ συστήματι τοῦ φιλοσόφου τούτου; Αἱ ἰδέαι ἢ ὁ θεὸς εἶναι παρ' αὐτῷ ἡ δημιουργὸς ἀρχή; Τὸ ζήτημα τοῦτο, οὗ ἡ λύσις μέγιστα θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ὅλης πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ἐγένετο ἐν τοῖς νεωτάτοις μάλιστα χρόνοις ἀντικείμενον παντοίων ἐρευνῶν, ἀλλ' οὐδεμία τῶν δοθεισῶν λύσεων ἔτυχε καθολικῆς ἀποδοχῆς. Ἐπειδὴ ὁ Πλάτων δὲν διεμόρφωσε φιλοσοφικὸν σύστημα, ὅπως πολλοὶ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, ἀλλ' ἐπ' εὐκαιρίαις μᾶλλον ἢ ἧττον περὶ τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν προβλημάτων διετύπωσε γνώμας ἐν τοῖς παντοίοις συγγράμμασιν αὐτοῦ, κατέλιπε δὲ τὴν περὶ κόσμου θεωρίαν οὐχὶ πάντῃ συντετελεσμένην, ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματι πολλὰ τὰ σκοτεινὰ καὶ παρέχουσιν ἀφορμὴν εἰς ἐκδοχὰς πολλαχῶς διαφερομένας πρὸς ἀλλήλας. Ἐάν τις διεξέλθῃ τὰς πλατωνικὰς συγγραφάς, εὐκόλως πείθεται ὅτι ὁ φιλόσοφος ἐσχάτην αἰτίαν τοῦ κόσμου θεωρεῖ τὴν φρόνησιν, ὅτι μετὰ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Σωκράτους ἀποδέχεται νοῦν ὡς δημιουργὸν ἀρχήν, ἥτις ἀγαθὴ οὖσα κατὰ σκοπὸν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ διεκόσμησε καὶ διακυβερνᾷ[1]. Τινὲς ὅμως τῶν πλατωνικῶν ῥήσεων, οἷον ἡ τῆς Πολιτείας[2], καθ' ἣν ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ἡ ἀνωτάτη τῶν ἰδεῶν καὶ παρίσταται ὡς ἡ πηγὴ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ

---

* Ὑπεβλήθη γερμανιστὶ ὡς διδακτορικὴ διατριβὴ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λιψίας καὶ ἐδημοσιεύθη αὐτόθι (Das weltbildende Prinzip in der Platonischen Philosophie, Inaug.—Diss., Leipzig, 1899). Ἐνταῦθα τὸ πρῶτον δημοσιεύεται μετάφρασις ἑλληνική.

[1] Πρβλ. Φίληβ. 28 D κ. ἑξ.—Σοφ. 265 C κ. ἑξ.—Τιμ. 27 C κ. ἑξ.—Νόμ. 889 B κ. ἑξ., 899 D κ. ἑξ., 903 A κ. ἑξ.

[2] VI, 595 κ. ἑξ.

γινώσκειν, καὶ τοῦ Φαίδωνος[1] καὶ ἄλλων διαλόγων, ἄγουσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι παρὰ τῷ φιλοσόφῳ τούτῳ δημιουργικαὶ ἀρχαί.

Κατὰ ταῦτα δύο εἶναι αἱ κύριαι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐκδοχαί, αἵτινες φέρονται παρὰ τοῖς διαφόροις ἐρευνηταῖς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος. Κατὰ τὴν πρώτην δέχεται ὁ Πλάτων θεὸν ὡς πνεῦμα, ἀρχὴν κινοῦσαν καὶ διακοσμοῦσαν τὸ πᾶν· αἱ ἰδέαι εἶναι κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἢ νοήματα τοῦ θεοῦ ἢ μεταφυσικὰ καθ' αὑτὰ ὑπάρχοντα ὄντα, καθ' ἃ ὁ θεὸς δημιουργεῖ τὰ αἰσθητά. Ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι νοήματα τοῦ θεοῦ ἐδίδαξαν πάλαι οἱ πλεῖστοι τῶν Πλατωνικῶν τῶν ἔπειτα χρόνων, ἔτι δὲ τῶν Νέων πλατωνικῶν[2] καὶ τῶν Νέων πυθαγορείων[3], οἵτινες ὑπελάμβανον ἅμα τὰς ἰδέας ὡς οὐσίας, ἔπειτα πολλοὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἐν τῇ ἐκδοχῇ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἠκολούθουν ὡς τὰ πολλὰ εἰς τοὺς Νέους πλατωνικούς· πρός δε τούτοις οἱ λεγόμενοι πραγματισταὶ καὶ οἱ Νέοι πλατωνικοὶ τῆς Ἀναγεννήσεως[4]· διέμεινε δὲ ἡ ἑρμηνεία αὕτη μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀλλὰ καὶ ἡ νεωτάτη περίοδος ἔχει πολλοὺς νὰ ἐπιδείξῃ τῆς γνώμης ταύτης θιασώτας, ὡς τὸν Meiners[5], τὸν Stallbaum[6], τὸν Trendelenburg[7], τὸν Rettig[8], τὸν Michaelis[9], καὶ ἄλλους. Ἡ ἑρμηνεία ὅμως αὕτη ἀντίκειται εἰς σαφεῖς ῥήσεις τοῦ

[1] 99 D κ. ἑξ.

[2] Οὕτως ὁ *Ἀλβῖνος*, (Διδασκαλ. τῶν Πλάτ. δογμ. IX «*ἔστι δὲ ἡ ἰδέα ὡς πρὸς μὲν θεὸν νόησις αὐτοῦ, ὡς πρὸς δὲ ἡμᾶς νοητὸν πρῶτον*». Αὐτόθι «*εἶναι γὰρ τὰς ἰδέας νοήσεις θεοῦ αἰωνίους τε καὶ αὐτοτελεῖς*». Πρβλ. II «*ἡ ψυχὴ δὴ θεωροῦσα τὸ θεῖον καὶ τὰς νοήσεις τοῦ θείου εὐπαθεῖν τε λέγεται καὶ τοῦτο τὸ πάθημα αὐτῆς φρόνησις ὠνόμασται κτλ.*», ὅπου ὁ φιλόσοφος ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν πάντως τὸ ἐν Φαίδωνι 79D), ὁ *Πλωτῖνος* (V, 9. 5, 9. 8, 9, 9 «*ἀναγκαῖον καὶ ἐν νῷ τὸ ἀρχέτυπον πᾶν εἶναι καὶ κόσμον νοητὸν τοῦτον τὸν νοῦν εἶναι, ὅν φησιν ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, ὅ ἔστι ζῷον*»), ὁ *Ἀμέλιος*, ὅστις ἐδέχετο καὶ ἰδέαν τοῦ κακοῦ ἐν τῷ θεῷ (*Φιλόπονος* παρὰ *Mai*, Spicil. rom. II, 20, *Πορφύριος Π. Πλωτίνου* βίου 18). κ.ἄ.

[3] *Mullach*. Fragm. I, 200.

[4] Ὡς παρὰ *Μαρσιλίῳ Φικίνῳ*, Opp. (Paris, 1641) I, 990.

[5] Gesch. d. Wissensch. II, 803.

[6] Εἰς *Πλάτ*. Τίμαιον, σελ. 40, καὶ Παρμενίδην, σελ. 269 «ideas esse sempiternas numinis divini cogitationes».

[7] De *Plat*. Philebi consil. σελ. 17 κ. ἑξ., σελ. 20 «Quid igitur restat, nisi divina intelligentia, quae cogitando ita ideas gignat, ut sint quia cogitentur?»

[8] Αἰτία im Philebos σελ. 24 κ. ἑξ.

[9] Phil. plat. II, 255. Πρβλ. καὶ *G. Schneider*, Plat. Metaphys. 110, κ.ἑξ.

φιλοσόφου, ὡς θὰ φανῇ ἐν τοῖς ἔπειτα· δι' ὅ, ὡς παραδίδεται, ἤδη ὁ Λογγῖνος, ὁ Νέος πλατωνικός, ἠμφεσβήτησεν αὐτήν [1], ἐδίδαξε δὲ ὅτι αἱ ἰδέαι κατὰ Πλάτωνα ὑπάρχουσιν ἔξω τοῦ θεοῦ. Κατὰ τὸν Λογγῖνον δημιουργὸς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Πλάτωνος εἶναι ὁ θεός, ὅστις ὑπάρχει παρὰ τὰς ἰδέας, πρὸς ἃς οὗτος ὡς πρὸς παραδείγματα ἀποβλέπων δημιουργεῖ τὸν κόσμον [2]. Ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις τῆς γνώμης ταύτης ὑπερεμάχησεν ἀξιολογώτατος ἑρμηνευτὴς τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ὁ C. Fr. Hermann [3].

Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδοχήν, ἥτις ἔχει τανῦν παμπόλλους θιασώτας, ἐν τῇ πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ αἱ ἰδέαι εἶναι ἡ κυριωτάτη ἀρχή· θεὸς δὲν ὑπάρχει· ὁ θεός συμπίπτει πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν ἀνωτάτην τῶν ἰδεῶν, ἐξ ἧς προέρχονται αἱ ἄλλαι· τοῦ ἀγαθοῦ ἡ ἰδέα εἶναι ἡ δημιουργὸς ἀρχή, ὁ δ' ἐν τῷ Τιμαίῳ φερόμενος δημιουργὸς εἶναι παντάπασι μυθικὴ μορφή.

Οὕτως ἀποφαίνονται ὁ Ἕρβαρτος [4], ὁ Schleiermacher [5], ὁ Ritter [6], ὁ Bonitz [7], ὁ Brandis [8], ὁ Ueberweg [9], ὁ Susemihl [10], ἔτι δὲ ὁ Zeller, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν ἐρευνητῶν τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων, ὅστις τὴν γνώμην ταύτην ἐσπούδασεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἀκριβέστατα νὰ διατυπώσῃ καὶ κατοχυρώσῃ [11]. Κατὰ τοῦτο διαφέρει ὁ Zeller τῶν ἄλλων ἐρευνητῶν, ὅτι ὄχι μόνον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν ὑπολαμβάνει ποιητικὴν αἰτίαν τῶν ὄντων ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν ἰδεῶν [12]. Αὕτη ἡ

---

[1] *Πορφυρίου*, Π. Πλωτίνου βίου, 18.

[2] Εἶχε δ' ἐπί τινα χρόνον τὴν γνώμην ταύτην καὶ ὁ τοῦ Λογγίνου μαθητὴς Πορφύριος («*ἔξω τοῦ νοῦ ὑφέστηκε τὰ νοητά*» *Πορφυρίου* Π. Πλωτίν. β, 18).

[3] Index lect. hib., Marburg 1832/3. Vindic. disput. de idea boni apud Plat., Marburg 1839.

[4] WW I, 248. XII, 78.

[5] Plat. WW II, 134.

[6] Gesch. d. Philos. II, 311 κ. ἑξ.

[7] Disputat. plat. duae, σελ. 5 κ. ἑξ.

[8] Gesch. d. Entwickl. d. griech. Philos. I, 322 κ. ἑξ.

[9] Rhein. Mus. IX, 69 κ. ἑξ. Grundr. d. Gesch. d. Philos. I, 173 κ. ἑξ.

[10] Genet. Entwickl. d. Plat. Philos. I, 360, II, 22, 202. Πρβλ. καὶ *Schwegler*, Gesch. d. griech. Philos. 204, 209. καὶ *Steinhart*, ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Πλάτωνος *H. Müller*, IV, 644 κ. ἑξ. V, 214 κ. ἑξ. καὶ *Ribbing*, Genet. Darstellung d. plat. Ideenlehre I, 370 κ. ἑξ., 375 κ. ἑξ.

[11] Philos. d. Griechen II. 1⁴. 686 κ. ἑξ., 707 κ. ἑξ. κ. ἄλλ.

[12] II. 1⁴ 686 κ. ἑξ. κ. ἄλλ. Πρβλ. *Steinhart* V, 214.

ἐκδοχὴ πολλοὺς θιασώτας προσκτᾶται ὁσημέραι [1], ἀλλ' οὔτε ἐκράτησε μέχρι τοῦδε, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ κρατήσῃ, ἐν ὅσῳ τὰ τοῦ Πλάτωνος συγγράμματα πολλαχῶς ἀντιλέγουσι πρὸς αὐτήν. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τοῦ Zeller, ἥτις δὲν δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς, ἀνακρίνοντες πειρώμεθα ἐν τοῖς ἑπομένοις, ἀφετηρίαν ἔχοντες τὰς πλατωνικὰς συγγραφάς, νὰ δείξωμεν τί ὁ Πλάτων πρὸς τὰ τοῦ Zeller ἀντιτάσσει καὶ τίς λύσις τοῦ προβλήματος εἶναι ἡ καθ' ἡμᾶς πιθανωτέρα. Καὶ ἐξετάζομεν πρῶτον μὲν τί εἶναι κυρίως αἱ πλατωνικαὶ ἰδέαι, ἔπειτα ἐὰν αὗται δύνανται νὰ εἶναι ποιητικαὶ αἰτίαι, τρίτον τί ὁ Πλάτων διδάσκει περὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέας καὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως τούτων. Ἐν συμπεράσματι ἐκθέτομεν διὰ βραχυτάτων τὰ πορίσματα τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης.

Α. ΑΙ ΙΔΕΑΙ

1. ΓΕΝΕΣΙΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Δύο ὑπῆρξαν αἱ κρηπῖδες, ἐφ' ὧν ἱδρύθη ἡ περὶ ἰδεῶν διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος, τὸ μὲν ἡ γνώμη ὅτι πᾶς ὁ αἰσθητὸς κόσμος διηνεκῶς ῥέει καὶ μεταβάλλεται, τὸ δὲ ἡ πίστις ὅτι ὑπάρχει τις οὐσία, ἥτις ἀμετάβλητος διαμένει καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως. Τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἡ θεωρία αὕτη προῆλθε, παρέσχον εἰς τὸν Πλάτωνα ἡ προσωκρατικὴ φιλοσοφία, πρὸ πάντων ἡ πυθαγόρειος καὶ ἡ ἐλεατικὴ καὶ ἡ ἡρακλείτειος, καὶ τοῦ Σωκράτους τὰ διδάγματα, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Ἀριστοτέλης. Κατὰ τὸν Σταγιρίτην ὁ Πλάτων ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας παρηκολούθησε τοῦ Ἡρακλείτου τὴν διδασκαλίαν, καθ' ἣν πάντα τὰ αἰσθητὰ ῥέουσι καὶ οὐδεμία γνῶσις τούτων εἶναι δυνατή, ἐνέμεινε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις· ἀπεδέχθη δὲ ἅμα τὴν τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίαν, ἥτις ἀνεζήτει τὸ καθόλου καὶ πρώτη ἐπραγματεύθη περὶ τοὺς ὁρισμοὺς καὶ διετύπωσε τὴν θεωρίαν ὅτι οἱ ὁρισμοὶ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰ αἰσθητά, ἅτινα ἀλλοιοῦνται καὶ μεταβάλλονται, ἀλλ' ἔχουσιν ἄλλο ἀντικείμενον, ὅπερ ἐκεῖνος ὠνόμασεν ἰδέας [2]. Πρῶτος ὁ Ἡράκλειτος, ὡς γνωστόν, ἐδίδαξεν ὅτι *«πάντα ῥεῖ»*, ὅτι δῆλα δὴ τὰ πάντα εἶναι κίνησις, ἑκα-

---

[1] Βλ. *Windelband*, Gesch. d. alt. Philos. 121 κ. ἑξ. καὶ *Eucken*, Die Lebensansch. d. gr. Denker, σελ. 30.

[2] Μ. τ. φ. Α 6, 987α 29 κ. ἑξ. Πρβλ. Μ 9, 1086α 35 κ. ἑξ.

στον δὲ πρᾶγμα γεννᾶται καὶ παρέρχεται ἀδιαλείπτως[1], αἱ δ' αἰσθήσεις ἀπατῶσι διδάσκουσαι ὅτι τὰ ὄντα εἶναι σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητα[2]. Ὁ δὲ Παρμενίδης ἰσχυρίζετο ὅτι μόνον μία οὐσία ὑπάρχει, ἥτις εἶναι ἀκίνητος καὶ ἀΐδιος, δὲν ὑπόκειται δὲ εἰς γένεσιν καὶ μεταβολήν[3]. Τὸ νοεῖν οὐδὲν διαφέρει τοῦ εἶναι[4]· ἡ γένεσις εἶναι ἀδύνατος[5]· αἱ αἰσθήσεις πλανῶσι καὶ ἀπατῶσιν[6]. Ὁ Πλάτων συνεφώνει πρὸς τὸν Ἐφέσιον φιλόσοφον, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα, ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ αἰσθητὰ σταθερῶς μεταβάλλονται, ἐδίδασκεν ὅμως ὅτι πλὴν τῶν ρεόντων καὶ μεταβαλλομένων αἰσθητῶν ὑπάρχει τι σταθερὸν καὶ ἀναλλοίωτον, ὡς ἀντικείμενον τῆς ἀληθοῦς γνώσεως, συνεφέρετο δὲ κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν Ἐλεάτην φιλόσοφον, ὅστις ἐπίσης ἀπεδέχετο ἀληθῆ καὶ σταθερὰν οὐσίαν ληπτὴν διὰ μόνου τοῦ νοῦ, διεφώνει ὅμως καὶ πρὸς τοῦτον, καθ' ὅσον ἀπεδέχετο ὅτι ὄχι μόνον μία, ἀλλὰ πολλαὶ οὐσίαι σταθεραὶ καὶ ἀμετάβλητοι ὑπάρχουσι καὶ ὅτι παρὰ τὰς οὐσίας ταύτας ὑπάρχει καὶ τὸ μὴ ὄν[7].

Ἡ τοῦ Ἡρακλείτου φιλοσοφία ἐγένετο εἰς τὸν Πλάτωνα γνωστὴ τὸ πρῶτον διὰ τοῦ Ἡρακλειτείου Κρατύλου. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὕστερον ἀκριβέστερον παρηκολούθησεν αὐτήν, ὅπως καὶ τὴν ὅλην πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίαν κατὰ μικρὸν ἐξ ἰδίας μελέτης[8]. Ἀφορμὴν δέ, ὡς φαίνεται, παρέσχον εἰς τὸν φιλόσοφον οἱ Σοφισταί, οἵτινες ἦσαν τότε ἐν Ἀθήναις οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ἠσχολοῦντο περὶ διαλεκτικὰ καὶ ἠθικὰ ζητήματα, συνήγαγον δ' ἐκ τῆς προσωκρατικῆς φιλοσοφίας πορίσματα ἀντιπίπτοντα πρὸς τὴν περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς τοῦ Ἡρακλείτου φιλοσοφίας ὁρμώμενος ὁ Πρωταγόρας ἐδίδαξεν ὅτι, ἐπειδὴ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ κινοῦνται καὶ ρέουσι,

---

[1] Ἀπ. 41 «*πάντα ρεῖν, εἶναι δὲ παγίως οὐδέν*». Πρβλ. καὶ π. τ. ἀρεσκ. Α 23 (Δοξογρ. 320) καὶ *Πλάτ.* Κρατύλ. 402 Α «*λέγει που Ἡράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει, καὶ ποταμοῦ ροῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα λέγει, ὡς δὶς εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης*».

[2] Ἀπ. 11. *Σεξτ. Ἐμπειρ.* Π. μαθ. 7, 126.

[3] *Karsten—Mullach*, στίχ. 57 κ. ἑξ., *Stein*, στίχ. 62 κ. ἑξ.

[4] *Karsten*, στίχ. 40. *Stein*, στίχ. 50. Πρβλ. καὶ *Karsten*, στίχ. 93, *Stein* στίχ. 96.

[5] *Karsten*, στίχ. 60. *Stein*. στίχ. 65.

[6] *Karsten*, στίχ. 54 κ. ἑξ. *Stein*. στίχ. 33 κ. ἑξ.

[7] Σοφιστ. 244 B κ. ἑξ., 241 D κ. ἑξ., 258 C κ. ἑξ.

[8] Πρβλ. καὶ *C. Fr. Hermann*, Gesch. u. System. d. plat. Philos., σελ. 136. *Zeller*, Philos. d. Gr. II, 1^4, 565. *Lewes*, Hist. of Philos., I, 262.

διὰ τῆς ἐπ' ἄλληλα ἐπιδράσεως γεννῶνται αἱ παντοῖαι ποιότητες αὐτῶν, αἱ δὲ ἡμέτεραι παραστάσεις ἐντεῦθεν προέρχονται, ὅτι τὰ ὄντα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον σῶμα καὶ παράγουσι τὰς αἰσθήσεις[1], πρὸς δὲ τούτοις ὅτι αἱ κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεις εἶναι ἡ μόνη πηγὴ τῆς γνώσεως[2]. Καὶ ἦτο ἄμεσον τῆς γνώμης ταύτης συμπέρασμα, ὅτι δι' ἕκαστον ἄνθρωπον εἶναι πᾶν πρᾶγμα τοιοῦτον, οἷον φαίνεται εἰς αὐτόν, καὶ δὴ μάλιστα καθ' ἣν στιγμὴν φαίνεται εἰς αὐτὸν τοιοῦτον, ὅτι ἄρα μόνον ὑποκειμενική, σχετικὴ ἀλήθεια ὑπάρχει, οὐχὶ δὲ ἀντικειμενική, καθολικὸν ἔχουσα κῦρος[3]. *«Πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος»*[4] εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ταύτης τῆς διδασκαλίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Γοργίας εἶχε θέσει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ὀρθότητα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ εἶχεν ἐξάρει τὴν ἀτομικότητα, διότι ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Παρμενίδου συνήγαγεν ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπάρχῃ, δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ. Καὶ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταστήσωμεν αὐτὸ γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους[5]. Ἡ ὑποκειμενικὴ αὕτη καὶ σχετικὴ θεωρία τῶν Σοφιστῶν περὶ τῆς γνώσεως ἐξεδηλοῦτο ὄχι μόνον ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ, ἣν διετύπουν ἐκεῖνοι περὶ τῆς ὀρθότητος πάσης ἐπιστημονικῆς γνώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ πολιτικῇ, ἔνθα τὸ ὑποκείμενον ἐγίνετο μέτρον τῶν πραγμάτων, διότι ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ ἀλήθεια καθολικὸν ἔχουσα κῦρος, οὐδὲ αἱ ἠθικαὶ ἔννοιαι δύνανται νὰ ἰσχύωσι καθολικῶς, ἤρτηται δὲ μᾶλλον πᾶν πρᾶγμα ἐκ τῆς γνώμης, ἣν ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει περὶ αὐτοῦ, κατὰ δὲ ταῦτα δίκαιον καὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν εἶναι πᾶν ὅ,τι ἕκαστος νομίζει· καὶ ἰσχύει τοῦτο ὄχι μόνον περὶ παντὸς ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ περὶ ἑκάστης πολιτείας.

---

[1] Θεαίτ. 156 A κ. ἑξ.

[2] Θεαίτ. 152 A κ. ἑξ., 160 D *«Παγκάλως ἄρα σοι εἴρηται ὅτι ἐπιστήμη οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἢ αἴσθησις καὶ εἰς ταὐτὸν συμπέπτωκε κατὰ μὲν Ὅμηρον καὶ Ἡράκλειτον καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον φῦλον οἷον ῥεύματα κινεῖσθαι τὰ πάντα, κατὰ δὲ Πρωταγόραν τὸν σοφώτατον πάντων χρημάτων ἄνθρωπον μέτρον εἶναι, κατὰ δὲ Θεαίτητον τούτων οὕτως ἐχόντων αἴσθησιν ἐπιστήμην γίγνεσθαι»*. Πρβλ. καὶ 168 B.

[3] Πρβλ. *Σεξτ. Ἐμπειρ.* Π. μαθ. 7, 60 *«ἐπεί φησι (Πρωταγόρας) πάσας τὰς φαντασίας καὶ τὰς δόξας ἀληθεῖς ὑπάρχειν καὶ τῶν πρός τι εἶναι τὴν ἀλήθειαν»*.

[4] Ἀπ. 1 *«Πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος τῶν μὲν ὄντων ὡς ἔστι, τῶν δ' οὐκ ὄντων ὡς οὐκ ἔστι»*. Πρβλ. καὶ *Διογ. Λαέρτ.* Θ, 54 καὶ *Σεξτ. Ἐμπειρ.* Π. μαθ. 7, 60 καὶ *Πλατ.* Κρατύλ. 385 E κ. ἑξ. καὶ Θεαίτ. 152 A, 160 C.

[5] *Σεξτ. Ἐμπειρ.* Π. μαθ. 7, 55 κ. ἑξ. — *Ψευδαριστ.*, Π. Μελίσσου κτλ. 5 *«οὐκ εἶναί φησιν (Γοργίας) οὐδέν· εἰ δὲ ἔστιν, ἄγνωστον εἶναι· εἰ δὲ καὶ ἔστι καὶ γνωστόν, ἀλλ' οὐ δηλωτὸν ἄλλοις»*.

Ἤδη παρὰ τοῖς παλαιοτέροις Σοφισταῖς ὑποδηλοῦνται τοιαῦτα διδάγματα. Ὁ Πλάτων προσνέμει εἰς τὸν Πρωταγόραν τὴν γνώμην, καθ' ἣν δίκαιον καὶ καλὸν εἶναι δι' ἑκάστην πόλιν ὅ,τι ἂν αὐτὴ νομίζῃ τοιοῦτον, καὶ δὴ ἐφ' ὅσον νομίζει αὐτὸ τοιοῦτον [1], εἰσάγει δὲ τὸν Ἱππίαν λέγοντα ὅτι *«ὁ νόμος τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται»* [2]. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι τὰ τῶν παλαιοτέρων Σοφιστῶν διδάγματα δὲν ἦσαν οἷα τὰ τῶν νεωτέρων. Ἐν τοῖς πλατωνικοῖς συγγράμμασι βλέπομεν πολλοὺς τούτων τῶν νεωτέρων, οἵτινες ἐπὶ τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ζητημάτων ἐκφέρουσιν ἄκρας γνώμας. Ὁ Θρασύμαχος ἐν τῇ Πολιτείᾳ, ὡς ἐν παραδείγματι, εἰσάγει τὴν γνώμην ὅτι δίκαιον εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἰσχυροτέρου, ὅτι δὲ πάντες οἱ τεθειμένοι νόμοι εἶναι αὐθαίρετα κατασκευάσματα, ἅτινα ἑκάστη ἀρχὴ ὁρίζει κατὰ τὸ ἴδιον συμφέρον [3]. Ἐν δὲ τῷ Γοργίᾳ ὁ μὲν Πῶλος ἰσχυρίζεται ὅτι μεγίστη εὐδαιμονία εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ τις τὴν δύναμιν νὰ πράττῃ ὅ,τι ἐπιθυμεῖ καὶ ὅτι ἡ τυραννίς, ἣν συνήθως ὑπολαμβάνουσιν ὡς τὴν μεγίστην ἀδικίαν, καθιστᾷ εὐδαιμονέστατον τὸν ἔχοντα αὐτήν [4]. Ὁ δὲ Καλλικλῆς διδάσκει ὅτι τὸ τῆς φύσεως δίκαιον εἶναι τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, οἱ δὲ θετοὶ νόμοι προέρχονται ἀπὸ συμφωνίας τῶν ἀδυνάτων καὶ εἶναι παρὰ τὴν φύσιν [5]. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι περὶ τῆς θρησκείας. Ὁ Πρωταγόρας ἔλεγεν ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ γνωρίζῃ περὶ τῶν θεῶν [6]. Καὶ ὁ Κριτίας [7] καὶ ὁ Πρόδικος [8] ἡρμήνευον τὴν εἰς τοὺς θεοὺς πίστιν ὡς κατασκεύασμα τῶν ἀνθρώπων.

---

[1] Θεαίτ. 167 C *«οἷά γ' ἂν ἑκάστῃ πόλει δίκαια καὶ καλὰ δοκῇ, ταῦτα καὶ εἶναι αὐτῇ, ἕως ἂν αὐτὰ νομίζῃ»*. Πρβλ. 168 B, 172 A *«οὐκοῦν καὶ περὶ πολιτικῶν, καλὰ μὲν καὶ αἰσχρὰ καὶ δίκαια καὶ ἄδικα καὶ ὅσια καὶ μή, οἷα ἂν ἑκάστη πόλις οἰηθεῖσα θῆται νόμιμα αὑτῇ, ταῦτα καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἑκάστῃ»*, 172 B, 177 C.

[2] Πρωταγ. 337 D *«ὁ νόμος τύραννος ὢν τῶν ἀνθρώπων πολλὰ παρὰ τὴν φύσιν βιάζεται»*. Πρβλ. καὶ *Ξενοφ.* Ἀπομν. 4, 4, 14 κ. ἑξ.

[3] Πολ. 338 C *«φημὶ γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ τοῦ κρείττονος ξυμφέρον»*. Αὐτόθι 338 D *«τίθεται δέ γε τοὺς νόμους ἑκάστη ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ αὑτῇ ξυμφέρον, δημοκρατία μὲν δημοκρατικούς, τυραννὶς δὲ τυραννικούς, καὶ αἱ ἄλλαι οὕτω—τοῦτ' οὖν ἐστιν, ὦ βέλτιστε, ὃ λέγω ἐν ἁπάσαις ταῖς πόλεσι ταὐτὸν εἶναι δίκαιον, τὸ τῆς καθεστηκυίας ἀρχῆς ξυμφέρον»*.

[4] Γοργ. 466 B κ. ἑξ., 469 C. 471 A.

[5] Γοργ. 483 B κ. ἑξ.

[6] Θεαίτ. 162 D. *Διογ. Λαερτ.* Θ, 51.

[7] Ἐν Σισύφῳ τῇ τραγῳδίᾳ. *Nauck*, Fragm. trag. gr.², σελ. 771.

[8] *Cic.*, de nat. deorum I, 42, 118.

Πρὸς τὴν διδασκαλίαν ταύτην τῶν Σοφιστῶν, ἥτις ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι τότε, μάλιστα δ' ἐν Ἀθήναις, τῷ κέντρῳ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἦτο ἐξηπλωμένη καὶ εἶχε διασείσει πάσας τὰς ἀρχὰς τοῦ ἠθικῶς πράττειν καὶ τὴν ὑποκειμενικὴν αὐθαιρεσίαν ἐθεώρει ὡς τὸν ὕψιστον γνώμονα, εἶχε δὲ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν κουφότητα, ἐπεξέρχεται πανταχοῦ ὁ Πλάτων. Ἐν τῷ Θεαιτήτῳ καὶ τῷ Κρατύλῳ εἰσάγει τὸν Σωκράτη παραβάλλοντα τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Ἡρακλείτου τὰ διδάγματα καὶ ἐλέγχοντα τὰς ἀτοπίας ὅσας συνεπάγεται ἡ γνώμη, καθ' ἣν ἡ αἴσθησις εἶναι ἡ μόνη τῆς γνώσεως πηγή, ἀποδεικνύοντα δὲ ὅτι ἀντικείμενον τῆς γνώσεως δὲν εἶναι τὰ ῥέοντα αἰσθητά, διότι, ἐὰν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἡ γνῶσις θὰ ἦτο ἀδύνατος [1], ἄλλ' ἄλλο τι παραμόνιμον καὶ ἀναλλοίωτον, οὗ γνῶσιν λαμβάνει ἡ ψυχή [2]. Ἡ ἀληθὴς οὐσία τῶν ὄντων εἶναι κατὰ ταῦτα ὅλως διάφορος ἐκείνου, οὗτινος ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τῶν αἰσθήσεων· εἶναί τι ἀπόλυτον [3]. Ἡ οὐσία δὲ αὕτη τῶν ὄντων εἶναι κατὰ Πλάτωνα τὸ *παντελῶς γνωστόν*, τὰ δὲ αἰσθητά, μεταξὺ κείμενα τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος, οὐχὶ ἐπιστήμην, ἀλλὰ δόξαν μόνον γεννῶσιν ἐν ἡμῖν [4]. Σαφέστατα ἀκριβοῖ ταῦτα ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ, ἔνθα εἰσάγει τὸν σοφὸν Πυθαγόρειον τὰ ἑξῆς λέγοντα. Ἐὰν νοῦς καὶ δόξα ἀληθὴς εἶναι δύο διάφορα εἴδη γνώσεως, ὑπάρχουσι πάντως καὶ εἴδη καθ' ἑαυτά, ἅτινα δὲν γνωρίζονται διὰ τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ νοοῦνται μόνον, ἐὰν δέ, ὅπως τινὲς ὑπολαμβάνουσι, τὰ εἴδη ταῦτα τῆς γνώσεως δὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων, ἀνάγκη πᾶσα ἡ διὰ τοῦ σώματος γινομένη αἴσθησις νὰ εἶναι βεβαιοτάτη γνῶσις. Ἀλλὰ τὰ εἴδη ταῦτα τῆς γνώσεως διαφέ-

[1] Θεαίτ. 152 Α κ. ἑξ. Κρατύλ. 385 Ε κ. ἑξ., 439 Β. 440 Α «*Ἀλλ' οὐδὲ γνῶσιν εἶναι φάναι εἰκός, ὦ Κρατύλε, εἰ μεταπίπτει πάντα χρήματα καὶ μηδὲν μένει. εἰ μὲν γὰρ αὐτὸ τοῦτο, ἡ γνῶσις, τοῦ γνῶσις εἶναι μὴ μεταπίπτει, μένοι τε ἂν ἀεὶ ἡ γνῶσις καὶ εἴη γνῶσις· εἰ δὲ καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος μεταπίπτει τῆς γνώσεως, ἅμα τ' ἂν μεταπίπτοι εἰς ἄλλο εἶδος γνώσεως καὶ οὐκ ἂν εἴη γνῶσις· εἰ δὲ ἀεὶ μεταπίπτει, ἀεὶ οὐκ ἂν εἴη γνῶσις, καὶ ἐκ τούτου τοῦ λόγου οὔτε τὸ γνωσόμενον οὔτε τὸ γνωσθησόμενον ἂν εἴη· εἰ δὲ ἔστι μὲν ἀεὶ τὸ γιγνῶσκον, ἔστι δὲ τὸ γιγνωσκόμενον, ἔστι δὲ τὸ καλόν, ἔστι δὲ τὸ ἀγαθόν, ἔστι δὲ ἓν ἕκαστον τῶν ὄντων, οὔ μοι φαίνεται ταῦτα ὅμοια ὄντα, ἃ νῦν ἡμεῖς λέγομεν, ῥοῇ οὐδὲν οὐδὲ φορᾷ*».

[2] Θεαίτ. 184 Β κ. ἑξ. 186 Α «*Ποτέρων οὖν τίθεις τὴν οὐσίαν;—Ἐγὼ μὲν ὧν αὐτὴ ἡ ψυχὴ καθ' αὑτὴν ἐπορέγεται κτλ.*».

[3] Κρατύλ. 386 D. Θεαίτ. 172 Β «*ἐν τοῖς δικαίοις καὶ ἀδίκοις καὶ ὁσίοις καὶ ἀνοσίοις ἐθέλουσιν ἰσχυρίζεσθαι ὡς οὐκ ἔστι φύσει αὐτῶν οὐδὲν οὐσίαν ἑαυτοῦ ἔχον κτλ.*».

[4] Πολ. 477 Α κ. ἑξ., Φαίδ. 79 Α.

ρουσι κατά τε τὴν γένεσιν καὶ τὴν φύσιν. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχουσι δύο διάφορα εἴδη ἀντικειμένων, πρῶτον μὲν τὸ κατὰ ταὐτὰ ἔχον καὶ ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον ἔπειτα δὲ τὸ ὁμώνυμον καὶ ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ αἰσθητὸν καὶ διαλυτὸν καὶ πάντοτε εὑρισκόμενον ἐν κινήσει[1]. Καὶ εἶναι πρόδηλον ὅτι πρὸς τὸ δεύτερον εἶδος τοῦ ὄντος συμπίπτει ὁ κόσμος τῶν αἰσθητῶν, ὃν ὁ Πλάτων μετὰ τοῦ Ἐφεσίου φιλοσόφου ὑπολαμβάνει διηνεκῶς ἀλλοιούμενον[2], πρὸς τὸ πρῶτον δὲ εἶδος συμπίπτουσιν αἱ ἰδέαι, ἅς, ὡς ἐλέχθη, θεωρεῖ ὁ φιλόσοφος ὡς τὴν ἀληθῆ οὐσίαν.

Καὶ ἤδη ἐρωτᾶται· τί εἶναι τὸ ἀληθὲς τῆς γνώσεως ἀντικείμενον κατὰ τὸν Πλάτωνα, αἱ ἰδέαι κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν; Αἱ ἰδέαι εἶναι προδήλως ἐν τῇ ἀφετηρίᾳ αὐτῶν αἱ γενικαὶ ἔννοιαι τοῦ μεγάλου του διδασκάλου, τοῦ Σωκράτους, ὅστις ὑπέδειξεν ἀναντιλέκτως εἰς τὸν Πλάτωνα τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν ἰδεολογίαν[3]. Αὐταὶ αἱ ῥήσεις τοῦ φιλοσόφου πείθουσιν ἡμᾶς περὶ τούτου. Ἐν Θεαιτήτῳ χαρακτηρίζονται αἱ ἰδέαι ὡς τὸ καθόλου, αἱ γενικαὶ ἔννοιαι[4]· ὡσαύτως δ' ἐν Φαίδρῳ, ἔνθα ῥητῶς λέγεται «*δεῖ γὰρ ἄνθρωπον ξυνιέναι κατ' εἶδος λεγόμενον ἐκ πολλῶν ἰὸν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῷ ξυναιρούμενον*»[5] καὶ ἐν Σοφιστῇ[6] καὶ ἐν Παρμενίδῃ[7] καὶ ἐν

---

[1] 51 D κ. ἑξ.

[2] *Ἀριστ.* Μ. τ. φ. Α 6, 987 α «*Ἐκ νέου τε γὰρ συνήθης γενόμενος Κρατύλῳ καὶ ταῖς ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἁπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον οὕτως ὑπέλαβεν κτλ.*». Πρβλ. καὶ Μ 4. 1078 β 12 κ. ἑξ. *Πλατ.* Τιμ. 49 Β «*Πρῶτον μὲν ὃ δὴ νῦν ὕδωρ, ὠνομάκαμεν πηγνύμενον, ὡς δοκοῦμεν, λίθους καὶ γῆν γιγνόμενον ὁρῶμεν, τηκόμενον δὲ καὶ διακρινόμενον αὖ ταὐτὸν τοῦτο πνεῦμα καὶ ἀέρα, ξυγκαυθέντα δὲ ἀέρα πῦρ, ἀνάπαλιν δὲ πῦρ συγκριθὲν καὶ κατασβεσθὲν εἰς ἰδέαν τε ἀπιὸν αὖθις ἀέρος, καὶ πάλιν ἀέρα ξυνιόντα καὶ πυκνούμενον νέφος καὶ ὁμίχλην, ἐκ δὲ τούτων ἔτι μᾶλλον ξυμπιλουμένων ῥέον ὕδωρ, ἐξ ὕδατος δὲ γῆν καὶ λίθους αὖθις, κύκλον τε οὕτω διαδιδόντα εἰς ἄλληλα, ὡς φαίνεται, γένεσιν· οὕτω δὴ τούτων οὐδέποτε τῶν αὐτῶν ἑκάστων φανταζομένων, ποῖον αὐτῶν ὡς ὃν ὁτιοῦν τοῦτο καὶ οὐκ ἄλλο παγίως διισχυριζόμενος οὐκ αἰσχυνεῖταί τις ἑαυτόν;*».

[3] Πρῶτος ὁ Σωκράτης πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀντίληψιν τῶν Σοφιστῶν ἀντιφερόμενος ἐδίδαξεν ὅτι ὑπάρχει ἀλήθεια καθολικὸν ἔχουσα κῦρος.

[4] 185 Ε κ. ἑξ.

[5] 249 Β.

[6] 253 D «*Οὐκοῦν ὅ γε τοῦτο δυνατὸς δρᾶν μίαν ἰδέαν διὰ πολλῶν, ἑνὸς ἑκάστου κειμένου χωρίς, πάντῃ διατεταμένην ἱκανῶς διαισθάνεται κτλ.*». 254 Α «*Ὁ δέ γε φιλόσοφος τῇ τοῦ ὄντος ἀεὶ διὰ λογισμῶν προσκείμενος ἰδέᾳ κτλ.*».

[7] 132 C, 135 A.

Φιλήβῳ[1] καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ[2] καὶ ἐν ἄλλοις διαλόγοις. Ρητῶς ἐν τῇ Πολιτείᾳ λέγει ὁ Πλάτων ὅτι ἡ ἰδέα εἶναι τὸ κοινὸν ἐπὶ πολλῶν ὁμωνύμων πραγμάτων[3] δῆλα δὴ τὸ ἓν ἐπὶ πολλῶν, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης[4]. Ἐὰν δὲ νῦν ζητήσωμεν νὰ μάθωμεν, ἂν αἱ πλατωνικαὶ ἰδέαι εἶναί τι ὑποκειμενικὸν ἢ ἀντικειμενικόν, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι αἱ ῥήσεις τοῦ φιλοσόφου μόνον ἀντικειμενικὴν ἐκδοχὴν τῶν ἰδεῶν συγχωροῦσιν. Ὁ Πλάτων θεωρεῖ τὸ καθόλου ὡς τὸ καθ' ἑαυτὸ ὑπάρχον. Ἐν Παρμενίδῃ λέγει *«ἔστι γένος τι ἑκάστου καὶ οὐσία αὐτὴ καθ' αὑτήν»*[5] καὶ χαρακτηρίζει τὰς ἰδέας ὥς τι ὑπερβατικόν[6], ὅπερ εἶναι ἀπηλλαγμένον τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς[7]. Ἀλλαχοῦ πάλιν παριστᾷ τὰς ἰδέας ὡς τὰ παραδείγματα, πρὸς ἃ ὁ θεὸς ἀποβλέπων δημιουργεῖ τὸν κόσμον[8] καὶ καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τῆς τέχνης τὰ προϊόντα[9] καὶ ὀφείλει κατὰ τὰς ἠθικὰς ἰδέας νὰ ρυθμίζῃ τὸν βίον αὐτοῦ[10]. Ἀλλὰ καὶ διαρρήδην ὁ Πλάτων ἀποκρούει τὴν ὑποκειμενικὴν ἐκδοχὴν τῶν ἰδεῶν. Ἐν Παρμενίδῃ λέγεται· *«οἶμαι ἂν καὶ σὲ καὶ ἄλλον, ὅστις αὐτήν τινα καθ' αὑτὴν ἑκάστου οὐσίαν τίθεται εἶναι, ὁμολογῆσαι ἂν πρῶτον μὲν μηδεμίαν αὐτῶν εἶναι ἐν ἡμῖν. Πῶς γὰρ ἂν αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἔτι εἴη;»*[11]. Καὶ ἐν τῷ Συμποσίῳ περιγράφεται ἡ τοῦ καλοῦ ἰδέα ὡς ἑξῆς· *«οὐδέ τις λόγος (ἐστὶν αὐτὸ τὸ καλόν), οὐδέ τις ἐπιστήμη, οὐδέ που ὂν ἐν ἑτέρῳ τινί, οἷον ἐν ζῴῳ ἢ ἐν γῇ ἢ ἐν οὐρανῷ ἢ ἔν τῳ ἄλλῳ, ἀλλὰ αὐτὸ καθ' αὑτό μεθ' αὑτοῦ μονοειδὲς ἀεὶ ὄν»*[12]. Ἔκ τινων δὲ τοῦ Πλάτωνος ρήσεων δύναταί τις μετὰ πιθανότητος νὰ εἰκάσῃ ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι αἱ ἰδέαι ἢ τύποι, οὓς ὁ φιλό-

---

[1] 15 D.

[2] 507 B.

[3] 596 A *«εἶδος γάρ πού τι ἓν ἕκαστον εἰώθαμεν τίθεσθαι περὶ ἕκαστα τὰ πολλά, οἷς ταὐτὸν ὄνομα ἐπιφέρομεν»*.

[4] Μ. τ. φ. Α 9. 990 β 6. Ν. 4. 1079 α 2.

[5] 135 A.

[6] 130 B *«χωρὶς μὲν εἴδη αὐτὰ ἄττα, χωρὶς δὲ τὰ τούτων αὖ μετέχοντα»*— *«ἀνθρώπου εἶδος χωρὶς ἡμῶν καὶ τῶν οἷοι ἡμεῖς ἐσμεν πάντων»*. Πρβλ. *Ἀριστ.* Μ. τ. φ. Ν 4. 1078 β 30.

[7] Πολ. 485 B. *«ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς ἀεὶ οὔσης καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς»*. Συμπ. 211 B.

[8] Τιμ. 28 A, 29 A.

[9] Κρατύλ. 386 D. 389 A., Φίληβ. 62 A, Πολ. 596 B.

[10] Πολ. 540 A. Εὐθύφρ. 6 D κ. ἑξ., Θεαίτ. 176 E κ. ἄλλ.

[11] 133 C.

[12] 211 A.

σοφος θεωρεῖ ὡς τὰ τελειότατα πρότυπα, καθ' ἃ δημιουργοῦνται τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα, ἔτι δὲ ἀρχαί, ἠθικαὶ ἰδέαι. Οὕτως, ὡς ἐν παραδείγματι, ἐν τῇ Πολιτείᾳ ποιεῖται λόγον ὁ Πλάτων περὶ προτύπου τῆς ἰδεώδους αὐτοῦ πόλεως, ὡς τελείας ἰδέας ὑπαρχούσης ἐν τῷ οὐρανῷ λέγων· *«ἐν ᾗ νῦν διήλθομεν οἰκίζοντες πόλει λέγεις, τῇ ἐν λόγοις κειμένῃ, ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμοῦ οἶμαι αὐτὴν εἶναι. 'Αλλ', ἦν δ' ἐγώ, ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν»*[1]. Καὶ ἐν Θεαιτήτῳ ὁμιλεῖ περὶ τύπων διττῶν βίων[2]. 'Αλλαχοῦ δὲ πάλιν λέγει τὸν θεὸν δημιουργὸν τῶν ἰδεῶν[3]. 'Αλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀκριβέστερον θὰ ἐξετάσωμεν ἐν τοῖς ἔπειτα.

'Εκ τῶν εἰρημένων πιστοῦται ὅτι πᾶσα ἰδέα κατ' ἀρχὰς εἶναι γενικὴ ἔννοια, ἣν ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὥς τι καθ' αὑτὸ ὑπάρχον. 'Εκάστη ἰδέα εἶναι ἀσώματος[4], ἀειδής, ἀόρατος[5], διὰ μόνου τοῦ νοῦ θεατή[6], ἣν ὁ νοῦς καθορᾷ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἀπηλλαγμένη τῶν αἰσθήσεων ἀσχολῆται περὶ τὰ καθ' αὑτὰ ὡσαύτως ἔχοντα[7]. Κύριον χαρακτήρισμα τῶν ἰδεῶν εἶναι κατὰ Πλάτωνα τὸ ἀκίνητον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀΐδιον[8]. Τὰ αἰσθητὰ δημιουργοῦνται κατὰ τὰς ἰδέας καὶ γεννῶνται καὶ φθείρονται ἀδιαλείπτως[9]. 'Εν συναφείᾳ δὲ πρὸς τὴν πυθαγόρειον διδασκαλίαν περὶ

---

[1] Πολ. 592 Α κ. ἑξ.
[2] 176 Ε.
[3] Πολ. 597 Β κ. ἑξ.
[4] Φαίδ. 85 Ε, Συμπ. 211 Α.
[5] Φαίδ. 85 Ε, 65 D *«ἀειδῆ καὶ οὐχ ὁρατά»*. Πολ. 507 C *«τὰς δ' αὖ ἰδέας νοεῖσθαι μέν, ὁρᾶσθαι δ' οὔ»*. 517 Β, 529 Β *«τὸ ὄν τε καὶ τὸ ἀόρατον»*. Τιμ. 52 Α *«ἀόρατον καὶ ἄλλως ἀναίσθητον»*.
[6] Φαίδρ. 247 C *«ἡ γὰρ ἀσώματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς οὐσία κυβερνήτῃ μόνῳ θεατὴ νῷ»*. Παρμ. 132 C, 135 Α. Φαίδ. 65 Ε, κ. ἑξ. 79 Α *«οὐκοῦν τούτων μὲν (τῶν πολλῶν) κἂν ἅψαιο κἂν ἴδοις κἂν ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν αἴσθοιο, τῶν δὲ κατὰ ταὐτὰ ἐχόντων οὐκ ἔστιν ὅτῳ ποτ' ἂν ἄλλῳ ἐπιλάβοιο ἢ τῷ τῆς διανοίας λογισμῷ, ἀλλ' ἔστιν ἀειδῆ τὰ τοιαῦτα καὶ οὐχ' ὁρατά; Παντάπασιν, ἔφη, ἀληθῆ λέγεις»*. 80 Β, 81 Β, 83 Β *«νοητόν τε καὶ ἀειδές»*. Πολ. 507 Β, 510 Ε. κ. ἑξ. Τιμ. 48 Ε, 51 D, 52 Α κ ἄλλ.
[7] Φαίδ. 65 Ε, 79 D *«ὅταν δέ γε αὐτὴ καθ' αὑτὴν σκοπῇ, ἐκεῖσε οἴχεται εἰς τὸ καθαρόν τε καὶ ἀεὶ ὂν καὶ ἀθάνατον καὶ ὡσαύτως ἔχον καὶ ὡς συγγενὴς οὖσα αὐτοῦ μετ' ἐκείνου τε γίγνεται, ὅτανπερ αὐτὴ καθ' αὑτὴν γένηται καὶ ἐξῇ αὐτῇ, καί πέπαυταί τε τοῦ πλάνου καὶ περὶ ἐκεῖνα ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχει, ἅτε τοιούτων ἐφαπτομένη· καὶ τοῦτο αὐτῆς τὸ πάθημα φρόνησις κέκληται; Παντάπασιν, ἔφη, καλῶς καὶ ἀληθῆ λέγεις, ὦ Σώκρατες»*.
[8] Κρατύλ. 386 Α. κ. ἑξ.. Σοφιστ. 249 Β., Φαίδ. 78 D κ. ἄλλ. Πολ. 479 Α. 484 Β. 500 C., Τίμ. 38 Α *«τὸ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ἔχον ἀκινήτως»*.
[9] Τιμ. 52 Α., Φαίδ. 78 D., Συμπ. 211 Β.

προϋπάρξεως τῆς ψυχῆς καὶ τῶν περιπολήσεων αὐτῆς ἐξετάζων τὰς ἰδέας ὁ Πλάτων, παριστᾷ ταύτας ἐν τῷ γνωστῷ μύθῳ τοῦ Φαίδρου διὰ ποιητικῆς γλώσσης ὡς τὴν ἀχρώματον καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀναφῆ οὐσίαν, ἥτις ὑπάρχει ἔξω τοῦ οὐρανοῦ ἐν ὑπερουρανίῳ τινὶ τόπῳ· ταύτην οἱ θεοὶ μόνον θεωροῦσι καὶ τῶν ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ εἶδον, πρὶν κατέλθωσιν εἰς τὴν γῆν.[1] Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἑρμηνεύει ὁ Πλάτων καὶ τὴν μάθησιν, ὡς ἀνάμνησιν ἐκείνων, ὅσα εἶδεν ἡ ψυχὴ ἐν τῇ προκοσμίῳ αὐτῆς ὑπάρξει. Οὕτως ἐν Φαίδρῳ, ἐν Μένωνι καὶ ἐν Φαίδωνι[2]. Κατὰ Φαίδωνα τῶν ἀληθῶς φιλοσόφων αἱ ψυχαὶ θὰ ἴδωσι πάλιν μετὰ θάνατον τὰς ἰδέας[3].

2. Η ΛΕΓΟΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Ἀφ' οὗ ἐδείξαμεν τίς ἡ φύσις τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν, εὔλογον εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν τίς εἶναι ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τῷ συστήματι τοῦ φιλοσόφου καὶ τίς ἡ σχέσις τούτων πρὸς τὰ αἰσθητά.

Τὰ αἰσθητά, λέγει ὁ Πλάτων, εἶναι ὅ,τι εἶναι διὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν πρὸς τὰς ἰδέας. Λέγει δὲ κοινωνίαν τὸ ὅτι γίνονται ταῦτα ὅμοια πρὸς τὰς ἰδέας καὶ ἔχουσι τὴν μορφὴν αὐτῶν ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν[4]. Οὕτω λέγεται ἐν Φαίδωνι· «*Μὴ μόνον αὐτὸ τὸ εἶδος ἀξιοῦσθαι τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι, ὃ ἔστι μὲν οὐκ ἐκεῖνο, ἔχει δὲ τὴν ἐκείνου μορφήν, ὅταν περ ᾖ*»[5]. Ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ τί συμβάλλονται αἱ ἰδέαι, τίς δὲ ἀπεργάζεται ταύτην; Αἱ πλατωνικαὶ συγγραφαὶ τὰ ἑξῆς διδάσκουσι περὶ τούτου. Ἐν τῇ γνωστῇ περιγραφῇ τῆς ἰδέας τοῦ καλοῦ ἐν τῷ Συμποσίῳ, ἥτις ἰσχύει ἀναμφι-

---

[1] Φαιδρ. 247 C κ. ἑξ.

[2] Φαιδρ. 249 Β «*δεῖ γὰρ ἄνθρωπον ξυνιέναι κατ' εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰὸν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῷ ξυναιρούμενον· τοῦτο δέ ἐστιν ἀνάμνησις ἐκείνων, ἅ ποτ' εἶδεν ἡμῶν ἡ ψυχὴ συμπορευθεῖσα θεῷ καὶ ὑπεριδοῦσα ἃ νῦν εἶναί φαμεν, καὶ ἀνακύψασα εἰς τὸ ὂν ὄντως*». Πρβλ. Μεν. 80 D κ. ἑξ., Φαίδ. 72 Ε κ. ἑξ., 75 Β κ. ἑξ.

[3] 66 D κ. ἑξ.

[4] Συμπ. 211 Β. Φαίδ. 100 C «*ἐάν τίς μοι λέγῃ, δι' ὅτι καλόν ἐστιν ὁτιοῦν, ἢ χρῶμα εὐανθὲς ἔχον ἢ σχῆμα ἢ ἄλλο ὁτιοῦν τῶν τοιούτων—ὅτι οὐκ ἄλλο τι ποιεῖ αὐτὸ καλὸν ἢ ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ εἴτε παρουσία εἴτε κοινωνία [εἴτε] ὅπῃ δὴ καὶ ὅπως προσγενομένη*». Παρμ. 129 Α. 130 Ε. Τιμ. 50 C κ. ἄλλ. Ἀριστ. Μ. τ. φ. Α 6. 987 β 9 «*κατὰ μέθεξιν γὰρ εἶναι τὰ πολλὰ τῶν συνωνύμων τοῖς εἴδεσιν*».

[5] 103 Ε.

βόλως περὶ ἑκάστης ἰδέας, σαφῶς λέγεται ὅτι ἡ κοινωνία τῶν πολλῶν καλῶν πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ οὕτω γίνεται, ὥστε ἐν ᾧ τὰ ἐπὶ μέρους καλὰ γίνονται καὶ φθείρονται, ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ οὔτε μείζων γίνεται οὔτε ἐλάσσων οὔτε πάσχει ἄλλο τι [1]. Ποιητικὴ δὲ αἰτία, ἥτις τὰ ἐπὶ μέρους πράγματα δημιουργεῖ κατὰ τὰς ἰδέας καὶ τὴν παρουσίαν τῶν ἰδεῶν, ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν κοινωνίαν ἀπεργάζεται, εἶναί τι διάφορον τῶν ἰδεῶν, καὶ δὴ ὁ θεὸς καὶ ἡ τοῦ κόσμου ψυχὴ μετὰ τῶν ἄστρων ἐπὶ τῶν φυσικῶν ὄντων [2], ἐπὶ δὲ τῶν προϊόντων τῆς τέχνης οἱ ἄνθρωποι [3], οἵτινες καὶ κατὰ τὰς ἠθικὰς ἰδέας ἐνεργοῦσιν [4]. Κατὰ ταῦτα εἶναι αἱ ἰδέαι οἱ τύποι, διὸ καὶ ὀνομάζονται πολλαχοῦ παραδείγματα [5], ἐν ᾧ τὰ ἐπὶ μέρους αἰσθητὰ καλοῦνται ὁμοιώματα [6], μιμήματα [7], εἰκόνες [8], ὁμώνυμα [9].

[1] 211 B *«τὰ δὲ ἄλλα πάντα καλὰ ἐκείνου μετέχοντα τρόπον τινὰ τοιοῦτον, οἷον γιγνομένων τε τῶν ἄλλων καὶ ἀπολλυμένων μηδὲν ἐκεῖνο μήτε τι πλέον μήτε ἔλαττον γίγνεσθαι μηδὲ πάσχειν μηδέν»*.

[2] Τιμ. 28 A *«Ὅτου μὲν οὖν ἂν ὁ δημιουργὸς πρὸς τὸ κατὰ ταὐτὰ ἔχον βλέπων ἀεί, τοιούτῳ τινὶ προσχρώμενος παραδείγματι, τὴν ἰδέαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ ἀπεργάζηται, καλὸν ἐξ ἀνάγκης οὕτως ἀποτελεῖσθαι πᾶν κτλ.»* 29 A. 41 B κ. ἑξ., Σοφιστ. 265 C. Φίληβ. 29 A κ. ἑξ.

[3] Κρατύλ. 389 A *«Τί δέ; ἂν καταγῇ αὐτῷ ἡ κερκὶς ποιοῦντι, πότερον πάλιν ποιήσει ἄλλην πρὸς τὴν κατεαγυῖαν βλέπων ἢ πρὸς ἐκεῖνο τὸ εἶδος, πρὸς ὅπερ καὶ ἣν κατέαξεν ἐποίει; πρὸς ἐκεῖνο ἔμοιγε δοκεῖ. Οὐκοῦν ἐκεῖνο δικαιότατ' ἂν αὐτὸ ὃ ἔστι κερκὶς καλέσαιμεν; Ἔμοιγε δοκεῖ».*—C *«καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων ὁ αὐτὸς τρόπος κτλ.»* Πολ. 596 B *«Ἀλλὰ ἰδέαι γέ που περὶ ταῦτα τὰ σκεύη δύο, μία μὲν κλίνης, μία δὲ τραπέζης. Ναί. Οὐκοῦν καὶ εἰώθαμεν λέγειν ὅτι ὁ δημιουργὸς ἑκατέρου τοῦ σκεύους πρὸς τὴν ἰδέαν βλέπων οὕτω ποιεῖ ὁ μὲν κλίνας, ὁ δὲ τραπέζας, αἷς ἡμεῖς χρώμεθα, καὶ τἆλλα κατὰ ταὐτά;»* Πρβλ. Φίληβ. 62 A κ. ἑξ.

[4] Εὐθύφρ. 6 E *«Ταύτην τοίνυν με αὐτὴν δίδαξον τὴν ἰδέαν, τίς ποτέ ἐστιν, ἵνα εἰς ἐκείνην ἀποβλέπων καὶ χρώμενος αὐτῇ παραδείγματι, ὃ μὲν ἂν τοιοῦτον ᾖ ὧν ἂν ἢ σὺ ἢ ἄλλος τις πράττῃ, φῶ ὅσιον εἶναι, ὃ δ' ἂν μὴ τοιοῦτον, μὴ φῶ».* Γοργ. 507 D. Πολ. 540 *«ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ καὶ πόλιν καὶ ἰδιώτας καὶ ἑαυτοὺς κοσμεῖν κτλ».* 592 A. Θεαίτ. 176 E *«Παραδειγμάτων, ὦ φίλε, ἐν τῷ ὄντι ἑστώτων, τοῦ μὲν θείου εὐδαιμονεστάτου, τοῦ δὲ ἀθέου ἀθλιωτάτου, οὐχ ὁρῶντες ὅτι οὕτως ἔχει, ὑπὸ ἠλιθιότητός τε καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνοίας λανθάνουσι τῷ μὲν ὁμοιούμενοι διὰ τὰς ἀδίκους πράξεις, τῷ δὲ ἀνομοιούμενοι».*

[5] Τιμ. 28 A. 37 C. 49 A *«μίμημα παραδείγματος».* Θεαίτ. 176 E. Παρμ. 132 D.

[6] Παρμ. 132 D *«τὰ μὲν εἴδη ταῦτα ὥσπερ παραδείγματα ἑστάναι ἐν τῇ φύσει, τὰ δ' ἄλλα τούτοις ἐοικέναι καὶ εἶναι ὁμοιώματα».* Φαιδρ. 250 A κ. ἑξ., Τιμ. 51 A *«ἀφομοιώματα τῶν ἀεὶ ὄντων».*

[7] Τιμ. 49 A. 50 C. 51 B. Πρβλ. Φαιδρ. 251 A *«κάλλος εὖ μεμιμημένον».*

[8] Τιμ. 29 B. 92 B. Φαιδρ. 250 B *«ἐπὶ τὰς εἰκόνας ἰόντες θεῶνται τὸ τοῦ εἰκασθέντος γένος».*

[9] Τιμ. 52 A. Φαίδ. 78 E. Παρμ. 133 D.

᾽Αλλ᾽ ὁ Zeller ἐδίδαξεν ὅτι ὁ Πλάτων μόνον τὰς ἰδέας δέχεται ὡς τὸ ὄντως ὄν, ὡς τὸ πράγματι ὑπάρχον, ὅτι τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν σκοπίμως δημιουργοῦσαν φρόνησιν προσνέμει τὸ μὲν εἰς τὰς ἰδέας καθόλου τὸ δὲ εἰς τὴν ὑψίστην τούτων, τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ. Αἱ ἰδέαι, λέγει, εἶναι ἡ αἰτία καθόλου εἰπεῖν, ὅπου δὲ ὁ φιλόσοφος εἰσάγει θεόν, ὅπως ἐν τῷ Τιμαίῳ, δὲν δέχεται θεὸν πράγματι, ἀλλὰ συμφέρεται πρὸς τὴν κοινὴν πίστιν [1]. Ταύτην τὴν γνώμην σπουδάζει ὁ Zeller νὰ κατοχυρώσῃ ἀνατρέχων εἰς τὸν Σοφιστὴν καὶ τὸν Φαίδωνα καὶ τὸν Φίληβον καὶ τὴν Πολιτείαν. ᾽Αλλ᾽ ἐξετάσωμεν ἐὰν εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη αὕτη ἀναλύοντες τὰ χωρία τῶν εἰρημένων διαλόγων.

Α. ΑΙ ΙΔΕΑΙ ΕΝ ΤΩι ΣΟΦΙΣΤΗι

᾽Εὰν εἶναι ποιητικαὶ αἰτίαι αἱ ἰδέαι, ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι δημιουργικὴν ἐνέργειαν, δῆλα δὴ κίνησιν πρὸς τὰ ἐκτός. Καὶ ὁ Zeller εὑρίσκει ὅτι τοιαύτη τις ἐνέργεια προσνέμεται εἰς τὰς ἰδέας ἐν τῷ Σοφιστῇ. ῎Ιδωμεν ὅμως κατὰ πόσον ἔχει δίκαιον.

᾽Εν τῷ Σοφιστῇ ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς φύσεως τοῦ ὄντος. ᾽Αφ᾽ οὗ ὁ ᾽Ελεάτης ξένος ἐξήτασεν ἐν ἀρχῇ (242 κ. ἑξ.) τὰς παντοίας περὶ τοῦ ὄντος ἀντιλήψεις καὶ ἔδειξεν ὅτι οὔτε πολλὰ (ὡς πολλοὶ ἐκ τῶν φυσιολόγων ἐδόξαζον) οὔτε ἓν (ὡς οἱ ᾽Ελεᾶται ἔλεγον) δύναται νὰ εἶναι ἡ ἀληθινὴ οὐσία, ἔρχεται (245 Ε κ. ἑξ.) νὰ ἐλέγξῃ δύο ἐναντίας γνώμας, διαφερομένας πρὸς ἀλλήλας, τὴν τῶν ὑλιστῶν καὶ τὴν τῶν ἰδεολόγων (εἰδῶν φίλοι). Οἱ πρῶτοι ἰσχυρίζοντο ὅτι ὑπάρχει μόνον ὅ,τι παρέχει προσβολήν τινα καὶ ἐπαφὴν καὶ ἔλεγον ὅτι σῶμα καὶ οὐσία εἶναι τὸ αὐτό, κατεφρόνουν δὲ τῶν ἄλλων, οἵτινες ἐδίδασκον ὅτι ὑπάρχουσιν ἀσώματα ὄντα [2]. Οἱ ἄλλοι διαφερόμενοι πρὸς ἐκείνους ἐπεζήτουν νὰ δείξωσιν ὅτι ἡ ἀληθινὴ οὐσία εἶναι ἀσώματά τινα εἴδη, νοητὰ μόνον, τὰ δὲ σώματα τὰ ὑπὸ τῶν πρώτων εἰσαγόμενα εἶναί τι γινόμενον μόνον καὶ φθειρόμενον [3]. ῾Ο Πλάτων πρὸς τοὺς πρώτους ἀμφισβητῶν διδάσκει ὅτι πλὴν τῆς ὕλης ὀφείλει νὰ ὑπάρχῃ

[1] Philos. d. Gr. II, 1⁴, 686 κ. ἑξ. 717 κ. ἀλλ.

[2] Σοφιστ. 246 Α *«διισχυρίζονται τοῦτο εἶναι μόνον, ὃ παρέχει προσβολὴν καὶ ἐπαφήν τινα, ταὐτὸν σῶμα καὶ οὐσίαν ὁριζόμενοι κτλ»*. Πρβλ. Θεαίτ. 155 Ε.

[3] Σοφιστ. 246 Β *«Τοιγαροῦν οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀμφισβητοῦντες μάλα εὐλαβῶς ἄνωθεν ἐξ ἀοράτου ποθὲν ἀμύνονται, νοητὰ ἄττα καὶ ἀσώματα εἴδη βιαζόμενοι τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι»*.

καί τι ἀσώματον, ὅπερ οὔτε ἁπτὸν εἶναι οὔτε ὁρατόν, ὅπως αἱ ἀρεταὶ (δικαιοσύνη, σωφροσύνη καὶ ἄλλαι) καὶ τὰ ἐναντία τούτων[1].

Τὸ ὂν ὁρίζει ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ὡς ἑξῆς· «*Λέγω δὴ τὸ καὶ ὁποιανοῦν δύναμιν κεκτημένον εἴτ' εἰς τὸ ποιεῖν ἕτερον ὁτιοῦν εἴτ' εἰς τὸ παθεῖν καὶ σμικρότατον ὑπὸ τοῦ φαυλοτάτου, κἂν εἰ μόνον εἰς ἅπαξ, πᾶν τοῦτο ὄντως εἶναι· τίθεμαι γὰρ ὅρον ὁρίζειν τὰ ὄντα, ὡς ἔστιν οὐκ ἄλλο τι πλὴν δύναμις*»[2]· δῆλα δὴ ὥς τι, ὅπερ ἔχει τὴν ἰδιότητα τοῦ ποιεῖν ἢ πάσχειν. Ἐκ τῆς λέξεως δὲ *δύναμις* ὁρμηθέντες τινὲς ἐπειράθησαν νὰ δείξωσιν ὅτι ὁ Πλάτων προσνέμει εἰς τὰς ἰδέας ἐνέργειαν, δύναμιν ποιητικήν[3]. Ὅτι ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι ὀρθόν, εἶναι καθ' ἡμᾶς πρόδηλον. Διότι *δύναμις εἰς τὸ παθεῖν* δὲν εἶναι ἐνέργεια, ἀλλὰ μόνον ἰδιότης τις τοῦ πάσχειν. Ὅπως ἐν τῇ Πολιτείᾳ (509 B) *δύναμις τοῦ ὁρᾶσθαι* οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἰδιότης τοῦ πάσχειν, τοῦ γίνεσθαι ὁρατόν, οὕτω καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ *δύναμις εἰς τὸ παθεῖν* ἴσα δύναται πρὸς τὸ *πάσχειν, πάθος*. Ὡς δὲ λέγεται ἐνταῦθα *δύναμις εἰς τὸ παθεῖν*, λέγεται ἐν Εὐθύφρονι *πάθος* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Παραθέτομεν τὸ χωρίον τοῦ Εὐθύφρονος· «*καὶ κινδυνεύεις, ὦ Εὐθύφρον, ἐρωτώμενος τὸ ὅσιον, ὅτι πότ' ἐστι, τὴν μὲν οὐσίαν μοι αὐτοῦ οὐ βούλεσθαι δηλῶσαι, πάθος δέ τι περὶ αὐτοῦ λέγειν, ὅτι πέπονθε τοῦτο τὸ ὅσιον, φιλεῖσθαι ὑπὸ πάντων θεῶν·—εἰ οὖν σοι φίλον, μή με ἀποκρύψῃ, ἀλλὰ πάλιν εἰπὲ ἐξ ἀρχῆς, τί ποτε ὂν τὸ ὅσιον εἴτε φιλεῖται ὑπὸ θεῶν εἴτε ὁτιδὴ πάσχει*»[4].

Ὑπὲρ τῆς γνώμης ἡμῶν ταύτης μαρτυροῦσι καὶ ὅσα ἐν τοῖς ἑπομένοις λέγονται περὶ τῶν ἰδεολόγων. Μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν δῆλα δὴ τῶν διδαγμάτων τῶν ὑλιστῶν ἔρχεται ὁ φιλόσοφος εἰς τὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς δευτέρας γνώμης, οἵτινες διατείνονται, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὅτι ὑπάρχει τι γινόμενον καὶ μεταβαλλόμενον, οὗ λαμβάνομεν αἴσθησιν διὰ τοῦ σώματος, καὶ οὐσία τις, ἥτις ἀείποτε διαμένει ἡ αὐτή, γινώσκεται δὲ

[1] Σοφιστ. 246 E κ. ἑξ.

[2] Αὐτόθι 247 D κ. ἑξ. Ὅτι ὁ *Πλάτων* λέγων «*Ἴσως γὰρ ἂν εἰς ὕστερον ἡμῖν τε καὶ τούτοις ἕτερον ἂν φανείη*» (247 E) σκοπεῖ νὰ κολάσῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ προηγηθέντος ὁρισμοῦ, ὡς ὁ Apelt ἰσχυρίζεται (Neue Jahrb. f. Philos. u. Päd. B 151 (1895) σελ. 287 κ. ἑξ.), δὲν εἶναι καθ' ἡμᾶς πιθανόν. Συμφωνοῦμεν μᾶλλον πρὸς τὸν *Zeller*, καθ' ὃν τὸ οὕτω λεγόμενον δηλοῖ τὴν γνώμην τοῦ φιλοσόφου (Archiv f. Gesch. d. Philos. VIII, 127 κ. ἑξ.).

[3] *Zeller* II, 1⁴, 689, 3.

[4] 11 A κ. ἑξ.

διὰ τοῦ νοῦ. Τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν προσνέμουσιν οὗτοι εἰς μόνα τὰ αἰσθητά, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν. Ὁ φιλόσοφος διαφερόμενος πρὸς τούτους ἀντιτάσσει τὰ ἑξῆς. Ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι ἀποδέχονται ὅτι ἡ ψυχὴ γινώσκει, ἡ δὲ οὐσία γινώσκεται, πρός δε τούτοις, ὅτι ἐὰν ἡ γνῶσις εἶναι ἐνέργεια, τὸ γινώσκεσθαι ὀφείλει νὰ εἶναι πάθος, ἕπεται ἐκ τούτου τοῦ λόγου κατ' ἀνάγκην ὅτι τὸ ὄν, ἐφ' ὅσον γινώσκεται, κατὰ τοσοῦτον πάσχει καὶ κινεῖται. Ἐντεῦθεν δὲ γίνεται πρόδηλον ὅτι εἰς τὴν οὐσίαν προσνέμει τὴν ἱκανότητα *«καθ' ὅσον γιγνώσκεται κατὰ τοσοῦτον κινεῖσθαι διὰ τὸ πάσχειν»* [1].

Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε οὐδεμία εἰς τὴν οὐσίαν ἀποδίδεται δημιουργικὴ ἐνέργεια, ἐν τοῖς ἑπομένοις ὁ λόγος εἶναι περὶ κινήσεως, ζωῆς, ψυχῆς καὶ φρονήσεως τοῦ *παντελῶς ὄντος*. Λέγεται δῆλα δή· *«τί δε πρὸς Διός; ὡς ἀληθῶς κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ φρόνησιν ἦ ῥαδίως πεισθησόμεθα τῷ παντελῶς ὄντι μὴ παρεῖναι, μηδὲ ζῆν αὐτὸ μηδὲ φρονεῖν, ἀλλὰ σεμνὸν καὶ ἅγιον νοῦν οὐκ ἔχον ἀκίνητον ἑστὸς εἶναι;—Δεινὸν μέντ' ἄν, ὦ ξένε, λόγον συγχωροῖμεν.—Ἀλλὰ νοῦν μὲν ἔχειν, ζωὴν δὲ μὴ φῶμεν;—Καὶ πῶς;—Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀμφότερα ἐνόντ' αὐτῷ λέγομεν, οὐ μὴν ἐν ψυχῇ γε φήσομεν αὐτὸ ἔχειν αὐτά;—Καὶ τίν' ἂν ἕτερον ἔχοι τρόπον;—Ἀλλὰ δῆτα νοῦν μὲν καὶ ζωὴν καὶ ψυχήν, ἀκίνητον μέντοι τὸ παράπαν ἔμψυχον ὂν ἑστάναι;—Πάντα ἔμοιγε ἄλογα ταῦτ' εἶναι φαίνεται»* [2].

Ἀλλὰ τί νοεῖ ὁ Πλάτων λέγων *παντελῶς ὄν;* Οἱ πλεῖστοι νομίζουσιν ὅτι *παντελῶς ὂν* ἐνταῦθα εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἰδεῶν καὶ ὅτι ὁ Πλάτων λέγει τοῦτο περὶ τῶν Μεγαρικῶν. Οὕτω πρῶτος ὁ Schleirmacher, πρὸς ὃν συμφωνοῦσιν ὁ Ast, ὁ Brandis, ὁ Stallbaum, ὁ Susemihl, ὁ Steinhart, ὁ Prantl, ὁ Bonitz, ὁ Zeller [3]. Κατὰ Zeller ὁ Πλάτων ἀποκρούει ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν τῶν Μεγαρικῶν, ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ὄντα ἔχοντα κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ φρόνησιν, συνάγει δ' ἐντεῦθεν ὅτι αὗται ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ δημιουργικὴν δύναμιν [4].

Ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὕτη προσκρούει εἰς μεγίστας δυσχερείας. Κίνησιν τῶν ἰδεῶν δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτω-

[1] Σοφιστ. 248 D κ. ἑξ.
[2] Αὐτόθι 248 E κ. ἑξ.
[3] II, 1[4], 252. Sitzungsber. d. Berl. Akad., 1887, σελ. 212.
[4] II, 1[4], 688 κ. ἑξ.

νος ἡ φερομένη ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ. Ἀποκρούουσι δὲ αὐτὴν καὶ αἱ μαρτυρίαι τοῦ Ἀριστοτέλους, καθ᾽ ἃς αἱ ἰδέαι εἶναι ἀκίνητοι καὶ ἀμετάβλητοι οὐσίαι [1], ἵνα μηδὲν εἴπωμεν περὶ τούτου, ὅτι αἱ ἰδέαι, ὡς παραμόνιμον ἀντικείμενον τῆς γνώσεως ὀφείλουσι νὰ εἶναι ἀναλλοίωτοι, διότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀδιανόητος ἡ γνῶσις, ὡς ρητῶς καὶ σαφῶς λέγει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κρατύλῳ· «*Πῶς οὖν ἂν εἴη τι ἐκεῖνο, ὃ μηδέποτε ὡσαύτως ἔχει; εἰ γάρ ποτε ὡσαύτως ἴσχει, ἐν γ᾽ ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ δῆλον ὅτι οὐδὲν μεταβαίνει· εἰ δὲ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχει καὶ τὸ αὐτὸ ἐστι, πῶς ἂν τοῦτό γε μεταβάλλοι ἢ κινοῖτο, μηδὲν ἐξιστάμενον τῆς ἑαυτοῦ ἰδέας;—Οὐδαμῶς.—Ἀλλὰ μὴν οὐδ᾽ ἂν γνωσθείη γε ὑπ᾽ οὐδενὸς κτλ.*» [2]. Ταύτην τὴν δυσχέρειαν συνεῖδεν ὁ Zeller, νομίζει ὅμως ὅτι ὁ Πλάτων δὲν διεσάφησε τοῦτο τὸ ζήτημα [3]. Τοῦ Stumpf ἡ ἑρμηνεία, καθ᾽ ἣν μόνον αὐτοκινησία ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος προσνέμεται εἰς τὰς ἰδέας, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ κίνησις καὶ ἡ φρόνησις, οὐχὶ δὲ κινητικὴ ἢ δημιουργικὴ δύναμις πρός τι ἄλλο [4], εἰς ἣν ἑρμηνείαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Apelt [5], δὲν αἴρει τὴν δυσχέρειαν· διότι εἶναι ἀναντίλεκτον ὅτι, ἐὰν *παντελῶς ὂν* εἶναι αἱ ἰδέαι, δύνανται αὗται νὰ ἔχωσι κίνησιν πρὸς τὰ ἐκτός, ἀφ᾽ οὗ εἰς τὸ παντελῶς ὂν ἀποδίδεται καὶ ψυχή, ἥτις κατὰ τὸν Φαῖδρον εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως [6]. Ἔπειτα

---

[1] Ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ἀκίνητα ὄντα, μυριάκις λέγεται ἐν τοῖς τοῦ Πλάτωνος διαλόγοις. Πρβλ. Φαίδ. 78 D «*αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ ἕκαστον, ὃ ἔστι τὸ ὄν, μήποτε μεταβολὴν καὶ ἡντινοῦν ἐνδέχεται; ἢ ἀεὶ αὐτῶν ἕκαστον, ὃ ἔστι, μονοειδὲς ὂν αὐτὸ καθ᾽ αὐτὸ ὡσαύτως κατὰ ταὐτὰ ἔχει καὶ οὐδέποτε οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν ἐνδέχεται; ὡσαύτως, ἔφη, ἀνάγκη, ὁ Κέβης, κατὰ ταὐτὰ ἔχειν, ὦ Σώκρατες*». 79 D κ. ἑξ. 80 B «*τῷ θείῳ καὶ ἀθανάτῳ καὶ νοητῷ καὶ μονοειδεῖ καὶ ἀδιαλύτῳ καὶ ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταὐτὰ ἔχοντι*». Πολ. 479 A «*αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ ἰδέαν αὐτοῦ κάλλους ἀεὶ μὲν κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχουσαν*». E «*ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ὄντα*». 484 B «*φιλόσοφοι μὲν οἱ τοῦ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχοντος δυνάμενοι ἐφάπτεσθαι*», 500 C. Συμπ. 211 «*μηδὲ πάσχειν (τὸ καλὸν) μηδέν*». Τιμ. 28 A. 29 A κ.ἑξ. 38 A «*τὸ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ἔχον ἀκινήτως*», Κρατύλ. 386 E. 439 E. Φιληβ. 58 A. 59 C. *Ἀριστ.* M. τ. φ. Ξ 4. 1091 β «*τῶν δὲ τὰς ἀκινήτους οὐσίας εἶναι λεγόντων*» *κ. ἄλλ.*

[2] 439 E. κ. ἑξ. Πρβλ. Σοφιστ. 249 D. «*Τὸ κατὰ ταὐτὰ καὶ ὡσαύτως καὶ περὶ τὸ αὐτὸ δοκεῖ σοι χωρὶς στάσεως γενέσθαι ποτ᾽ ἄν; Οὐδαμῶς. Τί δ᾽ ἄνευ τούτων νοῦν καθορᾷς ὄντα ἢ γενόμενον ἂν καὶ ὁπονοῦν; Ἥκιστα*».

[3] Philos. d. Gr. II, 1^4, 696. Sitzungsber. d. Berl. Akad. 1887, σελ. 213 κ.ἑξ.

[4] Verhältnis d. plat. Gottes zur Idee des Guten, σελ. 19.

[5] Neue Jahrb. f. Philol. u. Pädag. B, 151 (1895), σελ. 262.

[6] 245 C κ. ἑξ. Πρβλ. *Zeller* II, 1^4, 689, 3. Archiv f. Gesch. d. Philos. VIII, 127 κ. ἑξ., X, 571.

ἀντιλέγει πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Zeller καὶ τοῦτο, ὅτι περὶ ψυχῆς τῶν ἰδεῶν οὔτε ἐν τοῖς προηγουμένοις τοῦ Σοφιστοῦ κεφαλαίοις λέγεταί τι οὔτε ἐν τοῖς ἑπομένοις, ἀλλὰ μᾶλλον γίνεται λόγος ἐν αὐτοῖς περὶ *κοινωνίας τῶν γενῶν*, ἤτοι περὶ συναλληλίας καὶ ὑπαλληλίας αὐτῶν ἀπὸ λογικῆς ἀπόψεως. Σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τῷ αὐτῷ διαλόγῳ, τῷ Σοφιστῇ, περὶ τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἄλλων ὄντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς λέγει ὅτι παράγονται διὰ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ[1], οὐχὶ ἄρα διὰ τῶν ἰδεῶν. Καὶ εἶναι τοῦτο πολλοῦ λόγου ἄξιον.

Ταῦτα εἶναι ἱκανὰ νὰ πείσωσιν ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν ἄλλην λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου. Ὁ Teichmüller νομίζει ὅτι ἡ κίνησις καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ φρόνησις δὲν ἀποδίδονται εἰς τὰς ἰδέας ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον[2]. Συμφωνεῖ δὲ πρὸς ἐκεῖνον ὁ C. Ritter, καθ' ὃν *παντελῶς ὂν* εἶναι τὸ *ὂν* ἐν τῷ συνόλῳ, ὁ κόσμος, ὁ ἐν τῷ Τιμαίῳ *αἰσθητὸς θεός*[3].

Καθ' ἡμᾶς ὅμως ἀλλαχοῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ λύσις ταύτης τῆς ἀπορίας. Γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἱδρυτὴς τῆς Μεγαρικῆς σχολῆς, ὁ Εὐκλείδης, μίαν μόνον ἰδέαν ὥρισε, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς τὸ ἕν, ὅπερ διαμένει ἀμετάβλητον, ὠνόμαζε δὲ τοῦτο θεὸν καὶ φρόνησιν καὶ νοῦν καὶ ἄλλως[4]. Καὶ ἀνακύπτει τὸ ἐρώτημα· πῶς δύναται νὰ ἀντιλέγῃ πρὸς τοὺς Μεγαρικοὺς ἐνταῦθα ὁ Πλάτων, ὅστις ποιεῖται λόγον περὶ *ἀσωμάτων εἰδῶν*; Ὁ Zeller, ἵνα ἐξέλθῃ ἐκ τῆς δυσχερείας, εἰσάγει τὴν ὑπόθεσιν, καθ' ἥν, ἐπειδὴ ὁ Εὐκλείδης ἀπὸ τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας ὁρμηθεὶς διετύπωσε τὴν περὶ τοῦ ἑνὸς διδασκαλίαν, εἶναι πιθανὸν ὅτι οὗτος κατ' ἀρχὰς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ὑλιστὰς περὶ ἑνὸς ἑκάστου πράγματος ἀπεδέχετο ἓν ἀσώματον εἶδος ὡς τὸ πράγματι

---

[1] 265 C «*Ζῷα δὴ πάντα θνητὰ καὶ φυτά, ὅσα τ' ἐπὶ γῆς ἐκ σπερμάτων καὶ ῥιζῶν φύεται καὶ ὅσα ἄψυχα ἐν γῇ ξυνίσταται σώματα τηκτὰ καὶ ἄτηκτα, μῶν ἄλλου τινὸς ἢ θεοῦ δημιουργοῦντος φήσομεν ὕστερον γίγνεσθαι, πρότερον οὐκ ὄντα, ἢ τῷ τῶν πολλῶν δόγματι καὶ ῥήματι χρώμενοι—Ποίῳ; τῷ τὴν φύσιν αὐτὰ γεννᾶν ἀπό τινος αἰτίας αὐτομάτης καὶ ἄνευ διανοίας φυούσης ἢ μετὰ λόγου τε καὶ ἐπιστήμης θείας ἀπὸ θεοῦ γιγνομένης;*» Πρβλ. 266 B.

[2] Stud. z. Gesch. d. Begriffe, σελ. 138.

[3] Archiv f. Gesch. d. Philos. N. F., VI, 1 (1897) σελ. 46.

[4] *Διογ. Λαερτ.* B, 106 «*οὗτος (Εὐκλείδης) ἓν τὸ ἀγαθὸν ἀπεφαίνετο πολλοῖς ὀνόμασι καλούμενον· ὁτὲ μὲν γὰρ φρόνησιν, ὁτὲ δὲ θεὸν καὶ ἄλλοτε νοῦν καὶ τὰ λοιπά· τὰ δ' ἀντικείμενα τῷ ἀγαθῷ ἀνῄρει μὴ εἶναι φάσκων*». Πρβλ. *Cic.* Acad. II, 42.

ὄν, ἔπειτα δὲ πάντα ταῦτα τὰ εἴδη εἰς μίαν πάλιν ἀνήγαγεν οὐσίαν, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ [1].

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη, ἥτις δὲν φαίνεται ὅλως ἀπίθανος, οὐδαμόθεν ἐνισχύεται. Πιθανώτερον νομίζομεν ἡμεῖς ὅτι ὁ Εὐκλείδης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἀγαθὸν ἐθεώρησεν ὡς τὸ ὕψιστον ὄν, καὶ ὑποθέτομεν ὅτι, ἐὰν ὁ Πλάτων ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίῳ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς Μεγαρικούς, *παντελῶς ὂν* λέγων ἐννοεῖ τὸ ὄν, ὅπερ ἐκεῖνοι ὠνόμαζον θεὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ φρόνησιν καὶ νοῦν. Τοῦτο φαίνεται ὅτι ὑποδηλοῖ καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἔρχεται ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ παντελῶς ὄντος, λέγων «*τί δὲ πρὸς Διὸς κτλ.*—», ὡσεὶ ἔλεγε· καὶ ἂν ὁμολογηθῇ ὅτι πάντα τἆλλα εἴδη κατ' οὐδένα τρόπον κινοῦνται, εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὸ *παντελῶς ὄν*, τὸ ἀγαθόν, δὲν ἔχει κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν; Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Πλάτων *παντελῶς ὂν* λέγων δὲν ἐννοεῖ τὰς ἰδέας, ἀλλὰ τὴν ὑψίστην ἀρχὴν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἣν πρὸς τοὺς Μεγαρικοὺς διαφερόμενος θεωρεῖ ἔμψυχον. Μόνον δὲ εἰς τὰς ἰδέας αὐτοῦ, ὡς εἴπομεν ἤδη, προσνέμει τὴν παθητικὴν κίνησιν τὴν ἐκ τοῦ γινώσκεσθαι προερχομένην.

Ἐὰν ἡ εἰκασία ἡμῶν αὕτη εἶναι ὀρθή, πρῶτον μὲν συμφωνοῦμεν πρὸς τὴν ἄλλην τοῦ Σοφιστοῦ διδασκαλίαν (265 C κ. ἑξ.), ἔπειτα δὲ πρὸς τὴν Μεγαρικὴν σχολήν, τρίτον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς ἀκινησίας τῶν ἰδεῶν. Πλὴν δὲ τούτου δὲν εἶναι ἀνάγκη τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα νὰ ἀναφέρωμεν εἰς ἄλλην τινὰ ἄγνωστον σχολήν, ὡς ὁ Ritter [2], ἢ εἰς τοὺς Πυθαγορείους, ὡς ὁ Mallet [3], ἢ εἰς τοὺς Ἐλεάτας, ὡς ὁ Deussen [4].

Πρὸς τούτοις ἀπαλλασσόμεθα τῶν δυσχερειῶν, εἰς ἃς περιπίπτουσιν ὅσοι ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ διαβλέπουσι παλαιοτέραν τινὰ μορφὴν τῆς πλατωνικῆς διδασκαλίας, ἣν δῆθεν αὐτὸς ὁ Πλάτων ἀνασκευάζει. Διότι, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ Πλατωνικῶν, οἵτινες ἐνέμειναν εἰς τὴν παλαιοτέραν ταύτην μορφὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ φιλοσόφου, ἢ περὶ ἄλλων τινῶν, οἵτινες ἐσφαλμένως

---

[1] II, 1[4], 252, 3. Sitzungsber. d. Berl. Akad. (1887), σελ. 209.
[2] Rhein. Mus. II, 3, 205 κ. ἑξ.
[3] Histoire de l'école de Mégare et des écoles d'Élis et d'Eretrie, 1845.
[4] De plat. Sophista, 1869, σελ. 44 κ. ἑξ.

ἐνόησαν αὐτήν[1], δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ὁ Πλάτων περὶ θεωρίας, ἣν αὐτὸς εἶχεν εἰσαγάγει, θὰ ὡμίλει μεθ' ὅσης εἰρωνείας περὶ τῶν φίλων τῶν εἰδῶν (246 A B) «*τοιγαροῦν οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀμφισβητοῦντες μάλα εὐλαβῶς ἄνωθεν ἐξ ἀοράτου ποθὲν ἀμύνονται, νοητὰ ἄττα καὶ ἀσώματα εἴδη βιαζόμενοι τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι κτλ.*». Καὶ τοῦτο δὲ παρατηρητέον, ὅτι αἱ ἰδέαι καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις διαλόγοις τοῦ φιλοσόφου, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Τιμαίῳ, εἶναί τι ἀμετάβλητον καὶ ἀκίνητον.

Ἐὰν δὲ ὁ Windelband ἔχῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ Σοφιστὴς εἶναι ἔργον ὀπαδοῦ τινος τῆς Ἀκαδημίας προσκειμένου εἰς τὴν ἐλεατικὴν φιλοσοφίαν, ὅστις ἐπεξέρχεται πρὸς παλαιοτέραν μορφὴν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, καὶ πιστεύῃ ὅτι ἡ κρινομένη ἐνταῦθα ἰδεολογία εἶναι ἡ ἀναπτυσσομένη ἐν τῷ Συμποσίῳ, ἥτις κατὰ πάντα καὶ δὴ καὶ κατὰ λέξιν συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ Σοφιστοῦ, ἔχῃ δὲ τὴν γνώμην ὅτι ὁ Πλάτων τὴν παλαιοτέραν ταύτην διδασκαλίαν, καθ' ἣν αἱ ἰδέαι δὲν εἶναι αἰτίαι τῶν αἰσθητῶν, ἀποκρούει καὶ ἀποδέχεται τοῦ λοιποῦ ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι αἰτίαι τῶν πραγμάτων καὶ ἐπιζητῇ νὰ εὕρῃ τὴν μεταγενεστέραν ταύτην διδασκαλίαν ἐν τῷ Φαίδωνι καὶ τῷ Φιλήβῳ καὶ τοῖς τελευταίοις κεφαλαίοις τῆς Πολιτείας[2], εἶναι πρόδηλον ὅτι τοιαύτη τις εἰκασία εἶναι ὅλως ἀστήρικτος. Διότι πρῶτον μὲν ἡ περὶ ἰδεῶν διδασκαλία ἐν τῷ Σοφιστῇ ἐκτίθεται ὡς καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ, ὡς δύναται νὰ δείξῃ καὶ ἁπλῆ ἀντιβολὴ τῶν σχετικῶν χωρίων[3]. Ἔπειτα δὲ εἶναι αἱ ἰδέαι, ὅπως εἴδομεν, καὶ ἐν τῷ Φαίδωνι ἀκίνητοι καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Κατὰ ταῦτα εἶναι ἀδύ-

---

[1] Οὕτως ὁ *Ueberweg* ἐν Untersuch. plat. Schriften, σελ. 277 κ. ἑξ., ὁ *Grote*, Plato II, 458 κ. ἑξ. III, 482, ὁ *Hirzel*, (Hermes VIII, 128) ὁ C. *Ritter* (Archiv f. Gesch. d. Philos. N. F. IV, 1897, σελ. 18) κ. ἄ.

[2] Gesch. d. alt. Philos., σελ. 85. 114.

[3]

Σοφιστής	Τίμαιος
*γένεσιν - οὐσίαν· **καὶ σώματι μὲν ἡμᾶς δι' αἰσθήσεως κοινωνεῖν, διὰ λογισμοῦ δὲ ψυχῇ πρὸς τὴν ὄντως οὐσίαν, ἣν ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχειν φατέ, γένεσιν δὲ ἄλλοτε ἄλλως**;* 246 E *νοητὰ ἄττα καὶ ἀσώματα εἴδη βιαζόμενοι τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι,—**γένεσιν** ἀντ' οὐσίας **φερομένην** τινὰ προσαγορεύουσιν,* 246 B κ. ἑξ.	*γένεσις - οὐσία* 29 C, 38 A 48 E, ***τὸ μὲν δὴ νοήσει μετὰ λόγου περιληπτόν, ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὄν, τὸ δ' αὖ δόξῃ μετ' αἰσθήσεως ἀλόγου δοξαστόν, γιγνόμενόν τε καὶ ἀπολλύμενον*** 27 D κ. ἑξ. *ἓν μὲν τὸ κατὰ ταὐτὰ εἶδος ἔχον ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον—τοῦτο, ὃ δὴ νόησις εἴληχεν ἐπισκοπεῖν· τὸ δὲ—αἰσθητόν, **γεννητόν, πεφορημένον ἀεὶ*** 52 A.

νατον νὰ εἶναι ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ ἐπανορθώσεως παλαιοτέρας μορφῆς τῆς περὶ ἰδεῶν διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος. Μᾶλλον θὰ ἠδύνατό τις, ἐὰν πείθηται ὅτι ἡ περὶ ἧς ἐνταῦθα διδασκαλία εἶναι ἡ τοῦ Πλάτωνος, νὰ ἀποστῇ τῆς γνώμης ὅτι ὁ Σοφιστὴς εἶναι ἔργον τοῦ Πλάτωνος καὶ νὰ δεχθῇ ὅτι συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναί τις τῶν ἀντιπάλων τοῦ φιλοσόφου, ὅστις τὴν περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν αὐτοῦ καθόλου, ὡς ἐκτίθεται ἐν πᾶσι τοῖς διαλόγοις, ἀντικρούει[1].

Ἐντεῦθεν πρόδηλον γίνεται ὅτι προκειμένου περὶ τοῦ προβλήματος τούτου δύο μόνον ὑποθέσεις εἶναι δυναταί, ἢ δῆλα δὴ ὀφείλομεν, ἐὰν τὴν ἐν τῷ Σοφιστῇ περὶ τῶν ἰδεῶν διδασκαλίαν ἀποδίδωμεν εἰς τὸν Πλάτωνα, νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ διάλογος οὗτος καὶ ἡ περὶ κινήσεως τῶν ἰδεῶν διδασκαλία δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Πλάτωνα, ἤ, ἐὰν θεωρήσωμεν τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὡς τὴν τῆς Μεγαρικῆς σχολῆς, νὰ δεχθῶμεν ὅτι *παντελῶς ὂν* λέγων ὁ Πλάτων ἐννοεῖ τὴν ἀνωτάτην τῶν Μεγαρικῶν ἀρχήν, τὸν νοῦν, εἰς ὃν ἀποδίδει καὶ ζωὴν καὶ ψυχήν.

Ἀλλ' ἐὰν καὶ παρὰ τὰς ὑποδειχθείσας δυσχερείας ἐμμένῃ τις εἰς τὴν γνώμην ὅτι ὁ Σοφιστὴς εἶναι τοῦ Πλάτωνος ἔργον καὶ *παντελῶς ὂν* λέγει οὗτος τὰς ἰδέας, ὀφείλει νὰ καταλέξῃ τὸν διάλογον εἰς τὰ νεανικὰ συγγράμματα τοῦ φιλοσόφου[2] καὶ νὰ δεχθῇ ὅτι ὁ Πλάτων ταύτην τὴν διδασκαλίαν ἐγκατέλιπεν ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις. Οὕτως ὁ Zeller, ὅστις διαρρήδην λέγει ὅτι «δὲν δυνάμεθα τοιαῦτα διδάγματα, ἅτινα ἴσως συνάγονται ἐκ τοῦ Σοφιστοῦ, δὲν ἐλέχθησαν ὅμως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἀντικατεστάθησαν δι' ἄλλων διδασκαλιῶν, ὡς ἐν παραδείγματι τὸ λεγόμενον ὅτι ἑκάστη ἰδέα ἔχει ἰδίαν ψυχὴν διάφορον ἑαυτῆς, νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς διδασκαλίαν αὐτοῦ.—Ὀρθὸν εἶναι μᾶλλον ὅτι ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ Σοφιστῇ χαρακτηρίζει γενικῶς τὸ *παντελῶς ὂν* ὡς ἔχον φρόνησιν καὶ ψυχήν, βραδύτερον δ' ἔταξε τὸν κοσμοποιὸν νοῦν ὡς δημιουργὸν καὶ τὴν

---

[1] Οὕτως ἐν ἄλλοις ὁ *Schaarschmidt*, ἐν Rhein. Mus. N. F. XVIII, σελ. 1 κ. ἑξ. *Ueberweg*, ἐν Philos. Monatsh. (1869), σελ. 476 κ. ἑξ. *Appel*, ἐν Archiv f. Gesch. d. Philos. V, 85 κ. ἑξ. Πρὸς τὸν Appel συμφωνοῦμεν ὅτι ἡ ἐν τῷ Σοφιστῇ ἐλεγχομένη περὶ ἰδεῶν διδασκαλία εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πλατωνικοῖς διαλόγοις φερομένην καὶ δὴ καὶ πρὸς τὴν τελειοτάτην μορφὴν αὐτῆς.

[2] Εἰς τὰ συγγράμματα τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας τοῦ Πλάτωνος καταλέγουσι τὸν διάλογον ὁ *Apelt* (Soph. Proleg. σελ. 37), ὁ *Nusser* (Philol. Bd. 53, 1894, σελ. 13 κ. ἑξ., ὁ *Christ* (Litteraturg. σελ. 448), ὁ *C. Ritter* (Archiv f. Gesch. d. Philos. N. F. IV, 1897, σελ. 18 κ. ἑξ.).

ψυχήν, ὡς ψυχὴν τοῦ κόσμου, παρὰ τὰς ἰδέας[1]. Κατὰ ταῦτα θὰ ἔπρεπε τὴν ὀρθὴν τοῦ Πλάτωνος περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν ἔπειτα χρόνων». Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Zeller ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εἰρημένην ὁμολογίαν αὐτοῦ ὅτι ὁ Πλάτων ἀπέστη μᾶλλον ἢ ἧττον τῆς ἐν τῷ Σοφιστῇ γενομένης ἀποπείρας τοῦ νὰ ἀποδώσῃ κίνησιν καὶ ψυχὴν καὶ φρόνησιν εἰς τὰς ἰδέας[2], τὴν περὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ διαλόγου τούτου ἱδρύει, τὸν δὲ Τίμαιον, οὗ ἡ διδασκαλία μετὰ τῆς τῶν ἄλλων διαλόγων τέλεον συμπίπτει[3], παρορᾷ, προσπαθεῖ δὲ νὰ δείξῃ ὅτι καὶ ἐν τῷ Φαίδωνι καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ αἱ ἰδέαι εἶναι αἱ μόναι τῶν αἰσθητῶν αἰτίαι[4], εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάσωμεν τὰ χωρία τῶν περὶ ὧν πρόκειται διαλόγων. Καὶ πρῶτον ἐρχόμεθα εἰς τὸν Φαίδωνα.

Β. ΑΙ ΙΔΕΑΙ ΕΝ ΤΩι ΦΑΙΔΩΝ

Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ διηγεῖται ὁ Σωκράτης πῶς ἐζήτησε νὰ εὕρῃ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως, τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων, τὰς αἰτίας τῶν πραγμάτων, διατὶ γίνεται ἕκαστον καὶ διατὶ ἀπόλλυται καὶ διατὶ ὑπάρχει[5].

Νέος ὤν, λέγει, σφόδρα ἐπεθύμησα τὴν σοφίαν ἐκείνην, ἣν ὀνομάζουσι τὴν περὶ φύσεως ἱστορίαν, διότι μοὶ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι πλείστου λόγου ἀξία, ὡς σπουδάζουσα νὰ μάθῃ τὰς αἰτίας τῶν ὄντων, οὕτω δὲ ἐξήτασα τοὺς λόγους τῆς γενέσεως καὶ τῆς ζωῆς, τῆς γνώσεως, τῆς αἰσθήσεως, τῆς μνήμης, καὶ τῆς ἐπιστήμης· ἔπειτα δὲ τὰς αἰτίας τῆς ἀλλοιώσεως τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὄντων καὶ τὴν φθορὰν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπείσθην ἐκ τῆς ἐρεύνης ὅτι ἥκιστα ἤμην ἐπιτήδειος διὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην[6]. Ὅτε δὲ ἤκουσά τινα λέγοντα ὅτι ἔκ τινος βιβλίου τοῦ Ἀναξαγόρου[7], ὅπερ ἀνέγνωσεν, ἔμαθεν ὅτι ὑπάρ-

---

[1] II, 1[4], 696, 3.

[2] Αὐτόθι 697.

[3] Ὡς θὰ δείξωμεν ἐν τοῖς ἔπειτα.

[4] Αὐτόθι, 687, 1.

[5] Φαίδ. 95 Ε κ. ἑξ.

[6] Αὐτόθι, 96 Α κ. ἑξ.

[7] Εἶναι γνώριμον ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς φυσιολόγους εἰσήγαγε τὴν περὶ τοῦ κοσμοποιοῦ νοῦ διδασκαλίαν, δι' ὃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης σφόδρα ἐπήνεσεν αὐτὸν (Μ. τ. φ. Α 3. 984 β 15) *«νοῦν δή τις εἰπὼν ἐνεῖναι, καθάπερ ἐν τοῖς ζῴοις, καὶ ἐν τῇ φύσει, τὸν αἴτιον τοῦ κόσμου καὶ τῆς τάξεως πάσης οἷον νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῇ λέγοντας τοὺς πρότερον»*. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἐπεγράφετο *περὶ φύσεως* (Διογ. Λαερτ. Β,6).

χει νοῦς, ὅστις διακοσμεῖ τὰ πάντα καὶ εἶναι πάντων αἰτία, ἐπίστευσα ὅτι ὁ νοῦς ἄριστα πάντα ρυθμίζει καὶ ἕκαστον πρᾶγμα σκοπιμώτατα τάσσει, ἔτι δὲ ὅτι, ἐὰν ἐπιθυμῇ τις νὰ εὕρῃ τὴν αἰτίαν περὶ ἑκάστου, πῶς γίνεται ἢ φθείρεται ἢ ὑπάρχει, ὀφείλει νὰ ἐξετάσῃ καὶ εὕρῃ, πῶς εἶναι σκοπιμώτερον δι' αὐτὸ νὰ ὑπάρχῃ ἢ νὰ πάσχῃ ἢ νὰ ποιῇ ἄλλο τι, καὶ ὅτι ἄρα οὐδὲν ἄλλο πρέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξετάζῃ καὶ περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἢ μόνον τὸ ἄριστον καὶ τὸ λυσιτελέστατον. Οὕτω δὲ ἤλπισα ὅτι ἐν τῷ Ἀναξαγόρᾳ εὗρον διδάσκαλον ἑρμηνεύοντα τὰς αἰτίας τῶν ὄντων καὶ προσεδόκησα ὅτι θὰ μάθω παρ' αὐτοῦ πρῶτον μέν, ἐὰν ἡ γῆ εἶναι πλατεῖα ἢ στρογγύλη καὶ θὰ ἐξηγήσω τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τούτου τοῦ πράγματος· καὶ ἐὰν ἔλεγεν ὅτι ἡ γῆ εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σύμπαντος, ἤλπιζον ὅτι θὰ μὲ διδάξῃ πρὸς τούτοις ὅτι σκοπιμώτερον ἦτο νὰ εἶναι ἐν τῷ μέσῳ. Καὶ περὶ τοῦ ἡλίου δὲ καὶ περὶ τῆς σελήνης καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἄστρων ἤμην ἕτοιμος νὰ ἐρωτήσω, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ταχύτητα αὐτῶν καὶ τὴν περιφορὰν καὶ τἆλλα παθήματα, πῶς εἶναι σκοπιμώτερον δι' ἕκαστον τούτων νὰ ποιῇ καὶ νὰ πάσχῃ ὅσα πάσχει. Διότι, ἀφ' οὗ ὁ Ἀναξαγόρας ἔλεγεν ὅτι τὰ πάντα ἔχει κοσμήσει νοῦς, ἐπίστευον ὅτι οὗτος περὶ ἑκάστου πράγματος θὰ ἔλεγεν ὅτι ἔχει ὅπως ἔχει, διότι οὕτως ἦτο σκοπιμώτερον. Ἀφ' οὗ δὲ ἤθελεν ὑποδείξει καὶ ἑκάστου τὴν αἰτίαν καὶ πάντων τῶν ὄντων ὁμοῦ, ἤθελε τέλος ἑρμηνεύσει καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν ὄντων καθόλου [1]. Καὶ ἤμην ἕτοιμος, ἐὰν ταῦτα ἡρμήνευεν ὁ Ἀναξαγόρας, νὰ μὴ ἀναζητήσω ἄλλο εἶδος αἰτίας [2]. Ἀλλ' ἠπατήθην σφόδρα ἐν τῇ προσδοκίᾳ μου ταύτῃ. Διότι, ἀφ' οὗ προυχώρησα ἐν τῇ ἀναγνώσει τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀναξαγόρου, εἶδον ὅτι ὁ Κλαζομένιος σοφὸς δὲν ὡμίλει πλέον περὶ τοῦ νοῦ προκειμένου περὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν πραγμάτων, οὐδὲ περὶ ἄλλων τινῶν αἰτιῶν, ἀλλὰ μόνον ἀέρας καὶ αἰθέρας καὶ ὕδατα καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἄτοπα ἀνέφερεν ὡς αἰτίας. Καὶ μοὶ ἐφάνη, προσθέτει ὁ Σωκράτης περαιτέρω, ὡσεὶ ἔλεγέ τις ὅτι ὁ Σωκράτης πάντα ὅσα πράττει μετὰ νοῦ πράττει. Ἔπειτα δὲ πάλιν ἐπιχειρῶν νὰ ἐξετάζῃ τὰς αἰτίας ἑκάστης τῶν πράξεών μου, ἔλεγεν ὅτι κάθημαι τώρα ἐνταῦθα, ἐν τῇ φυλακῇ, διότι τὸ σῶμά μου σύγκειται ἐξ ὀστῶν καὶ

[1] Φαίδ. 97 Β—98 Β.
[2] Αὐτόθι, 97 Ε.

νεύρων, καὶ τὰ μὲν ὀστᾶ εἶναι στερεὰ καὶ ἔχουσιν ἀρθρώσεις. Καὶ πάλιν περὶ τῆς συνομιλίας μου τῆς πρὸς ὑμᾶς ὁμοίας τινὰς ἀνέφερεν αἰτίας καὶ ἔλεγε περὶ φωνῶν καὶ ἀέρων καὶ ἀκοῶν καὶ ἄλλων μυρίων τοιούτων, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς πραγματικὰς αἰτίας, ὅτι δῆλα δή, ἐπειδὴ ἐφάνη εἰς τοὺς Ἀθηναίους συμφορώτερον νὰ μὲ καταδικάσωσι, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ὀρθότερον ἐνόμισα νὰ κάθημαι ἐνταῦθα καὶ δικαιότερον νὰ παραμείνω καὶ ἀποτίσω τὴν ποινήν, ἣν ἐπέβαλον εἰς ἐμέ, διότι ἄλλως, ὡς ἐγὼ νομίζω, πρὸ πολλοῦ ἤδη τὰ νεῦρα ταῦτα καὶ τὰ ὀστᾶ θὰ ἦσαν εἰς τὰ Μέγαρα ἢ εἰς τὴν Βοιωτίαν, φερόμενα ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ βελτίστου, ἐὰν μὴ ἐνόμιζον ὅτι εἶναι δικαιότερον καὶ μᾶλλον πρέπον εἰς ἐμὲ νὰ ὑποστῶ τὴν ποινήν, ἣν ἡ πόλις ὥρισε, παρὰ νὰ φύγω καὶ νὰ ἀποδράσω. Εἶναι δὲ πράγματι λίαν ἄτοπον νὰ ὀνομάζῃ τις τὰ τοιαῦτα αἴτια· διότι ταῦτα εἶναι μόνον τὰ μέσα, δι᾽ ὧν ἡ ἀληθὴς αἰτία ἐνεργεῖ, *«ἐκεῖνο ἄνευ οὗ τὸ αἴτιον οὐκ ἄν ποτε εἴη αἴτιον»* [1].

Ἀφ᾽ οὗ λοιπὸν ὁ Σωκράτης, οὔτε αὐτὸς εὗρε τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, ἥτις πάντα κατὰ σκοπὸν ἐνεργεῖ, οὔτε παρ᾽ ἄλλου ἠδυνήθη νὰ μάθῃ, ἐπεχείρησε δευτέραν ἔρευναν ἤ, ὡς λέγει, τὸν *δεύτερον πλοῦν* [2].

Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐρεύνῃ εἶδε, λέγει, ὅτι διὰ τῶν αἰσθήσεων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρῃ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, διὸ καὶ κατέφυγεν εἰς τοὺς λόγους, εἰς τὰς ἐννοίας, καὶ ἐζήτησε νὰ εὕρῃ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῶν ὄντων διὰ τούτων. Οὕτως ἦλθεν εἰς τὰς ἰδέας, *«ἐπ᾽ ἐκεῖνα τὰ πολυθρύλητα—ὑποθέμενος εἶναί τι καλὸν αὐτὸ καθ᾽ αὑτὸ καὶ ἀγαθὸν καὶ μέγα καὶ τἆλλα πάντα»* καὶ ὑπέθεσεν ὅτι, ἐὰν παρὰ τὸ καθ᾽ αὑτὸ καλὸν ὑπάρχῃ τι καλὸν ἄλλο, εἶναι τοῦτο καλὸν ὄχι δι᾽ ἄλλον τινὰ λόγον, ἀλλὰ διότι μετέχει αὐτοῦ τοῦ καλοῦ [3].

Ὁ Zeller τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Φαίδωνος οὕτως ἑρμηνεύει, ὅτι κατὰ Πλάτωνα αἱ ἰδέαι εἶναι ποιητικαὶ ἅμα καὶ τυπικαὶ καὶ τελικαὶ αἰτίαι. «Ἐν πάσῃ ταύτῃ τῇ ἐξετάσει, λέγει, ὄχι μόνον δὲν διακρίνει ὁ Πλάτων τυπικὴν καὶ ποιητικὴν καὶ τελικὴν αἰτίαν, ἀλλὰ πᾶσαι αὗται συμπίπτουσι σαφῶς εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτήν. Αἱ ἰδέαι κατὰ τὴν

---

[1] Αὐτόθι 98 Β κ. ἑξ.

[2] Αὐτόθι.

[3] Αὐτόθι 100 C. Ἐν Παρμενίδῃ τὴν κοινωνίαν ταύτην λέγει ὁ Πλάτων εἰκασίαν. *«Ἡ μέθεξις αὕτη τοῖς ἄλλοις τῶν εἰδῶν οὐκ ἄλλη τις ἢ εἰκασθῆναι αὐτοῖς»* (132 Β).

ἀριστοτελικὴν ὁρολογίαν εἶναι κατὰ πρῶτον ἡ τυπικὴ αἰτία καὶ ἐπιτελοῦσιν ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Πλάτων δὲν εὑρίσκει παρὰ τῷ Ἀναξαγόρᾳ, τὸ ἄριστον καὶ βέλτιστον· συμπίπτουσι δὲ καὶ μετὰ τῶν τελικῶν αἰτίων. Δηλοῖ δὲ σαφῶς ὁ Πλάτων ὅτι περὶ ἄλλης τινὸς αἰτίας οὐδὲν θέλει νὰ γνωρίζῃ· *«τὰ μὲν ἄλλα χαίρειν ἐῶ, ταράττομαι γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι, τοῦτο δὲ ἁπλῶς καὶ ἀτέχνως καὶ ἴσως εὐήθως ἔχω παρ' ἐμαυτῷ, ὅτι οὐκ' ἄλλο τι ποιεῖ καλὸν ἢ ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ εἴτε παρουσία εἴτε κοινωνία, [εἴτε] ὅπῃ δὴ καὶ ὅπως προσγενομένη· οὐ γὰρ ἔτι τοῦτο διισχυρίζομαι, ἀλλ' ὅτι τῷ καλῷ πάντα τὰ καλὰ γίγνεται καλά»*[1]. Ἀρκοῦσι λοιπὸν εἰς αὐτὸν αἱ αἰτίαι αὗται, οὐδεμίαν δὲ ἄλλην αἰτίαν νομίζει ἀναγκαίαν· αἱ αἰτίαι αὗται εἶναι, ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης τὸ χωρίον τοῦτο ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν λέγει *«καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γίγνεσθαι αἴτια, αἴτια γενέσεως καὶ φθορᾶς»*, ἤ, ὅπως ὁ Σωκράτης λέγει, *«τῆς αἰτίας τὸ εἶδος, ὃ πεπραγμάτευμαι»*[2].

Ἵνα κρίνωμεν προσηκόντως τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Zeller, θὰ ἐξετάσωμεν τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Φαίδωνος τὸ μὲν καθ' αὐτὸ τὸ δ' ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος τὴν φερομένην ἐν τοῖς ἄλλοις διαλόγοις.

Ὁ Πλάτων ἀνεζήτησε κατ' ἀρχὰς τὰς αἰτίας τῶν ὄντων παρὰ τοῖς λεγομένοις φυσιολόγοις, ἀλλ' οὗτοι ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς αἰτίας εἰσῆγον δευτερεύοντά τινα ὑλικὰ αἴτια[3], διότι ὁ μὲν ἔλεγεν ὅτι τὰ ζῷα γίνονται, ὅταν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν καταλήξωσιν εἰς σῆψιν[4], ἄλλοι δὲ ὅτι ἡ φρόνησις γεννᾶται διὰ τοῦ αἵματος[5] ἢ διὰ τοῦ ἀέρος[6] ἢ διὰ τοῦ πυρός[7], ἄλλοι πάλιν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις

[1] Αὐτόθι, 100 D.

[2] Philos. d. Gr. II, 1⁴, 687, 1. Archiv f. Gesch. d. Philos. V, 548. Sitzungsber. d. Berl. Akad., 1887, σελ. 212.

[3] Οἱ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλόσοφοι περὶ τὴν ἑρμηνείαν μάλιστα τῆς φύσεως διατρίβοντες ἀνεζήτησαν τὰς ὑλικὰς αἰτίας τῶν ὄντων (Ἀριστ. Μ. τ. φ. Α 3. 983 β 7 *«τῶν δὲ πρώτων φιλοσοφησάντων οἱ πλεῖστοι τὰς ἐν ὕλης εἴδει μόνας ᾠήθησαν ἀρχὰς εἶναι τῶν πάντων κλπ.»).*

[4] Οὕτως ὁ Ἀρχέλαος (Διογ. Λαερτ. Β, 16. Ἱππολύτου κατὰ πασῶν αἱρέσεων 1, 9) *«ἀνεφαίνετο τά τε ἄλλα ζῷα πολλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι—ἐκ τῆς ἰλύος τρεφόμενα κτλ.»*.

[5] Οὕτως ὁ Ἐμπεδοκλῆς *(Θεοφρ. π.* αἰσθ. 10 *«τῷ αἵματι μάλιστα φρονεῖν»*. Στοβαίου Ἐκλ. Α 1026 *«αἷμα γὰρ ἀνθρώποις περικάρδιόν ἐστι νόημα»).*

[6] Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης *(Θεοφρ. π.* αἰσθ. 43 *«φρονεῖν δ', ὥσπερ ἐλέχθη, τῷ ἀέρι καθαρῷ καὶ ξηρῷ»*. Δοξογρ. π. 512, *«τὰ δὲ φυτὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι κοῖλα, μηδὲ δέχεσθαι τὸν ἀέρα παντελῶς ἀφῃρεῖσθαι τὸ φρονεῖν»).*

[7] Ἡράκλειτος (*Ἀριστ. π.* ψ. Α 2. 405α 25).

παρέχει τὰς αἰσθήσεις τοῦ ὁρᾶν καὶ τοῦ ἀκούειν καὶ τοῦ ὀσφραίνεσθαι, ἐκ τούτων δὲ γίνεται ἡ μνήμη καὶ ἡ δόξα καὶ ἐκ τούτων πάλιν, ὅταν ἠρεμήσωσι, προέρχεται ἡ ἐπιστήμη[1]. Ἔπειτα ὁ μὲν ἔλεγε περὶ τῆς γῆς ὅτι ἠρεμεῖ, διότι ὑπάρχει περὶ αὐτὴν δίνη προερχομένη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ[2], ἄλλος δὲ πάλιν ἔλεγεν ὅτι τὴν γῆν ὡς πλατεῖαν κάρδοπον ὑποστηρίζει ὁ ἀήρ[3].

Τὰς μηχανικὰς ταύτας ἐξηγήσεις δὲν θεωρεῖ ἀποχρώσας ὁ Πλάτων, ὅστις μετὰ τοῦ Σωκράτους θεωρεῖ τὸν κόσμον οὕτω καλῶς καὶ σκοπίμως κατεσκευασμένον, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ θεωρήσῃ τοῦτον ὡς προϊὸν τύχης καὶ μηχανικῶν αἰτίων. Ὁ κόσμος εἶναι κατ' αὐτὸν ἄριστος καὶ κάλλιστος καὶ τελειότατος[4], ὃν ὁ δημιουργός, ὁ νοῦς, ἀγαθὸς ὢν διεκόσμησε καὶ διέταξεν οὕτως[5]. Εἶναι λοιπὸν ἀναμφίλεκτον ὅτι ἡ τελολογικὴ περὶ κόσμου ἀντίληψις ἄγει αὐτὸν νὰ ἀποδοκιμάσῃ τὰς περὶ κόσμου θεωρίας τῶν πρότερον, ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς αὐτοὺς νὰ ὑποδείξῃ τὴν κυρίαν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν ὄντων. Μόνον τοῦ Ἀναξαγόρου ἡ ἀρχή, ὁ κοσμοποιὸς νοῦς, ἐπλήρωσεν αὐτὸν χαρᾶς[6]. Καὶ εἶναι πρόδηλον ὅτι τὸν νοῦν τοῦ Ἀναξαγόρου δὲν ἀποκρούει ὁ Πλάτων, διότι λέγει ρητῶς «*ἄσμενος εὑρηκέναι ᾤμην διδάσκαλον τῆς αἰτίας κατὰ νοῦν ἐμαυτῷ τὸν Ἀναξαγόραν*»[7]. Πολὺ σαφέστερον θὰ ἴδωμεν ἐν τῷ Φιλήβῳ, πόσον ὁ Πλάτων συμφωνεῖ πρὸς τοὺς πρότερον φιλοσόφους (Ἀναξαγόραν καὶ Σωκράτη) ἀποφαινόμενος ὅτι νοῦς καὶ θαυμαστή τις φρόνησις πάντα συντάσσει καὶ διακυβερνᾷ[8]. Μόνον ἐν τῇ περαιτέρω ἑρμηνείᾳ τῆς λειτουργίας τοῦ κόσμου διαφωνεῖ πρὸς τὸν Ἀναξαγόραν ὁ φιλόσο-

[1] Ἀλκμέων (*Θεοφρ. π. αἰσθ.* 26).

[2] Ἐμπεδοκλῆς (*Ἀριστ. π. οὐρ.* Β 13. 295α).

[3] Πρβλ. *Ἀριστ. π. οὐρ.* Β 13. 294β «*Ἀναξιμένης δὲ καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Δημόκριτος τὸ πλάτος αἴτιον εἶναί φασι τοῦ μένειν αὐτὴν (τὴν γῆν)· οὐ γὰρ τέμνειν, ἀλλ' ἐπιπωματίζειν τὸν ἀέρα τὸν κάτωθεν, ὥσπερ φαίνεται τὰ πλάτος ἔχοντα τῶν σωμάτων*».

[4] Τιμ. 92 Β «*μέγιστός τε (ὅδε ὁ κόσμος) καὶ ἄριστος κάλλιστός τε καὶ τελεώτατος*».

[5] Φίληβ. 28 C κ. ἑξ., Νόμ. 966 Ε «*νοῦς ἐστι τὸ πᾶν διακεκοσμηκώς*», Τιμ. 29 Α «*ὁ μὲν γὰρ (κόσμος) κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δὲ (δημιουργὸς) ἄριστος τῶν αἰτίων*».

[6] Φαίδ. 97 C «*ὡς ἄρα νοῦς ἐστιν ὁ διακοσμῶν καὶ πάντων αἴτιος, ταύτῃ δὴ τῇ αἰτίᾳ ἥσθην*».

[7] Φαίδ. 97 D.

[8] 28 D.

φος. Ὁ Πλάτων εἶναι βέβαιος ὅτι ὁ δημιουργὸς ἔδωκεν εἰς πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ πρᾶγμα τὴν ἀρίστην καὶ σκοπιμωτάτην τάξιν. Ἐν τοῖς Νόμοις, λέγει, «*πείθωμεν τὸν νεανίαν τοῖς λόγοις, ὡς τῷ τοῦ παντὸς ἐπιμελουμένῳ πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ ὅλου πάντ' ἐστι συντεταγμένα, ὧν καὶ τὸ μέρος εἰς δύναμιν τὸ προσῆκον πάσχει ἢ ποιεῖ*»[1]. Τὸ αὐτὸ ἤλπισε νὰ εὕρῃ παρὰ τῷ Κλαζομενίῳ· «*ἡγησάμην*», λέγει, «*εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει, τόν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν καὶ τιθέναι ταύτῃ, ὅπῃ ἂν βέλτιστα ἔχῃ· εἰ οὖν τις βούλοιτο τὴν αἰτίαν εὑρεῖν περὶ ἑκάστου, ὅπῃ γίγνεται ἢ ἀπόλλυται ἢ ἔστι, τοῦτο δεῖν περὶ αὐτοῦ εὑρεῖν, ὅπῃ βέλτιστον αὐτῷ ἐστιν ἢ εἶναι ἢ ἄλλο ὁτιοῦν πάσχειν ἢ ποιεῖν*»[2]. Ἀντὶ τούτου ὅμως βλέπει ὅτι ὁ φιλόσοφος ἐκεῖνος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν ἐπὶ μέρους φαινομένων εἰσάγει ὑλικὰς τυφλῶς ἐνεργούσας αἰτίας, ὁμιλῶν μετὰ τῶν ἄλλων φυσιολόγων περὶ ἀέρος καὶ αἰθέρος καὶ ὕδατος καὶ ἄλλων τοιούτων[3]. Ταῦτα τὰ ὑλικὰ στοιχεῖα, λέγει ὁ Πλάτων, δὲν εἶναι αἱ ὡς ἀληθῶς αἰτίαι, τῷ ὄντι αἴτια[4], ὅπως νομίζουσιν οἱ ψηλαφῶντες ἐν τῷ σκότει, ἀλλὰ δευτερεύουσαι αἰτίαι, τὰ συναίτια[5]. Τὸ ἄριστον καὶ βέλτιστον τῶν πραγμάτων ζητεῖ ὁ Πλάτων νὰ ἑρμηνεύσῃ ἐκ τῆς κοινωνίας τούτων πρὸς τὰς ἰδέας[6]. Καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι διὰ τῶν λέξεων «*οὐ τοίνυν - ἔτι μανθάνω, οὐδὲ δύναμαι τὰς ἄλλας αἰτίας τὰς σοφὰς ταύτας γιγνώσκειν*»[7] δὲν ἀποκλείει πάσας τὰς ἄλλας αἰτίας. Ὅ,τι λέγει περὶ τοῦ νοῦ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ αἱ λέξεις αὐτοῦ «*τὴν δὲ τοῦ ὡς οἷόν τε βέλ-*

---

[1] 903 Β.

[2] Φαίδ. 97 C. 98 A «*οὐ γὰρ ἄν ποτε αὐτὸν ᾤμην, φάσκοντά γε ὑπὸ νοῦ αὐτὰ κεκοσμῆσθαι, ἄλλην τινὰ αὐτοῖς αἰτίαν ἐπενεγκεῖν ἢ ὅτι βέλτιστον αὐτὰ οὕτως ἔχειν ἐστίν, ὥσπερ ἔχει· ἑκάστῳ οὖν αὐτὸν ἀποδιδόντα τὴν αἰτίαν καὶ κοινῇ πᾶσι τὸ ἑκάστῳ βέλτιστον ᾤμην καὶ τὸ κοινὸν πᾶσιν ἀπεκδιηγήσεσθαι ἀγαθόν*».

[3] Πρβλ. καὶ Νόμ. 967 Β «*καί τινες ἐτόλμων τοῦτό τε αὐτὸ παρακινδυνεύειν καὶ τότε, λέγοντες ὡς νοῦς εἴη ὁ διακεκοσμηκὼς πάνθ' ὅσα κατ' οὐρανόν. Οἱ δ' αὐτοὶ πάλιν—ἅπανθ', ὡς εἰπεῖν ἔπος, ἀνέτρεψαν πάλιν, ἑαυτοὺς δὲ πολὺ μᾶλλον· τὰ γὰρ δὴ πρὸ τῶν ὀμμάτων πάντα αὐτοῖς ἐφάνη, τὰ κατ' οὐρανὸν φερόμενα, μεστὰ εἶναι λίθων καὶ γῆς καὶ πολλῶν ἄλλων ἀψύχων σωμάτων διανεμόντων τὰς αἰτίας παντὸς τοῦ κόσμου*». Πρβλ. καὶ *Ἀριστ.* Η. τ. φ. Α 4. 985 a «*Ἀναξαγόρας τε—μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ εἰς τὴν κοσμοποιίαν*» καὶ *Πλωτ.* Ἐνν. Λ, 4, 7.

[4] Φαίδ. 98 Ε. 99 Β.

[5] 99 Β. Πρβλ. Τιμ. 46 D «*δοξάζεται δὲ ὑπὸ τῶν πλείστων οὐ ξυναίτια ἀλλ' αἴτια εἶναι τῶν πάντων, ψύχοντα καὶ θερμαίνοντα κτλ.*».

[6] 99 D κ. ἑξ.

[7] 100 C.

τιστα αὐτὰ τεθῆναι δύναμιν οὕτω νῦν κεῖσθαι, ταύτην οὔτε ζητοῦσιν οὔτε τινὰ οἴονται δαιμονίαν ἰσχὺν ἔχειν—καὶ ὡς ἀληθῶς τὸ ἀγαθὸν καὶ δέον ξυνδεῖν καὶ συνέχειν οὐδὲν οἴονται»[1], ἐπιτρέπουσι νὰ συμπεράνωμεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ Πλάτων τὸν νοῦν νοεῖ ὡς τὴν ἀρχὴν τὴν ἐνεργοῦσαν ἐν τῷ παντί, ὅπως ἡ φρόνησις ἐνεργεῖ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ἥτις *τὸ βέλτιστον αἱρεῖται* καὶ ποιεῖ[2]. Μόνον τὰς δευτερευούσας αἰτίας ἀποκρούει. Αἱ ἰδέαι δὲν δύνανται νὰ εἶναι αἱ μόναι αἰτίαι[3]. Ὁ ἐξετάζων τὴν ἐν τῷ Φαίδωνι περὶ τῶν ἰδεῶν διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις διαλόγοις ἐκτιθεμένην, θὰ συμφωνήσῃ πάντως πρὸς ἡμᾶς. Αἱ ἰδέαι εἶναι ἀμετάβλητοι καὶ ἀκίνητοι καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, εἶναί τι, ὅπερ ἀείποτε *«ὡσαύτως κατὰ ταὐτὰ ἔχει καὶ οὐδέποτε οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν ἐνδέχεται»*[4].

Ἄλλως λοιπὸν ἔχουσι τὰ ἐν τῷ Φαίδωνι. Ὁ Πλάτων σκοπὸν προτίθεται ἐνταῦθα νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς· *«ἔρχομαι γὰρ δὴ ἐπιχειρῶν σοι ἐπιδείξασθαι τῆς αἰτίας τὸ εἶδος, ὃ πεπραγμάτευμαι καὶ εἶμι πάλιν ἐπ' ἐκεῖνα τὰ πολυθρύλητα—, ἃ εἴ μοι δίδως τε καὶ συγχωρεῖς εἶναι ταῦτα, ἐλπίζω σοι ἐκ τούτων τὴν αἰτίαν ἐπιδείξειν καὶ ἀνευρήσειν ὡς ἀθάνατον ἡ ψυχή»*[5]. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀρκεῖ εἰς αὐτὸν ὅ,τι ἕκαστον πρᾶγμα εἶναι ὅ,τι εἶναι, διότι μετέχει τῆς ἰδέας, ἧς ἀπείκασμα εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐν δὲ τοῖς ἔπειτα διδάσκει ὅτι, ὅπως ἕκαστον καλὸν γίνεται καλὸν διὰ τῆς κοινωνίας πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ καὶ τἆλλα πράγματα ὁμοίως, οὕτω καὶ τὸ σῶμα γίνεται ζῶν διὰ τῆς ἰδέας τῆς ζωῆς, ἥτις εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἰδέας τῆς ψυχῆς[6]. Λέγει δὲ πρὸς τούτοις ὅτι, ὅπως, ἐάν τι πρᾶγμα λάβῃ τὴν μορφὴν ἄλλης ἰδέας, τὸ ἐναντίον αὐτῆς ἢ διαφθείρεται[7] ἢ ἀπέρχεται σῶον καὶ ἀδιάφθορον, οὕτως ὀφείλει ἡ ψυχή, ἐπειδὴ τὸ εἶδος τῆς

---

[1] 99 C.

[2] 98 D *«ἀμελήσας τὰς ὡς ἀληθῶς αἰτίας λέγειν, ὅτι, ἐπειδὴ Ἀθηναίοις ἔδοξε βέλτιον εἶναι ἐμοῦ καταψηφίσασθαι, διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἐμοὶ βέλτιον αὖ δέδοκται ἐνθάδε καθῆσθαι κτλ.»*. 99 B *«τῇ τοῦ βελτίστου αἱρέσει»*.

[3] Ἄλλως τε δὲν λέγεται ἐνταῦθα ὅτι τὸ καλὸν *ποιεῖ* τι καλόν, ἀλλ' ἡ παρουσία αὐτοῦ ποιεῖ καλὸν τὸ καλὸν (100 D) *«οὐκ ἄλλο τι ποιεῖ αὐτὸ καλὸν ἢ ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ εἴτε παρουσία εἴτε κοινωνία»*.

[4] Φαίδ. 78 D κ. ἑ.

[5] 100 B.

[6] 105 C κ. ἑξ.

[7] 102 D κ. ἑξ. 106 C κ. ἑξ.

ζωῆς, οὗ μετέχει, εἶναι ἀνώλεθρον, *σῶς καὶ ἀδιάφθορος* νὰ ἀπέρχηται, ὅταν ἐπέλθῃ ὁ θάνατος [1].

Πῶς δὲ γίνεται ἡ κοινωνία, οὐδὲν λέγει ὁ φιλόσοφος, διὸ καὶ ὀφείλομεν, ἵνα λύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο ὀρθῶς, νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς ἄλλους διαλόγους.

Δικαίως ὁ Apelt πρὸς τὰ τοῦ Zeller ἐνιστάμενος, λέγει ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀποδεχόμεθα τὴν ὑπόθεσιν περὶ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας τῶν ἰδεῶν, ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι αὗται παράγουσι τὰ ἀντικείμενα, ὡς ἐν παραδείγματι, ἡ ἰδέα τῆς δρυὸς τὴν δρῦν κ.ο.κ. [2]. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ἡμεῖς, ἡ ἰδέα τοῦ πυρὸς θὰ ὤφειλε νὰ παράγῃ τὸ πῦρ, ἡ τοῦ ζῴου τὸ ζῷον, ἡ τῆς ζωῆς τὴν ζωήν, ἡ τῆς κλίνης τὴν κλίνην, ἡ τῆς ἀρετῆς τὴν ἀρετήν. Ἀλλὰ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἠθέλομεν περιπέσει εἰς μεγίστας ἀτοπίας, διότι ὁ Πλάτων λέγει πολὺ σαφῶς ὅτι τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, ὁ ἀήρ, ἡ γῆ, πάντα τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά, ἑνὶ λόγῳ πάντα τὰ ὄντα τῆς φύσεως δημιουργοῦνται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἢ ὑπὸ τῆς φύσεως διά τινος θείας δυνάμεως [3], ἡ δὲ κλίνη καὶ πάντα τὰ προϊόντα τῆς τέχνης ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργοῦνται [4], ὅστις καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς κακίας παράγει ἐν τῷ βίῳ κατὰ τὰς ἰδέας αὐτῶν διὰ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐνεργείας [5]. Κατὰ ταῦτα εἶναι αἱ ἰδέαι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐκεῖνο, οὗ τὴν μορφὴν ἔχουσι τὰ ἐπὶ μέρους, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν, ὡς λέγεται καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ διαλόγῳ σαφῶς καὶ ἀκριβῶς [6]. Αἱ ἰδέαι εἶναι μόνον ἰδεώδεις τύποι, πρὸς οὓς τὰ αἰσθητὰ γίνονται ὅμοια.

Αἰτίαι τυπικαὶ εἶναι αἱ ἰδέαι καὶ κατὰ Ξενοκράτη, τὸν μαθητὴν καὶ δεύτερον διάδοχον τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ὅστις ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ διδασκάλου του νὰ ἐκθέσῃ συστηματικῶς.

---

[1] 106 D κ. ἑξ.

[2] Neue Jahrb. f. Philos. u. Pädag., **151** C 1895, σελ. 264.

[3] Σοφιστ. 265 C. E «*Ἡμεῖς μέν που καὶ τἆλλα ζῷα καὶ ἐξ ὧν τὰ πεφυκότ' ἐστι, πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ τὰ τούτων ἀδελφά, θεοῦ γεννήματα πάντ' ἴσμεν αὐτὰ ἀπειργασμένα ἕκαστα· ἢ πῶς; Οὕτως*» Πρβλ. Τιμ. 28 A, 29 A, 41 B κ. ἑξ. κ. ἄ., Φίληβ. 29 A κ. ἑξ. Νόμ. 889 κ. ἑξ. 890 D, 891 E.

[4] Πολ. 596 B «*ὁ δημιουργὸς ἑκατέρου τοῦ σκεύους πρὸς τὴν ἰδέαν βλέπων οὕτω ποιεῖ ὁ μὲν τὰς κλίνας, ὁ δὲ τὰς τραπέζας κτλ.*». Κρατύλ. 389 A κ. ἑξ.

[5] Εὐθύφρ. 6 E, Γοργ. 507 D. Πολ. 540 A, 592 A, Θεαίτ. 176 E.

[6] 103 E «*μὴ μόνον αὐτὸ τὸ εἶδος ἀξιοῦσθαι τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι, ὃ ἔστι μὲν οὐκ ἐκεῖνο, ἔχει δὲ τὴν ἐκείνου μορφὴν ἀεί, ὅταν περ ᾖ*».

Κατὰ Ξενοκράτη εἶναι ἡ ἰδέα *«αἰτία παραδειγματικὴ τῶν κατὰ φύσιν ἀεὶ ξυνεστώτων»*· καὶ λέγει ρητῶς ὁ φιλόσοφος ὅτι ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὸν Πλάτωνα[1]. Ὅτι ἡ ἰδέα ὀνομάζεται *παραδειγματικὴ αἰτία*, διότι εἶναι τὸ πρότυπον, καθ' ὃ δημιουργοῦνται τὰ αἰσθητά, συνάγεται καὶ ἐκ τῆς τοῦ Πρόκλου ἑρμηνείας, ὅστις λέγει· *«οὔτε γὰρ ἐν τοῖς συναιτίοις ἄν τις αὐτὴν θείη, λέγω δὲ οἷον ὀργανικοῖς ἢ ὑλικοῖς ἢ εἰδητικοῖς, δι' ὅπερ αἰτίαν εἶναι πάντων, οὔτε τῶν αἰτίων ἐν τοῖς τελικοῖς ἁπλῶς ἢ ποιητικοῖς· κἂν γὰρ αὐτῷ τῷ εἶναι λέγωμεν αὐτὴν δρᾶν καὶ τέλος εἶναι τῶν γιγνομένων τὴν πρὸς αὐτὴν ὁμοίωσιν, ἀλλά τό τε κυρίως τελικὸν πάντων αἴτιον καὶ οὗ ἕνεκα πάντα πρὸ τῶν ἰδεῶν ἐστι, καὶ τὸ κυρίως μετὰ τὰς ἰδέας, ὡς πρὸς κριτήριον βλέπον καὶ κανόνα καὶ παράδειγμα»*[2]. Κατὰ ταῦτα οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἰδέα καὶ κατὰ Ξενοκράτη καὶ κατὰ Πρόκλον εἶναι ὅ,τι καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος, ὅπου ὁ θεὸς πρὸς τὰς ἰδέας ἀποβλέπων δημιουργεῖ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ[3].

Ἐὰν δὲ ὁ Zeller τὴν περὶ τῶν ἰδεῶν γνώμην του, ὡς περὶ τῶν μόνων αἰτιῶν ἐπιχειρῇ νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τοῦ Ἀριστοτέλους[4], ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αἱ περὶ τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν μαρτυρίαι τοῦ Σταγιρίτου σαφῶς δηλοῦσιν ὅτι ὁ Πλάτων τὰς ἰδέας δὲν ἐξελάμβανεν ὡς ποιητικὴν ἀρχήν, *«οὔτε γὰρ κινήσεως»*, λέγει, *«οὔτε μεταβολῆς οὐδεμιᾶς ἐστιν αἴτια αὐτοῖς»*. Καὶ ἀλλαχοῦ *«τῶν δὲ τὰς ἀκινήτους οὐσίας εἶναι λεγόντων»*· καὶ πάλιν *«ἀπαθεῖς γὰρ καὶ ἀκίνητοι δοκοῦσιν αἱ ἰδέαι τοῖς λέγουσιν ἰδέας εἶναι»*[5]. Τοῦτο οὐδὲ ὁ Zeller ἀρνεῖται[6]. Μόνον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον τοῦ Φαίδωνος ὁ Ἀριστοτέλης οὕτως ἑρμηνεύει, ὡσεὶ ἐδήλου ὅτι τὰς ἰδέας ὁ Πλάτων θεωρεῖ αἰτίας τῶν ὄντων, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς· *«ἀλλ' οἱ μὲν ἱκανὴν ᾠήθησαν αἰτίαν εἶναι πρὸς τὸ γενέσθαι τὴν τῶν εἰδῶν φύσιν, ὥσπερ ὁ ἐν Φαίδωνι Σωκράτης· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐπιτιμήσας τοῖς ἄλλοις ὡς οὐδὲν εἰρηκόσιν, ὑποτίθεται ὅτι ἐστὶ τῶν ὄντων τὰ μὲν εἴδη, τὰ δὲ μεθεκτικὰ τῶν εἰδῶν, καὶ ὅτι εἶναι μὲν ἕκαστον λέγεται κατὰ τὸ εἶδος,*

[1] *Πρόκλ.* εἰς Πλάτ. Παρμ. *Cous.*, σελ. 136.
[2] *Cous.*, σελ. 139.
[3] Πρβλ. καὶ *R. Heinze*, Xenokrates, σελ. 50 κ. ἑξ.
[4] II, 1⁴, σελ. 687 κ. ἑξ.
[5] Μ. τ. φ. Α 9. 991 α 11 κ. ἑξ. Μ 6 1071 β. Ξ 4. 1091 β κ. ἄ.
[6] II, 1⁴, 697 κ. ἑξ. Πρβλ. Archiv f. Gesch. d. Philos. 10, σελ. 592.

γίγνεσθαι δὲ κατὰ τὴν μετάληψιν καὶ φθείρεσθαι κατὰ τὴν ἀποβολήν, ὥστ' εἰ ταῦτα ἀληθῆ, τὰ εἴδη οἴεται ἐξ ἀνάγκης αἴτια εἶναι καὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς»[1]· διὸ καὶ λέγει ὅτι ἡ ῥῆσις αὕτη τοῦ Πλάτωνος ἀντίκειται πρὸς τὴν ἄλλην αὐτοῦ διδασκαλίαν, καθ' ἣν αἱ ἰδέαι εἶναί τι ἀκίνητον. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς τοῦ Ἀριστοτέλους λόγων· «*ἐν δὲ τῷ Φαίδωνι λέγεται, ὡς καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γίγνεσθαι αἴτια τὰ εἴδη ἐστί, καίτοι τῶν εἰδῶν ὄντων ὅμως οὐ γίγνεται τὰ μετέχοντα, ἐὰν μὴ ᾖ τὸ κινῆσον*»[2]. Ἡμεῖς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἄλλως ἡρμηνεύσαμεν τὸ χωρίον τοῦ Φαίδωνος, νομίζομεν δὲ ὅτι ἡ σπουδὴ τοῦ Ἀριστοτέλους νὰ ἀνεύρῃ καὶ ἀντιφάσεις ἐν τῇ τῶν ἰδεῶν διδασκαλίᾳ τοῦ Πλάτωνος, ἣν ἀποκρούει, ἤγαγεν αὐτὸν ἐνταῦθα εἰς ἐσφαλμένην ἑρμηνείαν τοῦ χωρίου τούτου[3].

Προσεπαθήσαμεν ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι αἱ ἰδέαι οὐδὲ ἐν τῷ Φαίδωνι εἶναι αἰτίαι τῶν ὄντων δημιουργικαὶ καὶ ὅτι ἄρα ἡ τοῦ Zeller γνώμη καὶ ἐκ τούτου ἐλέγχεται οὖσα ἐσφαλμένη. Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι αἱ μόναι αἰτίαι κατὰ Πλάτωνα, πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ νοήσωμεν τὴν αἰτιότητα ταύτην; Ὁ Zeller ἀποκρίνεται ὅτι ὁ φιλόσοφος τὰ αἰσθητὰ δὲν θεωρεῖ ὡς ἔχοντα ἰδιαιτέραν τινὰ ὕπαρξιν παρὰ τὰς ἰδέας, ὅτι δὲ μόνον ἀληθῆ ὄντα λέγει τὰς ἰδέας, νομίζει δὲ ὅτι ἡ φύσις τῶν αἰσθητῶν κεῖται ἐν τῇ συνδέσει τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος[4]. Καὶ ἐὰν ἐρωτήσωμεν, τίς συντελεῖ τὴν σύνδεσιν ταύτην τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, ὁ Zeller λέγει ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων, εἰς ἃ ἀναφέρονται· ὅτι τὰ πράγματα ὀφείλουσι τὴν οὐσίαν, ἣν ἔχουσιν, εἰς τὰς ἰδέας, πρὸς ἃς κοινωνοῦσιν· ὅτι αἱ ἰδέαι ἑνὶ λόγῳ εἶναι αἱ ἔμμονοι οὐσίαι τῶν ὄντων[5]. Καὶ εἶναι προφανὲς ὅτι τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα συνάπτονται πρὸς τὴν γνωστὴν τοῦ Zeller γνώμην, καθ' ἣν βάσις τῶν αἰσθητῶν εἶναι τὸ

---

[1] Π. γεν. κ. φθ. Β 9. 335 β 7 κ. ἑξ. Πρβλ. Μ. τ. φ. Α 9, 991 β 3 κ. ἑξ.

[2] Μ. τ. φ. Α 9. 991 β 3 κ. ἑξ.

[3] Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ ἄλλοι ἔχουσι τὴν γνώμην ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρερμηνεύει ἐνιαχοῦ τὸν Πλάτωνα, οἷον ὁ *Zeller* (Plat. Stud. 210 κ. ἑξ. 257 κ. ἑξ., Philos. d. Gr. II, 1⁴, 755 κ.ἑξ. ὁ *Weisse* (Z. Arist. Physik σελ. 448, 472 κ. ἑξ.), ὁ *Stallbaum* (Jahrb. f. Klass. Philol. 35, 63, 65).

[4] II, 1⁴, 745.

[5] II. 1⁴, 686 κ. ἑξ 745. Συμφέρονται πρὸς ταῦτα καὶ ὁ *Deuschle* (Plat. Mythen 3 κ. ἅ.), ὁ *Susemihl* (Genet. Entw. I, 352, 466 κ. ἅ), ὁ *Ribbing* (Genet. Darstellung I, 262 κ. ἅ.).

μὴ ὄν. Θὰ προσπαθήσωμεν ἐν τοῖς ἔπειτα νὰ δείξωμεν ὅτι ἡ ἀντίληψις αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀρθή, ὅτι τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ Πλάτωνος σύστημα προϋποθέτει πάντως τὴν ὕπαρξιν ὕλης καὶ ὅτι ὁ Πλάτων παρὰ τὰς ἰδέας καὶ ἄλλας δέχεται ἀρχάς. Ἐνταῦθα θὰ ἀρκεσθῶμεν τοῦτο μόνον νὰ δείξωμεν, ὅτι αἱ ἰδέαι κατὰ τὰς σαφεῖς καὶ ἀναμφιλέκτους τῶν πλατωνικῶν συγγραμμάτων μαρτυρίας δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἔμμονοι. Ρητῶς λέγεται ἐν τῷ Συμποσίῳ ὅτι τὸ καθ' αὑτὸ καλὸν ὑπάρχει κεχωρισμένον ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τῶν μετεχόντων αὐτοῦ· *«οὐδέ που ὂν (τὸ καλὸν) ἐν ἑτέρῳ τινί, οἷον ἐν ζῴῳ ἢ ἐν γῇ ἢ ἐν οὐρανῷ ἢ ἔν τῳ ἄλλῳ, ἀλλ' αὐτὸ καθ' αὑτό, μεθ' αὑτοῦ μονοειδὲς ἀεὶ ὄν»* [1]. Ὡσαύτως ἐν Παρμενίδῃ *«αὐτὸς σὺ οὕτω διῄρησαι, ὡς λέγεις, χωρὶς μὲν εἴδη ἄττα, χωρὶς δὲ τὰ τούτων αὖ μετέχοντα»* [2]. Καὶ ἐν Τιμαίῳ· *«ὁμολογητέον ἓν μὲν εἶναι τὸ κατὰ ταὐτὰ εἶδος ἔχον ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, οὔτε εἰς ἑαυτὸ εἰσδεχόμενον ἄλλο, οὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο ποι ἰόν»* [3]. Κατὰ ταῦτα ὑπάρχει πάντως ἡ ἰδέα ἀείποτε καθ' αὑτήν, οὔτε δὲ ἄλλο τι δέχεται ἐν ἑαυτῇ οὔτε αὐτὴ εἰς ἄλλο τι μεταβαίνει. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀγνοεῖ τοιαύτην ἐμμονὴν τῶν ἰδεῶν παρὰ Πλάτωνι. Τοὐναντίον μαρτυρεῖ ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι χωριστά, ὡς εὕρομεν καὶ παρὰ Πλάτωνι [4]. Ἀλλ' ὁ Zeller νομίζει ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παρενόησεν ἐνταῦθα τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν [5]. Ἔπειτα, ἐὰν ἐδεχόμεθα τὴν περὶ ἐμμονῆς τῶν ἰδεῶν ὑπόθεσιν, ἔπρεπεν αἱ ἰδέαι νὰ ἔχωσι κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ψυχήν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ Σοφιστῇ πολλαχῶς ἀπεδείξαμεν ἄτοπον. Ἀποδεικνύεται δὲ καὶ ἐν τῷ Φαίδωνι τοιοῦτον, ὅπου αἱ ἰδέαι οὐχὶ ἅπαξ χαρακτηρίζονται ὡς ἡ οὐσία, ἥτις *«ὡσαύτως κατὰ ταὐτὰ ἔχει καὶ οὐδέποτε οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν ἐνδέχεται»* [6]. Τρίτον, ἐὰν αἱ ἰδέαι εἶχον ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ ἦσαν ἔμμονοι ἐν τοῖς πράγμασιν, θὰ ἦσαν ζῶντα καὶ τὰ πράγματα τὰ μετέχοντα αὐτῶν. Τοῦτο συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ Παρμενίδῃ παρατηρήσεως τοῦ Πλάτωνος· *«οὐκ ἀνάγκη, εἰ τἆλλα φῂς τῶν εἰδῶν μετέχειν, ἢ δοκεῖν σοι ἐκ νοημάτων ἕκαστον εἶναι καὶ πάντα νοεῖν ἢ νοήματα ὄντα ἀνόητα εἶναι;»* [7]. Καὶ εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ χωρίον

[1] 211 B.
[2] 130 B.
[3] 52 A.
[4] Μ. τ. φ. Μ 4. 1078 β 30 κ. ἑ.
[5] II, 1[4], 741.
[6] 78 D.
[7] 132 B κ. ἑξ.

τοῦτο ἀντέταξεν ὁ Zeller[1] εἰς τὸν Stallbaum ἰσχυριζόμενον ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι νοήματα τοῦ θεοῦ[2]. Πλὴν τούτου θὰ προσενέμομεν εἰς τὸν Πλάτωνα καί τινα ἀντίφασιν· διότι, ἐὰν αἱ ἰδέαι ἦσαν ἔμμονοι ἐν τοῖς πράγμασι, θὰ ἦσαν ταῦτα αὐταὶ αἱ ἰδέαι, ἃς ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει ὡς ἀναλλοιώτους, καὶ θὰ ἦσαν ἀδιάφθορα, καὶ ἐὰν δ' ἐφθείροντο ταῦτα, αἱ ἰδέαι θὰ ἀπήρχοντο ἀπ' αὐτῶν σῶαι. Ἀλλ' ὁ Πλάτων τοιαύτην τινὰ ἐκδοχὴν ἀποκρούει ἐν τῷ Φαίδωνι λέγων· *«ἀλλὰ τί κωλύει, φαίη ἄν τις, ἄρτιον μὲν τὸ περιττὸν μὴ γίγνεσθαι ἐπιόντος τοῦ ἀρτίου, ὥσπερ ὡμολόγηται, ἀπολομένου δὲ αὐτοῦ ἀντ' ἐκείνου ἄρτιον γεγονέναι; τῷ ταῦτα λέγοντι οὐκ ἂν ἔχοιμεν διαμάχεσθαι, ὅτι οὐκ ἀπόλλυται· τὸ γὰρ ἀνάρτιον οὐκ ἀνώλεθρόν ἐστιν· ἐπεὶ εἰ τοῦτο ὡμολόγητο ἡμῖν, ῥᾳδίως ἂν διεμαχόμεθα ὅτι ἐπελθόντος τοῦ ἀρτίου τὸ περιττὸν καὶ τὰ τρία οἴχεται ἀπιόντα· καὶ περὶ πυρὸς καὶ θερμοῦ καὶ τῶν ἄλλων οὕτως ἂν διεμαχόμεθα. ἢ οὔ; πάνυ μὲν οὖν»*[3]. Μόνην τὴν ἰδέαν τῆς ζωῆς ἀποδέχεται ὡς ἀνώλεθρον. Πρὸς τούτοις, ἐὰν ἀπεδεχόμεθα τὴν ἐμμονὴν τῶν ἰδεῶν ἐν τοῖς πράγμασι, θὰ ἠρχόμεθα ἐπὶ τὴν διαίρεσιν καὶ τὸν κερματισμὸν τῶν ἰδεῶν, τοῦτο δὲ ἀποκρούει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Παρμενίδῃ[4]. Ἄλλως τε καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν πῶς αἱ ἰδέαι ὡς τὸ ἑνιαῖον καὶ παραμόνιμον καὶ μὴ ὑπάρχον ἐν χώρῳ καὶ τὸ ὄντως ὂν δύναται νὰ συνδέηται μετὰ τοῦ ὅλως μεριστοῦ καὶ κινητοῦ καὶ μεταβαλλομένου, οἷα εἶναι τὰ αἰσθητά[5]. Ὁ Zeller ἐπιζητεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν ἐμμονὴν τῶν ἰδεῶν κατὰ τρόπον οὐχὶ ὅλως σαφῆ. Λέγει δῆλα δὴ τὰ ἑξῆς· «Εἶναι ἡ αὐτὴ οὐσία, ἥτις ἐν μὲν τῇ ἰδέᾳ εἶναι καθαρὰ καὶ ἀκεραία, ἐν δὲ τοῖς αἰσθητοῖς ἀτελὴς καὶ συγκεχυμένη· ἡ μία ἰδέα φαίνεται ὡς πολλαπλότης ἐν τοῖς αἰσθητοῖς. Τὰ αἰσθητὰ εἶναι τὰ ἀπεικάσματα, ἡ πολλαπλῆ θλᾶσις τῶν ἀκτίνων αὐτῆς ἐν τῷ κενῷ καὶ σκοτεινῷ χώρῳ τοῦ ἀπείρου»[6]. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἰδέα εἶναί τι ζῶν, ὡς πιστεύει ὁ Zeller, πῶς δυνάμεθα νὰ λέγωμεν περὶ αὐτῆς τὰ τοιαῦτα;

Προσθετέον δὲ εἰς τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα καὶ τοῦτο, ὅτι οὐδὲ

---

[1] II. 1⁴, 670, 3.

[2] Εἰς Παρμ. 269 (Τιμ. 4) «Ideas esse sempiternas numinis divini cogitationes, in quibus inest ipsa rerum essentia etc».

[3] 106 B κ. ἑξ.

[4] 131 B κ. ἑξ.

[5] Ταύτην τὴν δυσχέρειαν αἰσθάνεται καὶ ὁ Zeller (II, 1⁴ 763 κ. ἑξ.)

[6] II, 1⁴, 746.

ἡ γένεσις τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ διὰ τῆς ἐμμονῆς τῶν ἰδεῶν ἐν τοῖς πράγμασι. Διότι θὰ εἶναι ἀνάγκη, ἐὰν ἀποδεχθῶμεν ταύτην, νὰ παραγάγωμεν τὸ κακὸν ἐκ τῶν ἰδεῶν, ἀντίκειται δὲ τοῦτο ἄντικρυς εἰς τὴν λοιπὴν τοῦ φιλοσόφου διδασκαλίαν. Σαφῶς καὶ διαρρήδην διδάσκει ὁ Πλάτων ὅτι τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ θεοῦ (δῆλα δὴ ἐκ τῶν ἰδεῶν κατὰ τὸν Zeller καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ), ἀλλ' ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἔκ τινος *ἀνάγκης*, ἥτις χαρακτηρίζει ἀναντιρρήτως τοὺς νόμους τῆς σωματικῆς φύσεως. Δὲν δύναται δὲ νὰ τεθῇ ἐκποδὼν κατὰ τὴν δημιουργίαν ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ θεοῦ [1]. Καὶ τὸ ἠθικὸν δὲ κακὸν δὲν δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ διὰ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἔπειτα, ἵνα μηδὲν εἴπωμεν πάλιν περὶ τούτου, ὅτι ἡ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ἐμφάνισις τῶν ἰδεῶν ἀντίκειται εἰς ρητὰς ἐκφράσεις τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἃς αἱ ἰδέαι εἶναι μόνον *παραδείγματα* [2], ἀπεικάσματα δὲ τούτων εἶναι τὰ πράγματα καὶ ἔχουσι τὴν μορφὴν αὐτῶν, ἐν ὅσῳ ὑπάρχουσι [3], γίνονται δὲ καὶ φθείρονται χωρὶς αἱ ἰδέαι νὰ πάσχωσί τι [4]. Ποιητικὴ δὲ ἀρχὴ τῶν μὲν φυσικῶν ὄντων εἶναι ὁ νοῦς, ὁ θεός, τῶν δὲ προϊόντων τῆς τέχνης καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν δημιουργὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος [5].

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, νομίζομεν, σαφῶς ὅτι ἐμμονὴ τῶν ἰδεῶν ἐν τοῖς οὖσιν, ὡς ὁ Zeller διδάσκει, δὲν φέρεται παρὰ Πλάτωνι, οὐδὲ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ὅλην διδασκαλίαν τοῦ φιλοσόφου, ὁ δὲ ἀποδεχόμενος ταύτην ἄγεται ἀπὸ ἀτοπίας εἰς ἀτοπίαν, ὅτι ἄρα τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γνώμης τοῦ Zeller καταπίπτει, ἐὰν ἀκριβέστερον ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὸ πλατωνικὸν φιλοσοφικὸν σύστημα.

Ἐὰν νῦν ἐπισκοπήσωμεν τὴν ἐν τῷ Φαίδωνι διδασκαλίαν τοῦ Πλάτωνος, συνάγομεν τὰ ἑξῆς. Αἱ ἰδέαι εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἀναλλοίωτόν τι, τὰ δὲ ὁμώνυμα αἰσθητὰ εἶναί τι φθειρόμενον καὶ ἀπολλύμενον [6], ὅπερ ἔχει τὴν μορφὴν τῆς ἰδέας ἐφ' ὅσον ὑπάρχει [7]. Ποιητικὴ

[1] Τιμ 47 Ε κ. ἑξ.
[2] Θεαίτ. 176 Ε. Πολ. 540 κ. ἄλλ. Τίμ. 28 Α, 37 C κ. ἄλλ.
[3] Παρμ. 132 D. Φαιδρ. 250 Α. Τιμ. 51 Α. Φαίδ. 103 Ε.
[4] Συμπ. 211 Β *«γιγνομένων τε τῶν ἄλλων καὶ ἀπολλυμένων μηδὲν ἐκεῖνο μήτε τι πλέον μήτε ἔλαττον γίγνεσθαι μηδὲ πάσχειν μηδέν»*,
[5] Ὡς ἐλέχθη καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν.
[6] 78 D κ. ἄλλ.
[7] 103 Ε.

ἀρχὴ δὲν εἶναι αἱ ἰδέαι, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ Σοφιστῇ [1], θεία τις δύναμις, ἥτις μετὰ φρονήσεως δημιουργεῖ καὶ κυβερνᾷ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ [2].

Γ. ΑΙ ΙΔΕΑΙ ΕΝ ΤΩι ΦΙΛΗΒΩι

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸν Φίληβον, ὅπου ὁ Zeller νομίζει πάλιν ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ποιητικαὶ αἰτίαι.

Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἐξετάζεται, ἐὰν ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἡδονὴ καὶ τὰ τοιαῦτα εἶναι τὸ ἀγαθόν, ὅπως ὁ Φίληβος ἰσχυρίζεται, ἢ ἡ φρόνησις καὶ τὸ νοεῖν καὶ ἡ μνήμη καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις [3]. Ἀφ' οὗ δὲ ὁμολογεῖται ὅτι οὔτε ἡ ἡδονὴ οὔτε ἡ φρόνησις εἶναι τὸ ἀγαθόν, διότι οὐδετέρα τούτων παρέχει μόνη τὴν εὐδαιμονίαν, ἣν ὀφείλει νὰ παρέχῃ τὸ ἀγαθόν [4], ἀλλὰ ὁ βίος ὁ μεμειγμένος ἐκ φρονήσεως καὶ καθαρᾶς ἡδονῆς [5], ἐρευνᾶται περαιτέρω ἂν ἡ φρόνησις προσήκει νὰ τύχῃ τῶν δευτερείων ἢ ἡ ἡδονή. Ἵνα δὲ ἀποδείξῃ ὁ Σωκράτης ὅτι ἡ φρόνησις, ἥτις εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν ἀνωτάτην αἰτίαν, εἶναι ἐγγυτέρα πρὸς τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν ἢ ἡ ἡδονή, ἐπιχειρεῖ νὰ ὑπαγάγῃ ταῦτα, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἡδονήν, εἰς τὰς ἀνωτάτας ἀρχάς [6], διακρίνει δὲ τοιαύτας πρῶτον τὸ ἄπειρον, δεύτερον τὸ πέρας, τρίτον τὸ συμμισγόμενον, τέταρτον τὴν αἰτίαν [7] τῆς συμμείξεως τούτων πρὸς ἄλληλα.

Ἐν τῇ διακρίσει δὲ ταύτῃ τῶν ἀρχῶν δὲν μνημονεύονται ῥητῶς αἱ ἰδέαι [8]· ὅτι ὅμως αὗται συμπίπτουσι πρὸς τὴν μίαν τῶν ἀρχῶν

---

[1] 265 C *«θεοῦ δημιουργοῦντος», «τὴν φύσιν αὐτὰ γεννᾶν μετὰ λόγου τε καὶ ἐπιστήμης θείας ἀπὸ θεοῦ γιγνομένης»*.

[2] 97 D, 99 C, 62 B κ. ἑξ., 63 C.

[3] 11 B κ. ἑξ.

[4] 11 D, 20 C κ. ἄλλ.

[5] 22 A κ. ἑξ.

[6] 23 C κ. ἑξ.

[7] Τὰ δύο διεσπασμένα καὶ διεσχισμένα εἴδη, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν 23 E δὲν εἶναι τὸ *ἄπειρον* καὶ τὸ *ξυμμισγόμενον*, ὡς λέγει ὁ Zeller, ἀλλὰ τὸ *ἄπειρον* καὶ τὸ *πέρας*. Διότι ῥητῶς λέγεται αὐτόθι *«λέγω τοίνυν τὰ δύο, ἃ προτίθεμαι, ταῦτ' εἶναι ἅπερ νῦν δή, τὸ μὲν ἄπειρον, τὸ δὲ πέρας ἔχον κτλ.»* (24 A. πρβλ. 25 D *«ἣν (τὴν τοῦ πέρατος γένναν) καὶ νῦν δὴ δέον ἡμᾶς, καθάπερ τὴν τοῦ ἀπείρου συνηγάγομεν εἰς ἕν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ περατοειδοῦς συναγαγεῖν, οὐ συνηγάγομεν κτλ.»*. Οὕτως ἑρμηνεύει καὶ ὁ Stallbaum (Plat. Phileb., σελ. 160 κ. ἑξ.).

[8] Ἐκ τούτου τοῦ λόγου ὁ *Schaarschmidt* ἐθεώρησε τὸν διάλογον τοῦτον νόθον. Ἀλλ' ὀρθότερον ὁ Zeller (II, 1[4] 691, 3) ἐδίδαξεν ὅτι αἱ ἰδέαι ἐνταῦθα ῥητῶς μνημονεύονται (15 A. 16 C κ. ἑξ. 58 C. 61 E κ. ἑξ. κ. ἄλλ.).

τούτων, εἶναι πρόδηλον. Καὶ τοῦτο δὲ εἶναι φανερόν, ὅτι οὔτε μετὰ τοῦ ἀπείρου οὔτε μετὰ τοῦ ξυμμισγομένου εἶναι δυνατὸν νὰ συμπίπτωσιν αὗται. Διότι τὸ μὲν ἄπειρον εἶναι κατὰ τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ τὴν γινομένην ἐν τῷ διαλόγῳ πᾶν ὅ,τι δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον καὶ τὰ ὅμοια, ἤτοι ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Πλάτων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ὠνόμαζε *μέγα* καὶ *μικρὸν* ἐν τῇ προφορικῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ[1] συμπίπτει δὲ πρὸς αὐτὸ ὄχι μόνον ἡ πλατωνικὴ ὕλη, τὸ παντελῶς ἄμορφον τοῦ Τιμαίου, ὅπερ ὑπόκειται ὡς βάσις πάντων τῶν γιγνομένων[2], ἀλλὰ πᾶν τὸ φορητὸν καὶ ἄμορφον γένος, ὅπερ ὑπ' οὐδενὸς σταθεροῦ μέτρου δεσμεύεται[3], φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς ψυχικοῖς φαινομένοις[4]. Τὸ δὲ συμμισγόμενον ὁρίζεται ὡς ἡ *γεγενημένη οὐσία*[5], οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι εἶναι πᾶν τὸ ἐκ τῆς ἐμπειρίας προϊόν, τὸ αἰσθητόν, τὸ γεγενημένον καὶ τὸ γιγνόμενον, ὅπερ γίνεται ἐκ τῆς μείξεως τοῦ ἀπείρου μετὰ τοῦ πέρατος[6].

Οὕτως ὑπολείπονται τὰ δύο ἄλλα γένη τοῦ ὄντος, τὸ πέρας καὶ ἡ αἰτία. Ἀλλὰ καὶ πάλιν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν αἱ ἰδέαι ὑπάγωνται εἰς τὸ πρῶτον τούτων ἢ εἰς τὸ δεύτερον. Οἱ πλεῖστοι τῶν σοφῶν εἶναι τῆς γνώμης ὅτι αἱ ἰδέαι συμπίπτουσι μετὰ τοῦ πρώτου εἴδους, ἤτοι μετὰ τοῦ πέρατος· οὕτως ἐν ἄλλοις ὁ Brandis, ὁ Steinhart, ὁ Susemihl, ὁ Rettig, ὁ Teichmüller. Ὁ δὲ Zeller νομίζει ὅτι συμπίπτουσιν αὗται μετὰ τῆς αἰτίας[7].

Ἀλλ' ὅτι ἡ ἐν τῷ Φιλήβῳ αἰτία εἶναί τι ὅλως ξένον πρὸς τὰς ἰδέας, θὰ δείξωμεν ἐν τοῖς ἑπομένοις. Ἡ αἰτία ἐνταῦθα εἶναι τὸ

---

[1] Φυσ. Γ 4. 203 α 15 «*Πλάτων δύο τὰ ἄπειρα, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρόν*» 6. 206 β 27 «*καὶ Πλάτων διὰ τοῦτο δύο τὰ ἄπειρα ἐποίησεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τὴν αὔξην δοκεῖ ὑπερβάλλειν καὶ εἰς ἄπειρον ἰέναι καὶ ἐπὶ τὴν καθαίρεσιν*».

[2] Τίμ. 48 Ε κ. ἑξ.

[3] «*Ὁπόσ' ἂν ἡμῖν φαίνηται μᾶλλόν τε καὶ ἧττον γιγνόμενα καὶ τὸ σφόδρα καὶ ἠρέμα δεχόμενα καὶ τὸ λίαν καὶ ὅσα τοιαῦτα πάντα εἰς τὸ τοῦ ἀπείρου γένος ὡς εἰς ἓν δεῖ πάντα ταῦτα τιθέναι*». Φίληβ. 24 Ε κ. ἑξ.

[4] 31 Α κ. ἑξ.

[5] 27 Β. Πρβλ. 26 D «*γένεσις εἰς οὐσίαν ἐκ τῶν μετὰ πέρατος ἀπειργασμένων μέτρων*».

[6] Πρὸς τὴν γνώμην τοῦ *Jackson*, καθ' ἣν αἱ ἰδέαι συμπίπτουσι πρὸς τὸ συμμισγόμενον, δὲν συμφωνοῦμεν. Δικαίως ὁ Zeller ἀπέκρουσεν αὐτὴν (Sitzungsber. A. Berl. Akad. 1887, σελ. 199 κ. ἄ. Πρβλ. καὶ Philos. d. Gr. II, 1[4], 668, 3. 692, 1).

[7] II, 1[4], 691.

ἐνεργοῦν τὴν μεῖξιν τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πέρατος, ἐξ ἧς προέρχονται τὰ αἰσθητά. «*ὅρα γάρ*», λέγεται, «*εἴ σοι δοκεῖ ἀναγκαῖον εἶναι τὰ γιγνόμενα διά τινα αἰτίαν γίγνεσθαι. Ἔμοιγε· πῶς γὰρ ἂν χωρὶς τούτου γίγνοιτο;*»[1]. Καὶ γίνεται ἐκ τούτων φανερὸν ὅτι ἡ αἰτία ἐνταῦθα εἶναι ὅ,τι καὶ ὁ ἐν τῷ Τιμαίῳ δημιουργός, περὶ οὗ λέγεται «*πᾶν δὲ αὖ τὸ γιγνόμενον ὑπ' αἰτίου τινὸς ἐξ ἀνάγκης γίγνεσθαι· παντὶ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς αἰτίου γένεσιν σχεῖν*»[2]· καὶ πάλιν «*τῷ δ' αὖ γενομένῳ φαμὲν ὑπ' αἰτίου τινὸς ἀνάγκην εἶναι γενέσθαι*»[3]. Ἡ ὅλη περιγραφὴ τῆς αἰτίας συμπίπτει ἔν τε τῷ Φιλήβῳ καὶ τῷ Τιμαίῳ ἀκριβῶς. Ἐν τῷ Φιλήβῳ χαρακτηρίζεται ἡ αἰτία ὡς τὸ *ποιοῦν*[4]· ἔπειτα ὡς τὸ *τὰ πάντα δημιουργοῦν*[5] καὶ ὡς *νοῦς βασιλεὺς ἡμῖν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς*[6], *νοῦς καὶ φρόνησις θαυμαστή*[7], *ἥτις τὰ ξύμπαντα καὶ τόδε τὸ καλούμενον ὅλον συντάσσει καὶ κυβερνᾷ*. Ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ ὀνομάζεται αὕτη *δημιουργός*[8], *ποιητὴς καὶ πατὴρ τοῦδε τοῦ παντός*[9], *ὁ ποιῶν*[10], *ὁ ἅπαντα ταῦτα διατάξας*[11], *ὁ θεός*[12]. Ἡ αἰτία εἶναι ἀρχὴ νοοῦσα, νοῦς, ὡς ὁ τοῦ Ἀναξαγόρου[13] καὶ τοῦ Σωκράτους[14], ὅστις συντάσσει τὸ ὅλον, ὅπως λέγεται σαφῶς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ὑλιστάς. Οὕτω λέγεται ἐνταῦθα «*πότερον, ὦ Πρώταρχε, τὰ ξύμπαντα καὶ τόδε τὸ καλούμενον ὅλον ἐπιτροπεύειν φῶμεν τὴν τοῦ ἀλόγου καὶ εἰκῇ δύναμιν καὶ τὸ ὅπῃ ἔτυχεν, ἢ τἀναντία, καθάπερ οἱ πρόσθεν ἡμῶν ἔλεγον, νοῦν καὶ φρόνησίν τινα θαυμαστὴν συντάττουσαν διακυβερνᾶν;*»[15]· καὶ πάλιν· «*τοῦτον δὴ τὸν λόγον ἡμᾶς μή τι μάτην δόξῃς, ὦ Πρώταρχε,*

---

[1] 26 E.
[2] 28 A.
[3] 28 C
[4] 26 E «*οὐκοῦν ἡ τοῦ ποιοῦντος φύσις οὐδὲν πλὴν ὀνόματι τῆς αἰτίας διαφέρει, τὸ δὲ ποιοῦν καὶ τὸ αἴτιον ὀρθῶς ἂν εἴη λεγόμενον ἕν; Ὀρθῶς*».
[5] 27 B.
[6] 28 C «*Πάντες γὰρ συμφωνοῦσιν οἱ σοφοὶ ἑαυτοὺς ὄντως σεμνύνοντες, ὡς νοῦς ἐστι βασιλεὺς ἡμῖν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς*».
[7] 28 E. Πρβλ. 30 C.
[8] 28 A.
[9] 28 C.
[10] 31 A.
[11] 42 E.
[12] 30 A κ. ἑξ. 31 B. 32 B κ. ἄλλ.
[13] Πρβλ. καὶ Φαίδ. 97 B κ. ἑξ.
[14] Ἀπομν. 1, 4, 17.
[15] 28 D.

εἰρηκέναι, ἀλλ' ἔστι τοῖς μὲν πάλαι ἀποφηναμένοις, ὡς ἀεὶ τοῦ παντὸς νοῦς ἄρχει, ξύμμαχος ἐκείνοις κτλ.» [1]. Ὁ Ἀναξαγόρας ἀπὸ τῆς ἁρμονίας ὁρμώμενος τοῦ παντὸς ἐδίδαξεν ὅτι τὰ πάντα διεκόσμησε νοῦς [2], ὁμοίως δὲ ὁ Σωκράτης, ὅστις, ὡς μαρτυροῦσι τὰ τοῦ Ξενοφῶντος Ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς σκοπιμότητος τοῦ κόσμου συνῆγεν ὅτι ὑπάρχει φρόνησις τὸ πᾶν συντάσσουσα καὶ κυβερνῶσα.

Ἡ φρόνησις αὕτη ἡ ἐν τῷ παντὶ εἶναι κατὰ Σωκράτη ὡς ὁ νοῦς ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ [3]. Πρὸς ἀμφοτέρους τούτους ὁ Πλάτων συμφερόμενος διδάσκει ὅτι ὁ κόσμος προϋποθέτει πάντως ἀρχήν τινα δημιουργικὴν μετὰ νοῦ ἐνεργοῦσαν· καὶ ἀποδέχεται [4] τὴν ἀρχὴν τῶν μεγάλων τούτων προδρόμων, ὅπως φαίνεται καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ αἰτία, ὅπως ἐδείχθη ἤδη, εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὸν ἐν τῷ Τιμαίῳ δημιουργόν, ἀδύνατον παντάπασι νὰ συμπίπτῃ αὕτη πρὸς τὰς ἰδέας. Ἐν τῷ Τιμαίῳ αἱ ἰδέαι εἶναί τι πάντῃ διάφορον τοῦ δημιουργοῦ, ἀκίνητον παράδειγμα [5], καθ' ὃ ὁ θεὸς δημιουργεῖ τὸν κόσμον [6], ἤτοι ἡ τυπικὴ ἀρχή, ἐν ᾧ ὁ δημιουργὸς εἶναι ἡ ποιητικὴ ἀρχή. Οὐχὶ ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν τῷ Φιλήβῳ. Καὶ ἐνταῦθα αἱ ἰδέαι εἶναί τι καθ' αὑτό [7], ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχον [8], ἐν ᾧ τὰ καθ' ἕκαστον γίνονται καὶ φθείρονται [9]. Ποιητικὴ

---

[1] 30 D.

[2] Παρὰ Σιμπλ. 33. 156, 13 *«Πάντα διεκόσμησε νόος καὶ τὴν περιχώρησιν ταύτην, ἣν νῦν περιχωρεῖ τά τε ἄστρα καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὁ ἀὴρ καὶ ὁ αἰθὴρ οἱ ἀποκρινόμενοι»*.

[3] Ἀπομν. 1, 4, 17 *«ὦ 'γαθέ, κατάμαθε, ὅτι ὁ σὸς νοῦς ἐνὼν τὸ σὸν σῶμα ὅπως βούλεται μεταχειρίζεται. Οἴεσθαι οὖν χρὴ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, ὅπως ἂν αὐτῇ ἡδὺ ᾖ, οὕτω τίθεσθαι κτλ.»*. Πρβλ. 1, 4, 18 *«σὺ δὲ σαυτὸν φρόνιμόν τι δοκεῖς ἔχειν, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν οἴει φρόνιμον εἶναι ; Καὶ ταῦτα εἰδὼς ὅτι γῆς τε μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώματι πολλῆς οὔσης ἔχεις,—νοῦν δὲ ἄρα οὐδαμοῦ ὄντα σε εὐτυχῶς πως δοκεῖς συναρπάσαι καὶ τάδε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ πλῆθος ἄπειρα δι' ἀφροσύνην οὕτως οἴει ἀτάκτως ἔχειν ;»* πρβλ. 4, 3, 14.

[4] 28 C. E *«Τὸ δὲ νοῦν πάντα διακοσμεῖν αὐτὰ φάναι καὶ τῆς ὄψεως τοῦ κόσμου καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πάσης τῆς περιφορᾶς ἄξιον, καὶ οὐκ ἄλλως ἔγωγ' ἂν περὶ αὐτῶν εἴποιμι, οὐδ' ἂν δοξάσαιμι»*. Πρβλ. Πολιτ. 273 D. Νόμ. 886 κ. ἑξ. 966 E *«νοῦς ἐστι τὸ πᾶν διακεκοσμηκώς»*.

[5] 38 A.

[6] 28 A. 29 A.

[7] 53 D.

[8] 61 E *«τὰ μήτε γιγνόμενα μήτε ἀπολλύμενα, κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ ὡσαύτως ὄντα ἀεί»*. Πρβλ. 58 A κ. ἄλλ.

[9] 61 D *«γιγνόμενα καὶ ἀπολλύμενα»*. Πρβλ. 59 A.

ἀρχὴ εἶναι ἡ αἰτία, ἥτις δημιουργεῖ τὰ ὄντα μετὰ φρονήσεως, ὅπως ὁ νοῦς ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ [1]. Αἱ ἰδέαι εἶναι ἡ τυπικὴ [2] καὶ ἅμα ἡ τελικὴ ἀρχή [3].

Καὶ συνάγεται ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι τὴν αἰτίαν ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὴν αὐτὴν οὐχὶ πρὸς τὰς ἰδέας, ὡς ὁ Zeller, οὐδὲ πρὸς τὴν ὑψίστην αὐτῶν, τὴν τοῦ ἀγαθοῦ [4], ἀλλὰ πρὸς τὸν νοῦν. Πῶς πρέπει ὅμως νὰ νοήσωμεν τὸν θεὸν τοῦτον, εἶναι ζήτημα, ὅπερ θὰ ἐξετάσωμεν ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Ἀλλ' ἔλθωμεν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἐκδοχήν, καθ' ἣν αἱ ἰδέαι συμπίπτουσι πρὸς τὸ πέρας. Ἐν πρώτοις ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ πέρας ἔχει ἀριθμὸν καὶ μέτρον· *«πᾶν ὅ,τιπερ ἂν πρὸς ἀριθμὸν ἀριθμὸς ἢ μέτρον ᾖ πρὸς μέτρον, ταῦτα ξύμπαντα εἰς τὸ πέρας ἀπολογιζόμενοι καλῶς ἂν δοκοῖμεν δρᾶν τοῦτο· ἢ πῶς σὺ φῄς;—κάλλιστά γε, ὦ Σώκρατες»* [5]. Περαιτέρω χαρακτηρίζεται τὸ πέρας, ὅπερ μειγνύεται μετὰ τοῦ ἀπείρου, ἵνα παραγάγῃ τὰς οὐσίας τῶν πραγμάτων καὶ φαίνεται ὡς στοιχεῖον ἔμμονον παντὸς ὄντος. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο οὕτως ἔχῃ, πῶς δύναται τὸ πέρας νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν ἰδέαν, ἀφ' οὗ τὰς ἰδέας ὁ Πλάτων, ὡς εἴδομεν ἤδη, ὑπολαμβάνει ὥς τι καθ' αὑτό, καθ' ὃ δημιουργοῦνται τὰ καθ' ἕκαστον; Ἵνα λύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο, ὀφείλομεν νὰ ἐρευνήσωμεν πῶς παράγονται τὰ καθ' ἕκαστον. Ἀπειράκις ὁ Πλάτων λέγει ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι τὰ *παραδείγματα, ἀποτυπώματα* δὲ τούτων τὰ αἰσθητά. Τὰ καθ' ἕκαστον, λέγεται ἐν τῷ Φαίδωνι [6], ἔχουσι τὴν μορφὴν τῆς ἰδέας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι. Πῶς δὲ λαμβάνουσι τὴν μορφὴν ταύτην; Ἐν τῷ Τιμαίῳ καὶ τῷ Φιλήβῳ γίνεται τοῦτο διὰ τῶν μαθηματικῶν. Κατὰ τὸν Τίμαιον αἱ ἰδέαι, ὡς τὸ καθ' αὑτὸ εἶναι χωρισταὶ ἀπὸ τῶν ὁμωνύμων, ἀκίνητοι ἀρχαί, ἡ δὲ ὕλη εἶναί τι διάφορον τούτων. Ὁ δὲ δημιουργὸς παράγει τὸν κόσμον πρὸς τὰς ἰδέας ἀποβλέπων, μορφώνει δὲ τὴν ὕλην ἀριθμοὺς μεταχειριζόμενος καὶ ἀναλογίαν καὶ συμμετρίαν· *«ὥσπερ οὖν κατ' ἀρχὰς ἐλέχθη,*

---

[1] 30 A κ. ἑξ.

[2] 62 A κ. ἑξ.

[3] 54 C *«ξύμπασαν δὲ γένεσιν οὐσίας ἕνεκα γίγνεσθαι ξυμπάσης»*. Πρβλ. 53 E 58 D *«εἴ τις πέφυκε τῆς ψυχῆς ἡμῶν δύναμις ἐρᾶν τε τοῦ ἀληθοῦς καὶ πάντα ἕνεκα τούτου πράττειν κτλ»*.

[4] Οὕτως ὁ *Steinhart* καὶ ὁ *Jusemihl*.

[5] 25 A.

[6] 103 E.

ταῦτα ἀτάκτως ἔχοντα ὁ θεὸς ἐν ἑκάστῳ τε αὐτῷ πρὸς αὐτὸ καὶ πρὸς ἄλληλα συμμετρίας ἐνεποίησεν, ὅσας τε καὶ ὅπῃ δυνατὸν ἦν ἀνάλογα καὶ σύμμετρα εἶναι» [1]· καὶ πάλιν. «*Καὶ τὸ μὲν δὴ πρὸ τούτου πάντα ταῦτ' ἔχειν ἀλόγως καὶ ἀμέτρως· ὅτε δ' ἐπεχειρεῖτο κοσμεῖσθαι τὸ πᾶν, πῦρ πρῶτον καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ ἀέρα, ἴχνη μὲν ἔχοντα αὐτῶν ἄττα, παντάπασί γε μὴν διακείμενα, ὥσπερ εἰκὸς ἔχειν ἅπαν, ὅταν ἀπῇ τινος θεός, οὕτω δὴ τότε πεφυκότα ταῦτα πρῶτον διεσχηματίσατο, εἴδεσί τε καὶ ἀριθμοῖς»* [2]. Καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ δὲ λέγεται ὅτι τὸ πέρας εἰσάγον ἀριθμὸν αἴρει τὴν τῶν ἐναντίων διαφορὰν καὶ καθιστᾷ ταῦτα σύμμετρα καὶ σύμφωνα [3]. Καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ πέρας εἶναι ταὐτὸν καὶ ἐκεῖνο, πρὸς ὃ ὁμοιοῦνται τὰ αἰσθητά, ἤτοι ταὐτὸν πρὸς τὰς ἰδέας, αἵτινες ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου ἐναποτυποῦνται εἰς τὰ αἰσθητά. Ἐὰν δὲ ὁ Zeller ταυτίζῃ τὸ πέρας πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου [4], δὲν δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν πρὸς αὐτόν, διότι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου εἶναί τι παρηγμένον, τοιοῦτον δέ τι δὲν εἶναι αἱ ἰδέαι [5].

Καὶ ἐκ τῆς ἐρεύνης ἄρα τοῦ Φιλήβου μετὰ βεβαιότητος συμπεραίνομεν ὅτι ἡ τοῦ Πλάτωνος διδασκαλία ἐν πᾶσι καὶ ἐνταῦθα συμφέρεται πρὸς τὴν ἐν τῷ Τιμαίῳ καὶ δὴ ὅτι ἡ ἐν τῷ Φιλήβῳ αἰτία ταυτίζεται πρὸς τὸν ἐν τῷ Τιμαίῳ δημιουργόν, τὸ δὲ ἄπειρον πρὸς τὴν ὕλην, τὸ δὲ συμμισγόμενον πρὸς τὰ ὁμοιώματα, τὸ δὲ πέρας πρὸς τὰς ἰδέας. Καὶ οὕτως ἀποδεικνύεται, ὡς νομίζομεν, ὅτι τὸ πέρας συμπίπτει μετὰ τῶν ἰδεῶν, τῆς τυπικῆς δῆλον ὅτι ἀρχῆς, ἡ δὲ αἰτία μετὰ τῆς ποιητικῆς αἰτίας, τοῦ θεοῦ.

---

[1] 69 B.

[2] 53 B. Πρβλ. καὶ 52 D καὶ 56 C «*ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ θεοῦ) ξυνηρμόσθαι ταῦτα ἀνὰ λόγον*».

[3] 25 D 26 A κ. ἑξ.

[4] II 1[4], 780.

[5] Ὁ Πλάτων ἔτασσε τὰ μαθηματικὰ μεταξὺ τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ὅπως διδάσκει ὁ *Ἀριστοτέλης* (Μ. τ. φ. Α 6. 987a 14) «*ἔτι δὲ παρὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ εἴδη τὰ μαθηματικὰ τῶν πραγμάτων εἶναί φησι μεταξύ, διαφέροντα τῶν μὲν αἰσθητῶν τῷ ἀΐδια καὶ ἀκίνητα εἶναι, τῶν δὲ εἰδῶν τῷ τὰ μὲν πόλλ' ἄττα ὅμοια εἶναι, τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ ἓν ἕκαστον μόνον*». Ἀλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου δὲν δύναται νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὰς ἰδέας. Διότι αὕτη εἶναι ζῶσα, ἐκεῖναι δὲ εἶναι ἀκίνητοι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ *Ἀριστοτέλης*. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ *Zeller* ἀναγνωρίζει ταύτην τὴν δυσχέρειαν (II, 1[4], 781, 1).

Δ. ΑΙ ΙΔΕΑΙ ΕΝ ΤΩι ΤΙΜΑΙΩι

Περιφανῶς ἀκίνητοι εἶναι αἱ ἰδέαι καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ. Ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἐκθέτει ὁ Πλάτων τὴν τελολογικὴν περὶ κόσμου θεωρίαν, ἣν μάτην ἐζήτησε παρὰ τοῖς πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσόφοις καὶ δὴ καὶ παρὰ τῷ Ἀναξαγόρᾳ.

Ἀρχαὶ τοῦ συστήματος αὐτοῦ ὁρίζονται σαφῶς αἱ ἑξῆς· 1. αἱ ἰδέαι, ἀγέννητόν τι καὶ ἀνώλεθρον, ὅπερ ὑπάρχει καθ' αὑτὸ καὶ οὔτε δέχεται ἄλλο εἰς ἑαυτὸ οὔτε αὐτὸ εἰς ἄλλο μεταβαίνει· αἱ ἰδέαι εἶναι τὸ παράδειγμα, πρὸς ὃ βλέπων ὁ δημιουργὸς δημιουργεῖ τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα[1]· 2. τὰ αἰσθητά, ἅτινα ἔν τινι χώρᾳ γίνονται καὶ φθείρονται καὶ εὑρίσκονται ἀείποτε ἐν μεταβολῇ[2]. 3. τὸ ἐν ᾧ γίνονται τὰ αἰσθητά, ἡ τιθήνη, ὡς λέγει, πάσης γενέσεως, ὑποκείμενόν τι, ἐκμαγεῖον, ὅπερ δέχεται τὰ ἀποτυπώματα τῶν ἰδεῶν καὶ κινεῖται καὶ διασχηματίζεται ὑπὸ τούτων[3]. 4. ὁ δημιουργός[4], ἡ ποιητικὴ ἀρχή, ἥτις τὸν κόσμον δημιουργεῖ κατὰ τὰς ἰδέας.

Ὁ θεὸς εὗρε τὴν ὕλην προϋπάρχουσαν[5]. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδημιούργησεν ἐκ ταύτης καὶ ἐκ τῶν ἰδεῶν τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, εἶτα δὲ τὸ σῶμα τοῦ παντός[6]. Καὶ ἡ μὲν ψυχὴ τοῦ κόσμου εἶναι ἡ αἰτία πάσης κανονικῆς κινήσεως καὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς ἐν τῷ κόσμῳ παρατηρουμένης. Ἡ θαυμαστὴ κίνησις πάντων τῶν οὐρανίων σωμάτων προέρχεται ἐκ ταύτης[7]. Κατόπιν ἐδημιούργησε τὰ ἄστρα, τὴν γῆν ἐν τῷ μέσῳ, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ πέντε ἄλλους πλανήτας, ἔτι δὲ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας[8]. Τελευταῖον ἐδημιούργησε τὸ ἀθάνατον μόριον τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἐν τῷ αὐτῷ κρατῆρι, ἐν ᾧ καὶ τὴν τοῦ κόσμου ψυχήν, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων[9]. Τοσαῦτα ἐδημιούργησεν ὁ θεὸς αὐτός, ὡς λέγεται ἐν τῷ Τιμαίῳ, πάντα δὲ τὰ ἄλλα τὰ ἐν τῇ φύσει ὄντα κατέλιπεν εἰς τοὺς δημιουργηθέντας θεούς, τὴν

---

[1] 27 D κ. ἑξ. 29 A. 51 D. 52 A *«τὸ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ἔχον ἀκινήτως»*.
[2] 52 A. Πρβλ. 27 D.
[3] 49 A κ. ἑξ. 50 C κ. ἑξ. 52 B κ. ἑξ.
[4] 28 A *δημιουργὸς* C *ποιητὴς καὶ πατὴρ τοῦδε τοῦ παντός*, 30 A *θεός, κ. ἄλλ.*
[5] 30 A. 52 D. 69 B. Πρβλ. Πολιτ. 269 D. 273 B.
[6] 34 B κ. ἑξ. Πρβλ. 31 B κ. ἑξ.
[7] 36 D κ. ἑξ. 41 A κ. ἑξ.
[8] 36 B κ. ἑξ. 40 A κ. ἑξ.
[9] 41 D κ. ἑξ.

ψυχὴν τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἄστρα, ἅτινα κατ' ἐντολὴν τοῦ δημιουργοῦ ὤφειλον νὰ γεννῶσι τὸ θνητὸν στοιχεῖον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ πάντα τἆλλα ζῷα[1].

Τὸν διάλογον τοῦτον τοῦ Πλάτωνος πολλοὶ ὑπολαμβάνουσιν ὡς μυθικὴν ἔκθεσιν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ συστήματος αὐτοῦ δὲν τιμῶσι τοῦτον κατ' ἀξίαν. Οὕτως ὁ Zeller, ὅστις λέγει ὅτι ἐν τῷ Τιμαίῳ τὸ πρῶτον ὁ δημιουργός, ὡς ποιητικὴ αἰτία, τάσσεται παρὰ τὰς ἰδέας, ἀλλ' ἡ σχέσις δημιουργοῦ καὶ ἰδεῶν εἶναι πολὺ σκοτεινὴ καὶ δὲν δύνανται τὰ ἐν τῷ Τιμαίῳ λεγόμενα νὰ διαφωτίσωσι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα[2].

Καὶ εἶναι μὲν ἀναντίλεκτον ὅτι ἡ ἐν τῷ Τιμαίῳ διήγησις ἔχει μυθικὴν μορφήν· οὕτως, ὅταν ὁ δημιουργὸς εἰσάγηται ἀνθρωπομορφικῶς δημιουργῶν τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν καὶ τἆλλα πάντα καὶ εὐφραινόμενος διὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ὅπως ὁ θεὸς τῆς μωσαϊκῆς κοσμογονίας[3]. Ἀλλ' ὅτι ὁ πυρὴν τοῦ διαλόγου τούτου περιλαμβάνει τὴν γνησίαν τοῦ Πλάτωνος διδασκαλίαν, θεωροῦμεν ἡμεῖς ἀναμφίβολον ἐκ τῶν ἑξῆς λόγων.

Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ εἰσάγει ὁ Πλάτων τὸν Τίμαιον ὡς ἑξῆς ὁμιλοῦντα περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ὄντων· *«τὸ δ' ἡμέτερον παρακλητέον ᾗ ρᾷστ' ἂν ὑμεῖς μὲν μάθοιτε, ἐγὼ δὲ ᾗ διανοοῦμαι μάλιστ' ἂν περὶ τῶν προκειμένων ἐνδειξαίμην· ἔστιν οὖν δὴ κατ' ἐμὴν δόξαν διαιρετέον τάδε· τί τὸ ὂν ἀεὶ κτλ.»*[4]. Ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται ἡ ἀληθὴς γνώμη τοῦ Πλάτωνος, ἐλέγχει τὸ μὲν ἡ προσθήκη *«ἐγὼ δὲ ᾗ διανοοῦμαι μάλιστ' ἄν»*, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ συμφωνία τῶν ἀρχῶν, περὶ ὧν ἐνταῦθα ὁ λόγος πρὸς τὰς τοῦ Φιλήβου[5]. Τὴν ἀληθῆ τοῦ φιλοσόφου γνώμην δεικνύουσι καὶ τὰ ἔπειτα ἐν τῷ διαλόγῳ λεγόμενα, ὅτι ἡ ἐν αὐτῷ διδασκαλία εἶναι ἡ πιθανωτάτη[6], ὁ δὲ λόγος τῆς τοιαύτης ἐκθέσεως

---

[1] 41 B κ. ἑξ. 42 E κ. ἑξ. 69 C *«καὶ τῶν μὲν θείων αὐτὸς γίγνεται δημιουργός, τῶν δὲ θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασι δημιουργεῖν προσέταξεν.*

[2] II, 1[4], 695 - 765.

[3] 37 C *«ὡς δὲ κινηθὲν αὐτὸ καὶ ζῶν ἐνόησε τῶν ἀϊδίων θεῶν (ἰδεῶν) γεγονὸς ἄγαλμα ὁ γεννήσας πατήρ, ἠγάσθη τε καὶ εὐφρανθεὶς ἔτι δὴ μᾶλλον ὅμοιον πρὸς τὸ παράδειγμα ἐπενόησεν ἀπεργάσασθαι»*. Πρβλ. Γενεσ. 1, 1, 31.

[4] 27 D.

[5] Πρβλ. Τιμ. 27 D κ. ἑξ. 48 E καὶ Φιληβ. 23 C κ. ἑξ.

[6] 29 B *εἰκότας λόγους, εἰκότα μῦθον*. 30 B *«κατὰ λόγον τὸν εἰκότα δεῖ λέγειν»*. 44 D. 68 D *«τὰ μὲν οὖν περὶ ψυχῆς ὅσον θνητὸν ἔχει καὶ ὅσον θεῖον καὶ*

ἐν τούτῳ κεῖται, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περί τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, περὶ ὧν κατ' εἰκασίαν δύναταί τις νὰ ὁμιλῇ, οὐχὶ δὲ κατ' ἀλήθειαν. Τούτου ἕνεκα, ὡς ρητῶς λέγει ὁ Πλάτων, οἱ λόγοι δὲν δύνανται ἐνταῦθα νὰ εἶναι *ἀνέλεγκτοι καὶ ἀκίνητοι*[1]. «*Ἐὰν οὖν*», λέγεται αὐτόθι, «*ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν εἰπόντων περὶ θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως μὴ δυνατοὶ γιγνώμεθα πάντῃ πάντως αὐτοῖς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἀπηκριβωμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσῃς. ἀλλ' ἐὰν ἄρα μηδενὸς ἧττον παρεχώμεθα εἰκότας, ἀγαπᾶν χρή, μεμνημένους ὡς ὁ λέγων ἐγὼ ὑμεῖς τε οἱ κριταὶ φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν, ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους πρέπει τούτου μηδὲν πέρα ζητεῖν*»[2]. Ἀπόδειξις δὲ μεγίστη τῆς ὀρθότητος τῆς ἡμετέρας περὶ τοῦ Τιμαίου γνώμης εἶναι τοῦτο, ὅτι ἡ τοῦ Πλάτωνος διδασκαλία ἡ ἐν τούτῳ ἐκτιθεμένη συμφωνεῖ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων διαλόγων, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν τοῦ Φιλήβου, ὅπου οἱ λόγοι ἔχουσιν ἀναντιλέκτως αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μορφήν. Ὄχι μόνον αἱ ἀρχαὶ τοῦ ὄντος, ὡς ἐκτίθενται ἐν τῷ Τιμαίῳ, συμφωνοῦσι πρὸς τὰς τοῦ Φιλήβου, ἀλλὰ καὶ τἆλλα σπουδαιότατα κεφάλαια τοῦ πλατωνικοῦ συστήματος εἶναι καὶ ἐνταῦθα, οἷα ἐν τῷ διαλόγῳ ἐκείνῳ. Οὕτως ὁ Πλάτων καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ λέγει περὶ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς ὅτι ἐγένετο διά τινος ὑπερκοσμίου αἰτίας· «*οὐκοῦν*», λέγει, «*ἐν μὲν τῇ τοῦ Διὸς φύσει βασιλικὴν μὲν ψυχήν, βασιλικὸν δὲ νοῦν ἐγγίγνεσθαι διὰ τὴν τῆς αἰτίας δύναμιν κτλ.*»[3]. Καὶ τὰς ψυχὰς δὲ τῶν ἀνθρώπων γεννᾷ καὶ ἐκεῖ ὁ Πλάτων ὡς ἐν τῷ Τιμαίῳ[4]. Τὰ αὐτὰ δὲ διδάσκουσιν ἀμφότεροι οἱ διάλογοι, ὅταν ὁ μὲν Φίληβος διηγῆται ὅτι τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων προέρχονται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ παντός, ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ μετ' ἀληθείας καὶ ποιήσεως λέγεται, ὅτι ὁ δημιουργὸς εἰς τοὺς δημιουργηθέντας θεούς, τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου καὶ τοὺς ἀστέρας, ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ παράγωσι τὰ ζῷα καὶ τρέφωσι ταῦτα καὶ δέχωνται μετὰ θάνατον[5]. Ἐκ τούτων

ὅπῃ καὶ μεθ' ὧν καὶ δι' ἃ χωρὶς ᾠκίσθη, τὸ μὲν ἀληθές, ὡς εἴρηται, θεοῦ ξυμφήσαντος τότ' ἂν οὕτω μόνως διισχυριζοίμεθα· τό γε μὴν εἰκὸς ἡμῖν εἰρῆσθαι καὶ νῦν καὶ ἔτι μᾶλλον ἀνασκοποῦσι διακινδυνευτέον τὸ φάναι καὶ πεφάσθω».

[1] 29 B.

[2] 29 C κ. ἑξ.

[3] 30 D.

[4] 34 B κ. ἑξ.

[5] Φίληβ. 29 A κ. ἑξ. Τιμ. 41 D. «*Τὸ δὲ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῷα καὶ γεννᾶτε τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε*».

συνάγεται ὅτι ὁ δημιουργὸς ὁ ἐν τῷ Τιμαίῳ δὲν εἶναι ὅλως μυθικὴ μορφή, ὡς ὁ Zeller νομίζει, ἀλλ' ἡ αἰτία ἡ ἐν τῷ Φιλήβῳ ἔν τινι μυθικῇ μορφῇ. Ὀφείλομεν λοιπὸν νὰ ἀφαιρέσωμεν τὸ ποιητικὸν τοῦτο περίβλημα καὶ νὰ εὕρωμεν τὴν ἀληθῆ τοῦ Πλάτωνος γνώμην. Ὡς ἐν τῷ Σοφιστῇ, ἔνθα περὶ τῶν τῆς φύσεως πραγμάτων λέγεται ὅτι γεννῶνται *θεοῦ δημιουργοῦντος*, καὶ πάλιν ὅτι ἡ φύσις παράγει ταῦτα «*μετὰ λόγου τε καὶ ἐπιστήμης θείας ἀπὸ θεοῦ γιγνομένης*»[1], εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ φιλόσοφος τὴν φύσιν ὑπολαμβάνει ὡς ἄμεσον δημιουργόν τῶν φυσικῶν ὄντων καὶ πιστεύει ὅτι ὑπέρτερόν τι ὄν, θεός τις, παρέχει εἰς τὴν φύσιν τὴν δύναμιν νὰ παράγῃ τὰ πάντα σκοπίμως[2], οὕτω καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ. Καὶ ἐνταῦθα ἡ φύσις, καὶ δὴ πρῶτον ἡ γῆ καὶ τἆλλα ἄστρα παράγουσι τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουσι ζωήν[3]. Ἡ φύσις παράγει τὰ ὄντα καθ' ὡρισμένους ἀναλλοιώτους τύπους, οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, τὰ φυτὰ καὶ τἆλλα πάντα. Ἀλλ' ἵνα κατορθώσῃ τοῦτο, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῇ τινὰ δύναμιν, νόμους τινάς, καθ' οὓς γεννᾷ τὰ ὄντα. Τὴν δύναμιν ταύτην, τοὺς νόμους τούτους, ὀνομάζει ὁ φιλόσοφος ψυχὴν τοῦ κόσμου, πιστεύει δὲ ὅτι αὕτη προέρχεται ἀπό τινος ὑπερκοσμίου ὄντος, ὅπερ ἐν τοῖς διαλόγοις χαρακτηρίζει ὡς αἰτίαν, φρόνησιν, θεόν, δημιουργὸν καὶ ἄλλως. Αἱ ἰδέαι εἶναι οἱ ἀμετάβλητοι τύποι, ὧν τὴν μορφὴν λαμβάνουσι τὰ ἐν τῇ φύσει, ὅταν ἀναπτύσσωνται τελείως. Περιττὸν δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι εἰκονικῶς μόνον παρίστανται αἱ ἰδέαι ὡς παραδείγματα, καθ' ἃ ὁ δημιουργὸς παράγει τὰ ὄντα.

Κατὰ ταῦτα ἡ φύσις εἶναι ἡ ἄμεσος, ὁ δὲ θεὸς ἡ ἔμμεσος αἰτία τῶν ὄντων. Αἱ ἰδέαι εἶναι ἡ τυπικὴ ἀρχή. Ἐὰν κατὰ Πλάτωνα ἦσαν ἐν τῷ Τιμαίῳ, αἱ ἰδέαι αἱ μόναι αἰτίαι, ὅπως θέλει ὁ Zeller, θὰ

---

[1] 265 C. E «*τὰ μὲν φύσει λεγόμενα ποιεῖσθαι θείᾳ τέχνῃ*». 266 B *θεοῦ γεννήματα.*

[2] Ὁ *Zeller* ὁρμώμενος ἐκ τῆς γνώμης ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι αἱ μόναι αἰτίαι, διδάσκει ὅτι ἐνταῦθα θεὸν λέγων νοεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ κυρίως, ὑφ' ἣν καταλέγονται καὶ αἱ ἄλλαι (Archiv f. Gesch. d. Philos. IX, 570). Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι περιφανῶς σφαλερά. Εἶναι πρόδηλον ὅτι καὶ ἐν τῷ Σοφιστῇ, ὅπως καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ, ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου τίθεται ὡς δημιουργοῦσα, ἥτις εἶναι ὅλως διάφορος τῶν ἰδεῶν.

[3] Ὅτι καὶ οἱ πλανῆται οἱ ἄλλοι δύνανται νὰ κατοικῶνται, ὡς ἡ γῆ, λέγει ὁ *Πλάτων* ἐν τῷ Τιμαίῳ «*ἔσπειρε τοὺς μὲν εἰς γῆν, τοὺς δ' εἰς σελήνην, τοὺς δ' εἰς τἆλλα ὅσα ὄργανα χρόνου*» (42 D). Καὶ ὁ *Ἀναξαγόρας* δὲ καὶ ὁ *Φιλόλαος* καὶ ἄλλοι εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ἡ σελήνη κατοικεῖται.

ἦτο μάλιστα προσῆκον ὄπισθεν τοῦ μυθικοῦ παραπετάσματος νὰ ἐμφανίσῃ ὁ φιλόσοφος ὄχι τὸν θεόν, ἀλλὰ τὰς ἰδέας ὡς τὴν ποιητικήν, τὴν δημιουργικὴν ἀρχήν. Ὁ Zeller ὁμολογεῖ ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι ἀκίνητοι, πιστεύει ὅμως οὐχὶ ὀρθῶς ὅτι ὁ ἐν τῷ Τιμαίῳ δημιουργὸς εἰσάγεται ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεός, ἵνα προαγάγῃ τὰς ἰδέας εἰς ἐμφάνισιν. Λέγει δῆλα δὴ ὅτι, ἐπειδὴ οὐδεμία ὑπάρχει ἀρχὴ ἄγουσα τὰς ἰδέας εἰς ἐμφάνισιν, τὸ κενὸν τοῦτο πληροῖ ἡ ἔννοια τοῦ θεοῦ. Καὶ οὕτως ὁ Τίμαιος ἔχει τοῦ δημιουργοῦ ἀνάγκην, διότι ἄνευ αὐτοῦ οὐδεμίαν θὰ εἶχεν αἰτίαν [1].

Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι προδήλως περίεργος. Ἐὰν αἱ ἰδέαι μὴ ἔχωσιν ἀρχὴν κινοῦσαν, διατί ὁ Zeller ἀρνεῖται τοῦτο, ἐπιζητεῖ δὲ νὰ δείξῃ ὅτι αὗται καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ εἶναι ἡ δημιουργοῦσα ἀρχή; Ἐὰν δὲ ἦσαν αἱ ἰδέαι ἡ ποιητικὴ ἀρχή, πῶς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ δὲν θὰ εἶχεν ἀρχήν τινα ἄνευ τοῦ δημιουργοῦ; Ταῦτα θὰ ἦσαν πιθανά, ἐὰν μόνον ἐνταῦθα ὁ Πλάτων, οὐδαμοῦ δὲ ἀλλαχοῦ, ὡμίλει περὶ ἀρχῆς μετὰ λόγου δημιουργούσης, ὅπερ ὅμως δὲν συμβαίνει, ἢ ἐὰν αἱ ἰδέαι ἐν ἄλλοις διαλόγοις ἦσαν ἀρχὴ δημιουργική, ὅπερ εἶναι ὡσαύτως ψευδές, διότι ὁ φιλόσοφος πανταχοῦ, ὁσάκις παρέχεται εἰς αὐτὸν εὐκαιρία, σαφέστατα λέγει ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναί τι ἀναλλοίωτον καὶ ἀκίνητον.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων πειθόμεθα ὅτι αἱ ἰδέαι οὔτε ἐν τῷ Σοφιστῇ οὔτε ἐν τῷ Φαίδωνι οὔτε ἐν τῷ Φιλήβῳ οὔτε ἐν τῷ Τιμαίῳ εἶναι ποιητικαί, ἀλλὰ μόνον τυπικαὶ καὶ τελικαὶ αἰτίαι [2]. Τοὐναντίον ἀπεδείχθη ἐν πᾶσι τοῖς διαλόγοις, ὅτι δῆλα δὴ ἐπὶ μὲν τῶν φυσικῶν πραγμάτων ἄμεσος αἰτία εἶναι ἡ φύσις, ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἄστρα, ἔμμεσος δὲ ὑπερκόσμιός τις φρόνησις.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀνακύπτει καὶ ἄλλη τις ἀπορία, ἐὰν δῆλα δὴ ἡ ὑπερκόσμιος αὕτη φρόνησις, ἣν εἰσάγει ὁ Πλάτων, ἵνα ἑρμηνεύσῃ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ σκοπιμότητα, δῆλα δὴ ὁ θεός, συμπίπτῃ μετὰ τῆς ὑψίστης τῶν ἰδεῶν, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπως ἰσχυρίζονται πολλοί. Πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχυτάτων ἐν τοῖς ἑπομένοις τὴν τοῦ Πλάτωνος διδασκαλίαν περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ θεοῦ.

---

[1] II 1⁴, 712.

[2] Πρβλ. Φίληβ. 53 D. Φαίδ. 74 E κ. ἑξ. 75 B *«πάντα τὰ ἐν ταῖς αἰσθήσεσιν ἐκείνου τε ὀρέγεται τοῦ ὅ ἐστιν ἴσον, καὶ αὐτοῦ ἐνδεέστερά ἐστιν».*

Β. Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΚΑΙ Ο ΘΕΟΣ

1. Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ

Ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, ὡς πολλαχοῦ διδάσκει ὁ Πλάτων, οὐδὲν διαφέρει τῶν ἄλλων ἰδεῶν. Ἐν τῷ Φαίδωνι λέγεται· *«εἶμι πάλιν ἐπ' ἐκεῖνα τὰ πολυθρύλητα καὶ ἄρχομαι ἀπ' ἐκείνων, ὑποθέμενος εἶναί τι καλὸν αὐτὸ καθ' αὐτὸ καὶ ἀγαθὸν καὶ μέγα καὶ τἄλλα πάντα»* [1]· ὡσαύτως ἐν τῷ Παρμενίδῃ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ συναριθμεῖται μετὰ τῶν ἄλλων· *«δικαίου τι εἶδος αὐτὸ καθ' αὐτὸ καὶ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ πάντων αὖ τῶν τοιούτων»* [2]· ἔτι δὲ ἐν τῷ Φιλήβῳ [3] καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ [4] καὶ ἐν ἄλλοις διαλόγοις. Ἀλλ' ὡς τοιαύτη εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ γενικὴ ἔννοια, ἥτις νοεῖται ὑπάρχουσα καὶ οὖσα ἀμετάβλητος καὶ ἀκίνητος, δὲν ἔχει δὲ οὔτε κίνησιν οὔτε ζωὴν οὔτε ψυχὴν οὔτε φρόνησιν, ὃν τρόπον καὶ αἱ λοιπαὶ ἰδέαι. Καὶ συνάγεται ἐντεῦθεν προδήλως ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ δὲν συμπίπτει παντάπασι μετὰ τοῦ θεοῦ, ὃν ὁ Πλάτων χαρακτηρίζει πανταχοῦ ὡς ἀρχὴν δημιουργικὴν ἐνεργοῦσαν μετὰ φρονήσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ θιασῶται τῆς εἰρημένης γνώμης ἐπικαλοῦνται χωρία τινὰ τῶν πλατωνικῶν διαλόγων, ὅπου νομίζουσιν ὅτι εὑρίσκουσι ταυτότητα ἰδέας ἀγαθοῦ καὶ θεοῦ, μάλιστα δὲ τὴν Πολιτείαν καὶ τὸν Φίληβον καὶ τὸν Τίμαιον, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἐν ὀλίγοις καὶ τὰ τῶν διαλόγων τούτων.

Α. Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΕΝ ΤΗι ΠΟΛΙΤΕΙΑι

Ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος παρίσταται τοῦ ἀγαθοῦ ἡ ἰδέα ὡς τὸ *μέγιστον μάθημα*, τὸ ὕψιστον ἀντικείμενον τῆς γνώσεως, δι' οὗ τὸ δίκαιον καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ γίνονται χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα [5]. Ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ νοητοῦ εἶναι ἡ ἰδέα αὕτη, ὡς λέγεται αὐτόθι, ὅ,τι ὁ ἥλιος ἐν τῇ τοῦ αἰσθητοῦ χώρᾳ. Ὡς ὁ ἥλιος εἰς τὰ ὁρώμενα παρέχει

---

[1] 100 B.

[2] 130 B.

[3] 15 A *«ὅταν δέ τις ἕνα ἄνθρωπον ἐπιχειρῇ τίθεσθαι καὶ βοῦν ἕνα καὶ τὸ καλὸν ἓν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἓν κτλ»*.

[4] 479 A. 507 B. 538 E.

[5] 517 B *«ἐν τῷ γνωστῷ τελευταία ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις ὁρᾶσθαι»*. Πρβλ. 505 A *«ὅτι γε ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα πολλάκις ἀκήκοας, ᾗ δίκαια καὶ τἄλλα προσχρησάμενα χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίγνεται»*.

ὄχι μόνον τὴν δύναμιν τοῦ νὰ γίνωνται ὁρατά, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὔξησιν καὶ τὴν τροφήν, οὕτω καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ παρέχει εἰς τὰς λοιπὰς ἰδέας ὄχι μόνον τὴν δύναμιν τοῦ νὰ γίνωνται γνωσταί, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕπαρξιν, ἐν ᾧ αὐτὴ εἶναι ἐπέκεινα ἔτι τῆς οὐσίας[1]. Αὕτη εἶναι ἡ αἰτία πάντων τῶν ὀρθῶν καὶ τῶν καλῶν[2].

Ἐκ τῶν ἐνταῦθα λεγομένων τινὲς συνεπέραναν ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ταυτίζεται πρὸς τὸν θεόν, αἱ δὲ ἄλλαι ἰδέαι ὑποτάσσονται εἰς ταύτην καὶ γεννῶνται δι' αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι ἆρά γε αὕτη ἡ ἔννοια τῶν ἐν τῇ Πολιτείᾳ λεγομένων; Ἵνα διασαφήσωμεν τοῦτο τὸ ζήτημα, ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἀκριβέστερον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν, ὡς φέρονται ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Διδάσκει δὲ ἡ τοιαύτη ἔρευνα ὅτι ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ ἐνταῦθα εἶναι μία τῶν ἰδεῶν καθόλου. Διότι λέγεται· «*Διομολογησάμενός γ', ἔφην ἐγώ, καὶ ἀναμνήσας ὑμᾶς τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ῥηθέντα καὶ ἄλλοτε ἤδη πολλάκις εἰρημένα. Τὰ ποῖα, ἦ δ' ὅς. Πολλὰ καλά, ἦν δ' ἐγώ, καὶ πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ἕκαστα οὕτως εἶναί φαμέν τε καὶ διορίζομεν τῷ λόγῳ. Φαμὲν γάρ. Καὶ αὐτὸ δὴ καλὸν καὶ αὐτὸ ἀγαθὸν καὶ οὕτω περὶ πάντων, ἃ τότε ὡς πολλὰ ἐτίθεμεν, πάλιν αὖ κατ' ἰδέαν μίαν ἑκάστου, ὡς μιᾶς οὔσης τιθέντες ὃ ἔστιν, ἕκαστον προσαγορεύομεν κτλ.*»[3]. Ἐὰν δὲ καὶ περαιτέρω ἐξετάσωμεν τί εἶναι αἱ ἰδέαι ἐν τῇ Πολιτείᾳ, εὑρίσκομεν ὅτι εἶναι ἀκριβῶς ὅ,τι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις διαλόγοις, δῆλα δὴ τὶ διὰ τοῦ λογισμοῦ ληπτόν, ὅπερ ὁ Πλάτων ἀντιτάσσει εἰς τὴν φορητὴν οὐσίαν καὶ παριστᾷ ὡς ἔχον ἀείποτε τὴν αὐτὴν μορφήν. Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς πραγματείας ἡμῶν ἐδείξαμεν σαφῶς ὅτι ἡ τῶν Σοφιστῶν σκέψις, δι' ἧς αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ κατελύοντο, ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν

---

[1] 508 E. 509 B *«τὸν ἥλιον τοῖς ὁρωμένοις οὐ μόνον, οἶμαι, τὴν τοῦ ὁρᾶσθαι δύναμιν παρέχειν φήσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν γένεσιν καὶ αὔξην καὶ τροφήν, οὐ γένεσιν αὐτὸν ὄντα. Πῶς γάρ; Καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν μὴ μόνον τὸ γιγνώσκεσθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ' ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος»*.

[2] 517 B *«τὰ δ' οὖν ἐμοὶ φαινόμενα οὕτω φαίνεται, ἐν τῷ γνωστῷ τελευταία ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις ὁρᾶσθαι, ὀφθεῖσα δὲ συλλογιστέα εἶναι ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία, ἔν τε ὁρατῷ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἔν τε νοητῷ αὐτὴ κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη, καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ»*.

[3] 507 B Πρβλ. 476 A.

φιλόσοφον νὰ χαρακτηρίσῃ τὰς ἰδέας ὥς τι βέβαιον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ῥέοντα αἰσθητά[1]. Καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ τὸ αὐτὸ προκύπτει σαφῶς. Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ διαλόγου τούτου εἰσάγει ὁ Πλάτων τὸν σοφιστὴν Θρασύμαχον ἐξαρτῶντα τὸ δίκαιον ἀπὸ τοῦ συμφέροντος ἑκάστου[2] καὶ τὸν Σωκράτη ἰσχυριζόμενον ὅτι τὸ καλὸν καὶ τὸ αἰσχρόν, τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια δὲν εἶναί τι ἀσταθὲς καὶ ἀβέβαιον, ὡς ἡ κοινὴ συνείδησις νομίζει ἀλλὰ φύσει τοιοῦτον. Εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν ἀνήκει καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία[3]. Πᾶσαι αὗται αἱ ἰδέαι χαρακτηρίζονται ἐπανειλημμένως ὡς τὰ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ὄντα[4] καὶ εἶναι, ὡς φαίνεται, ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἀφετηρίᾳ ἁπλοῖ κανόνες τοῦ ἠθικῶς πράττειν[5] καὶ τύποι, καθ' οὓς τὰ ἔργα τῆς τέχνης δημιουργοῦνται[6].

Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων πῶς δύναται ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, ὡς μία τῶν κανονικῶν τούτων ἰδεῶν νὰ τεθῇ ἀντὶ τοῦ πλατωνικοῦ θεοῦ, ὅστις κατὰ τὰς σαφεῖς τοῦ φιλοσόφου ῥήσεις εἶναι φρόνησις, ἥτις τὸ πᾶν ὡς ἄριστα διέταξε καὶ συντηρεῖ; Ὁ Zeller, ἵνα ἐκφύγῃ τὸν σκόπελον, λέγει ὅτι ἀφ' οὗ ὁ Πλάτων ὥρισε τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ ὡς τὴν ὑψίστην ἀρχήν, ἀπέδωκεν εἰς ταύτην δύναμιν καὶ ἐνέργειαν καὶ φρόνησιν, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἰδέας τὰς ὁμοίας πρὸς ταύτην[7]. Ἀλλ' αὕτη δὲν εἶναι λύσις τοῦ ζητήματος. Ἐὰν ἦτο τοῦτο ὀρθόν, ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Πλάτων ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν ἐν τῇ περὶ ἰδεῶν διδασκαλίᾳ, καθ' ἣν αἱ ἰδέαι εἶναι ἀμετάβλητοι καὶ ἀκίνητοι. Ἔπειτα δὲ θὰ ἀπεδίδομεν εἰς τὸν φιλόσοφον ἰδιότυπόν τινα πολυθεΐαν, διότι τί ἄλλο εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Zeller λεγόμενον ἢ ὅτι ὁ Πλάτων προσνέμων ἐνέργειαν καὶ φρόνησιν εἰς ἑκάστην ἰδέαν νοεῖ ταύτας ὡς θεούς, ἀφ' οὗ ἑκάστη αὐτῶν δημιουργεῖ πάντα τὰ ὁμώνυμα;

---

[1] Κρατύλ. 386 Ε. 439 C κ. ἑξ.

[2] 338 C κ. ἑξ.

[3] 402 C *«τὰ τῆς σωφροσύνης εἴδη καὶ ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριότητος καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ ὅσα τούτων ἀδελφὰ καὶ τὰ τούτων αὖ ἐναντία»*. *445 C «ἓν μὲν εἶναι εἶδος ἀρετῆς, ἄπειρα δὲ τῆς κακίας»*. Πρβλ. 476 A *«καὶ περὶ δικαίου καὶ ἀδίκου καὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ πάντων τῶν εἰδῶν πέρι ὁ αὐτὸς λόγος κτλ»*. καὶ Θεαίτ. 176 Ε. 186 Α *«ὅμοιον, ἀνόμοιον, ταὐτόν, ἕτερον, καλόν, αἰσχρόν, ἀγαθόν, κακόν»*.

[4] 479 Ε. Πρβλ. 479 Α *«ἰδέαν ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ὡσαύτως ἔχουσαν»*. 484 B. 500 C.

[5] 540 A. 592 B. Πρβλ. 402 D *«ἔν τε τῇ ψυχῇ καλὰ ἤθη καὶ ἐν τῷ εἴδει ὁμολογοῦντα ἐκείνοις καὶ ξυμφωνοῦντα, τοῦ αὐτοῦ μετέχοντα τύπου κτλ»*.

[6] 596 B. Πρβλ. Κρατύλ. 389 A.

[7] II, 1[4], 714.

Δὲν θὰ ἔπρεπε δ' ἐκ τούτων ἀναγκαίως νὰ ἐπακολουθήσῃ ὅτι, ἐπειδή, ὡς ἐλέχθη, καὶ τοῦ κακοῦ ὑπάρχουσιν ἰδέαι καὶ παντὸς εὐτελοῦς πράγματος, οἷον τῆς τριχὸς καὶ τοῦ πηλοῦ [1] καὶ τῶν τοιούτων, ἔχουσι καὶ αὗται ζωὴν καὶ δημιουργικὴν ἐνέργειαν καὶ ὅτι αὗται πᾶσαι ἔχουσι τὸ εἶναι ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ; Οὐδὲν λέγομεν περὶ τούτου, ὅτι ὁ Zeller πάλιν, δοθείσης εὐκαιρίας, ἀρνεῖται τὴν ζωὴν εἰς τὰς ἰδέας καὶ λέγει ὅτι αὗται εἶναι ἀκίνητοι, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ δημιουργοῦ ὡς ποιητικῆς ἀρχῆς ἐν τῷ Τιμαίῳ [2]. 'Αλλ' ἡ μεγίστη ἀπόδειξις κατὰ τῆς ταυτίσεως τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι ἡ ἑξῆς. 'Εὰν ἀναζητήσωμεν ἐν τῇ Πολιτείᾳ τὴν δημιουργοῦσαν ἀρχήν, μανθάνομεν ὅτι αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι, αἵ τε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ αἱ τοῦ κακοῦ, εἶναι τὰ παραδείγματα, οὐδαμοῦ δὲ ποιητικαὶ αἰτίαι. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι οἱ ἐνεργοῦντες κατὰ τὰ παραδείγματα ἐκεῖνα [3]. Καὶ αἱ ἰδέαι δὲ τῶν ἔργων τῆς τέχνης εἶναι οἱ παραμόνιμοι τύποι, καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦσι τὰ παρ' ἡμῖν δημιουργήματα [4]. Περὶ δὲ τῶν φυσικῶν ὄντων ἀποφαίνεται ὁ Πλάτων ὅτι ταῦτα γίνονται ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ, ὡς διδάσκει καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις διαλόγοις [5]. Καὶ ῥητῶς δὲ διακρίνει ὁ Πλάτων τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν ἰδεῶν ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς Πολιτείας βιβλίῳ, ὅπου ἐκθέτει τοὺς λεγομένους *τύπους περὶ θεολογίας*, τὰ στοιχεῖα τῆς πρώτης διδασκαλίας περὶ τῆς τοῦ θεοῦ δικαιώσεως [6].

Ἕνεκα τούτων πάντων νομίζομεν ἡμεῖς ὅτι τὰ ἐν τῇ Πολιτείᾳ λεγόμενα ὀφείλουσιν ἄλλως νὰ ἑρμηνευθῶσιν. 'Εδείξαμεν ἤδη ὅτι ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ πρόκειται περὶ τῆς πραγματώσεως τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἵσταται λοιπὸν ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ἐν τῇ χώρᾳ τῆς ἠθικῆς καὶ διὰ τοῦτο πρῶται ἐξετάζονται ἐν τῇ Πολιτείᾳ αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι, καὶ λέγεται ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ὑψίστη μεταξὺ τούτων, διότι αὕτη εἶναι ὁ ἀνώτατος σκοπὸς πάσης σπουδῆς καὶ ἐνεργείας. Διὰ τοῦτο δὲ πάντως χαρακτηρίζεται τὸ ἀγαθὸν καὶ ὡς τὸ ὑπέρτατον ἀντικείμενον τῆς γνώσεως. 'Εὰν δὲ τὸ ἀγαθὸν χαρακτηρίζεται

[1] Παρμ. 130 C.
[2] II, 1[4], 712.
[3] 401 E. 402 D. 404 E. 410 A κ. ἄλλ.
[4] 596 B.
[5] Πολ. 507 C «*ἆρ' οὖν ἐννενόηκας ἦν δ' ἐγώ, τὸν τῶν αἰσθήσεων δημιουργὸν ὅσῳ πολυτελεστάτην τὴν τοῦ ὁρᾶν τε καὶ ὁρᾶσθαι δύναμιν ἐδημιούργησεν ;*». 'Απομν. A 4. 5 κ. ἑξ. 530 A.
[6] 379 A κ. ἑξ.

ὡς ἰδέα, «*ᾗ δίκαια καὶ τἆλλα προσχρησάμενα χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίγνεται*» [1], τοῦτο σημαίνει ὅτι πᾶσα ἠθικὴ ἰδέα δύναται νὰ εἶναι ὀρθή, ἐὰν φωτίζηται ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ ἵνα διατυπώσωμεν τὸ πρᾶγμα ἀκριβέστερον· ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τὸ μέτρον, δι' οὗ πᾶσα ἠθικὴ πρᾶξις ὀφείλει νὰ μετρῆται, ἵνα μή τι φαινόμενον δίκαιον καὶ καλὸν καὶ ὅ,τιδήποτε τοιοῦτον ἐκλαμβάνηται ὡς τὸ δίκαιον καθ' αὐτό [2]. Τοῦτο δὲ τὸ μέτρον μόνοι οἱ φιλόσοφοι δύνανται νὰ ἐφαρμόζωσιν, οἵτινες τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου καὶ τὴν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν τῆς σωφροσύνης καὶ τὰς ἄλλας γινώσκουσι καὶ κατὰ τὰ ἀΐδια ἐκεῖνα παραδείγματα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἤθη καὶ τὴν πόλιν ὡς ἄριστα[3] διατάσσουσιν, οἱ δὲ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀποβλέπουσιν εἰς τὰ πολλά, τὰ ρέοντα, καὶ ἄλλοτε ἄλλας περὶ αὐτῶν ἔχουσι γνώμας [4]. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀνάγκη, ἵνα οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ οἱ ἄρχοντες φιλοσοφήσωσιν, ἐὰν μέλλῃ νὰ ἐπέλθῃ ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος [5]. Ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ρητῶς χαρακτηρίζεται ὡς τὸ παράδειγμα, καθ' ὃ ὀφείλουσιν οἱ ἄρχοντες νὰ διατάσσωσιν τὰ τῆς πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν· «*γενομένων δὲ πεντηκοντουτῶν τοὺς διασωθέντας καὶ ἀριστεύσαντας πάντα πάντῃ ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμαις πρὸς τέλος ἤδη ἀκτέον καὶ ἀναγκαστέον ἀνακλίναντας τὴν τῆς ψυχῆς αὐγὴν εἰς αὐτὸ ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτό, παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ καὶ πόλιν καὶ ἰδιώτας καὶ ἑαυτοὺς κοσμεῖν*» [6].

Ὑπόκειται λοιπὸν ἐνταῦθα ἡ ἔννοια ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ὁ ὕψιστος κανὼν τοῦ ἠθικῶς πράττειν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὀφείλομεν νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὸ λεγόμενον ὅτι, ὅπως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου παρέχει εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τὴν δύναμιν τοῦ βλέπειν τὰ αἰσθητά, ἅτινα φωτίζει, οὕτω παρέχει καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν τὴν ἱκανότητα νὰ γνωρίζῃ τὰς ἰδέας διὰ τῆς ἀληθείας, ἣν χορηγεῖ εἰς τὰ γινωσκόμενα [7]. Ἡ ἔννοια τῶν λόγων τούτων εἶναι αὕτη· ὅτι

---

[1] 505 A.
[2] 505 D. 506 A.
[3] 500 E κ. ἑξ.
[4] 479 E.
[5] 473 C. «*Ἐὰν μή, ἦν δ' ἐγώ, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς καὶ τοῦτο εἰς ταὐτὸν ξυμπέσῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία—, οὐκ ἔσται κακῶν παῦλα κτλ*».
[6] 540 A Πρβλ. Εὐθύφρ. 6 D.
[7] 508 E «*Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις καὶ τῷ*

δῆλα δή, ἐὰν γνωρίζωμεν τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, δυνάμεθα καὶ τὰς ἄλλας ἰδέας νὰ γνωρίσωμεν, αἵτινες τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἔχουσιν ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης, καθ' ὅσον εἰς αὐτὴν ἀνάγονται καὶ εἶναι παντοῖαι αὐτῆς ἐμφανίσεις.

Τὸ αὐτὸ δηλοῖ καὶ ἡ ἄλλη ἐξήγησις τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἣν εἰς τὰ γινωσκόμενα διὰ τοῦ ἀγαθοῦ ὄχι μόνον ἡ δύναμις τοῦ νὰ γίνωνται γνωστὰ παρέχεται, ἀλλὰ καὶ ἡ οὐσία, ἐν ᾧ τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν εἶναι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας[1]. Ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ παρέχει τὴν οὐσίαν εἰς τὰς ἰδέας, διότι ἑκάστη αὐτῶν εἶναι ἀγαθή[2], αὐτὴ δὲ εἶναι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας, διότι εἶναι τὸ γενικὸν χαρακτήρισμα τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων ἰδεῶν. Μαρτυρεῖ περὶ τούτου καὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Φιλήβου χωρίον· *«οὐκοῦν εἰ μὴ μιᾷ δυνάμεθα ἰδέᾳ τὸ ἀγαθὸν θηρεῦσαι, σὺν τρισὶ λαβόντες, κάλλει καὶ ξυμμετρίᾳ καὶ ἀληθείᾳ κτλ.»*[3], καθ' ὃ ἀγαθὸν εἶναι μόνον ὅ,τι εἶναι καλὸν καὶ ἔχει συμμετρίαν καὶ ἀλήθειαν. Μόνον οὕτω δύναται καθ' ἡμᾶς νὰ θεωρηθῇ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ὡς αἰτία τῶν ἄλλων ἰδεῶν[4]. Ἄλλη τις αἰτιότης δὲν φαίνεται δυνατή, ὡς ὀφείλουσι νὰ ὁμολογήσωσι πάντες οἱ ἐρευνηταὶ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἄλλως τε πᾶσα ἄλλη αἰτιότης[5] θὰ ἀντέκειτο εἰς τὸ ἀγέννητον τῶν ἰδεῶν[6]. Δὲν ἀντιλέγει δὲ εἰς

γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι, αἰτίαν δ' ἐπιστήμης οὖσαν καὶ ἀληθείας ὡς γιγνωσκομένης μὲν διανοοῦ, οὕτω δὲ καλῶν ἀμφοτέρων ὄντων, γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι τούτων ἡγούμενος αὐτὸ ὀρθῶς ἡγήσει κτλ».

[1] 509 B.

[2] Παράδοξον φαίνεται ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ παρίσταται ὡς παρέχουσα τὸ εἶναι εἰς τὰ γιγνωσκόμενα καθόλου. Πιθανῶς ὁ *Πλάτων* λέγει ἀγαθὸν ἐνταῦθα τὰς ἰδέας τοῦ ἀγαθοειδοῦς, διότι αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν εἶναι μόνον *«ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία»*. Πρβλ. 500 C.

[3] 64 E κ. ἑξ.

[4] Ὁ *Stumpf* τὰ ἐν τῇ Πολιτείᾳ 509 B ἡρμήνευσε κατὰ παράδοξον ὅλως τρόπον. Παρέστησε δῆλον ὅτι τὰς ἰδέας ὡς πνεύματα, πλὴν τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, περὶ ἧς εἶπεν ὅτι ἵσταται ὑπεράνω τῶν ἄλλων ἰδεῶν καὶ παρέχει εἰς ταύτας τὴν γνῶσιν. Καλεῖ δὲ καὶ ψυχὰς τὰς ἰδέας ὁ *Stumpf* (ἐν τῇ εἰρημ. διατριβῇ σελ. 75).

[5] Διὰ τοῦτο οὐχὶ ὀρθῶς ὁ *Jodl*, (Gesch. d. Ethik, in d. n. Philos. 1,20) λέγει ὅτι ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ ἀγαθοῦ περιλαμβάνονται αἱ ἰδέαι πᾶσαι. Διότι δὲν δύνανται ἐν ταῖς ἰδέαις ταύταις νὰ περιλαμβάνωνται καὶ τὰ εἴδη τῆς κακίας.

[6] Ἡ ἰδέα, ὡς πολλάκις ἐλέχθη, εἶναι *ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον* (Τιμ. 52 A. Πρβλ. 27 D. 29 A κ. ἄλλ.)

τὴν δοθεῖσαν ἑρμηνείαν τὸ περαιτέρω λεγόμενον, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς αἰτία παντὸς ὀρθοῦ καὶ καλοῦ, ἥτις ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ὁρατοῦ γεννᾷ τὸ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον[1]. Αἰτία ὀνομάζεται ὡς πρὸς τὸν θεὸν ἡ ἰδέα αὕτη, διότι ἄγει τὸν δημιουργὸν νὰ παραγάγῃ τὸν κόσμον εἰς τὸ εἶναι, ὅπως ὁ Πλάτων σαφῶς λέγει ἐν τῷ Τιμαίῳ[2].

Καὶ ἤδη ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸν Τίμαιον, ἵνα ἴδωμεν ἐὰν ἐν τούτῳ λέγηταί τι περὶ ταυτίσεως τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ θεοῦ.

Β. Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΕΝ ΤΩι ΤΙΜΑΙΩι

Οἱ ὀπαδοὶ τῆς γνώμης, καθ' ἣν ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὁ θεὸς συμπίπτουσιν ἐν τῷ Τιμαίῳ, νομίζουσιν ὅτι ἐκ τῶν ἑξῆς ἀποδεικνύεται ὁ τοιοῦτος ταυτισμός. Ἔν τινι χωρίῳ τοῦ διαλόγου τούτου παρίσταται ὁ θεὸς ὡς δημιουργός· *«τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον ἐξειπεῖν»*[3]. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν λέγεται ὅτι ὁ θεὸς ὡς ἀγαθὸς πάντα ἐδημιούργησε ὅμοια πρὸς ἑαυτόν[4]. Καὶ πάλιν ὅτι ὁ δημιουργὸς τὸν κόσμον ἐποίησεν ἀποβλέπων πρὸς τὰς ἰδέας, διὰ τοῦτο δὲ ὁ κόσμος ὀνομάζεται εἰκὼν αὐτῶν[5].

Ἀλλ' ἥκιστα δύναταί τις νὰ ἀποδείξῃ ἀληθῆ τὴν εἰρημένην γνώμην ὁρμώμενος ἀπὸ τῶν χωρίων τούτων τοῦ Τιμαίου. Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ διαλόγου γίνεται εὐθὺς φανερὸν ὅτι τὰ δημιουργούμενα γίνονται ὅμοια πρὸς τὸν θεόν, καθ' ὅσον εἶναι ἀγαθά[6], ὅμοια δὲ πρὸς τὰς ἰδέας, καθ' ὅσον ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἢ τῶν παρηγμένων θεῶν, τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἄστρων, δημιουργοῦνται ταῦτα κατ' ἐκείνας καὶ λαμβάνουσι τὴν μορφὴν αὐτῶν. Αἱ ἰδέαι εἶναι ἐν τῷ Τιμαίῳ τὰ *ἀκίνητα παραδείγματα*[7], ὡς καὶ ὁ Zeller ὁμολογεῖ[8].

---

[1] 517 B.
[2] Τιμ. 29 D.
[3] Τιμ. 28 C.
[4] Τιμ. 29 D. Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ *Zeller* (II, 1[4], 510) νομίζει ὅτι ἐν Τιμαίῳ 92B *(εἰκὼν τοῦ νοητοῦ θεὸς αἰσθητὸς)* ὁ *Πλάτων θεὸν νοητὸν* λέγει τὸν δημιουργόν. Εἶναι φανερὸν ὅτι *νοητὸς θεὸς* ἐνταῦθα εἶναι *αἱ ἰδέαι*. Καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ 34 Α κακῶς ὁ *Zeller* τὸν θεὸν ταυτίζει πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἰδέαν· διότι *θεὸς* ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶναι ὁ δημιουργός.
[5] 28 A κ. ἑξ.
[6] 29 E.
[7] 28 A. 29 A. Πρβλ. 38 A.
[8] II, 1[4], 712.

τοιαύτη δὲ εἶναι καὶ ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, ἥτις οὐδαμοῦ διαστέλλεται τῶν ἄλλων ἰδεῶν. Ἀλλὰ πῶς δύναται ἰδέα τοιαύτη ἄψυχός τις τύπος, πρὸς ὃν ἐν τῇ δημιουργίᾳ ἀποβλέπει ὁ θεὸς νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὸν δημιουργόν; Ἐὰν εἶχε τὴν γνώμην ὁ Πλάτων, ἣν ἀπονέμουσιν εἰς αὐτόν, θὰ εἶχε πάντως δηλώσει τοῦτο.

Γ Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΕΝ ΤΩι ΦΙΛΗΒΩι

Ἐδηλώσαμεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν [1] ὅτι ἐν τῷ Φιλήβῳ ἐξετάζεται τὸ ζήτημα, ἐὰν ἡ ἡδονὴ ἢ ἡ φρόνησις εἶναι τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν τοῦ βίου [2]. Ὁ Σωκράτης ἀποδεικνύει ὅτι οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη δύναται μόνη νὰ εἶναι τὸ ἀγαθόν, διότι ἡ μία ἄνευ τῆς ἄλλης δὲν ἀρκεῖ εἰς εὐδαιμονίαν. Καὶ ἕπονται τὰ ἑξῆς. «*Ὡς μὲν τοίνυν τήν γε Φιλήβου θεὸν (ἡδονήν) οὐ δεῖ διανοεῖσθαι ταὐτὸν καὶ τἀγαθόν, ἱκανῶς εἰρῆσθαί μοι δοκεῖ.—Οὐδὲ γὰρ ὁ σὸς νοῦς, ὦ Σώκρατες, ἔστι τἀγαθόν, ἀλλ' ἕξει που ταὐτὰ ἐγκλήματα.—Τάχ' ἄν, ὦ Φίληβε, ὅγ' ἐμός. Οὐ μέντοι τόν γε ἀληθινὸν ἅμα καὶ θεῖον οἶμαι νοῦν, ἀλλ' ἄλλως πως ἔχειν*» [3]. Ὁ Zeller νομίζει ὅτι ὁ θεῖος νοῦς, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἀγαθόν [4].

Ἀλλὰ καὶ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Φιλήβου ἄλλως καθ' ἡμᾶς ὀφείλει νὰ ἑρμηνευθῇ. Ἀγαθὸν εἶναι ὅ,τι εἶναι τέλειον καὶ μόνον ἀρκεῖ εἰς εὐδαιμονίαν [5]. Ἐν ᾧ δὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ φρόνησις ἄνευ τῆς ἡδονῆς δὲν ἀρκεῖ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ὁ θεὸς ὡς τὸ τελειότατον καὶ μάλιστα ἀπροσδεὲς οὐδενὸς ἄλλου ἔχει πρὸς τοῦτο ἀνάγκην [6]. Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ θεὸς δὲν ἔχει τῆς ἡδονῆς ἀνάγκην εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ὅπως ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Ὑπὲρ τῆς ἑρμηνείας ταύτης μαρτυρεῖ καὶ ἄλλο τι χωρίον τοῦ διαλόγου, ἐν ᾧ λέγονται τὰ ἑξῆς· «*Ἐρρήθη γάρ που τότε ἐν τῇ παραβολῇ τῶν βίων μηδὲν δεῖν, μήτε μέγα μήτε σμικρὸν χαί-*

---

[1] Σελ. 86 κ. ἑξ.

[2] 11 B κ. ἑξ. 19 C.

[3] 22 C.

[4] II, 1[4], 710.

[5] 20 C «*Τὴν τἀγαθοῦ μοῖραν πότερον ἀνάγκη τέλεον ἢ μὴ τέλεον εἶναι; Πάντως δήπου τελεώτατον, ὦ Σώκρατες. Τί δέ; ἱκανὸν τἀγαθόν; Πῶς γὰρ οὔ; Καὶ πάντων γε εἰς τοῦτο διαφέρειν τῶν ὄντων*» Πρβλ. 63 B.

[6] 20 E. 22 A «*Μῶν οὖν οὐκ ἤδη τούτων γε πέρι δῆλον ὡς οὐδέτερος αὐτῶν εἶχε τἀγαθόν; ἦν γὰρ ἂν ἱκανὸς καὶ τέλεος καὶ πᾶσι φυτοῖς καὶ ζῴοις αἱρετὸς κτλ*». 60 C κ. ἑξ. 67 A.

ρειν τῷ τὸν τοῦ νοεῖν καὶ φρονεῖν βίον ἑλομένῳ. Καὶ μάλα γε οὕτως ἐρρήθη.—Οὐκοῦν οὕτως ἂν ἐκείνῳ γε ὑπάρχοι καὶ ἴσως οὐδὲν ἄτοπον, εἰ πάντων τῶν βίων ἐστὶ θειότατος. Οὔκουν εἰκός γε οὔτε χαίρειν τοὺς θεοὺς οὔτε τὸ ἐναντίον»[1]. Καὶ δικαίως παρατηρεῖ ὁ Stallbaum «significatur autem his verbis mentem et rationem divinam utique humana mente longe majus quiddam esse ac praestantius; eam enim, quum in se perfecta et absoluta sit, nec quidquam aliunde desiderare ad summae perfectionis et beatitatis possessionem»[2].

Ὁ Steinhart καὶ ὁ Susemihl ἠθέλησαν ὡσαύτως νὰ ταυτίσωσι τὴν αἰτίαν τοῦ Φιλήβου πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, περὶ ἧς λέγουσιν ὅτι συμπίπτει πρὸς τὸν θεόν. Ἀλλ' ἐδείχθη ἐν τοῖς πρόσθεν[3] ὅτι ἡ ἐκδοχὴ αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη[4].

Ἐὰν ἐπισκοπήσωμεν νῦν τὰ ἤδη εἰρημένα, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ δὲν ταυτίζεται πρὸς τὸν θεόν, διότι, ὡς πᾶσα ἄλλη ἰδέα, εἶναι καὶ αὕτη ἄψυχος καὶ ἀφηρημένη ἀρχή, ἐν ᾧ ἡ πλατωνικὴ τελολογία ἀπαιτεῖ νοοῦν τι ὂν ὡς ἀρχὴν ὑψίστην[5].

Ὁ Zeller ὁμολογεῖ ὅτι ὑπὲρ τῆς γνώμης, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐν τῷ πλατωνικῷ συστήματι ὑπάρχει παρὰ τὰς ἰδέας, πολλὰ συνηγοροῦσι καὶ δὴ τοῦτο, ὅτι ἄνευ τοῦ θεοῦ δὲν θὰ ὑπῆρχε διὰ τὰς ἰδέας ἡ κινοῦσα ἀρχή, ἥτις ἄγει αὐτὰς εἰς ἐμφάνισιν, ἰσχυρίζεται ὅμως ὅτι διὰ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἀνακύπτουσιν ἄλλαι δυσχέρειαι, διότι ὁ Πλάτων μόνον περὶ τῶν ἰδεῶν λέγει ὅτι εἶναι τὰ ἀληθῆ ὄντα, ἐκτὸς δὲ τούτων οὐδὲν ἄλλο ἀρχέγονον ὂν δύναται νὰ ὑπάρχῃ[6].

Ἀλλ' αἱ ἐνστάσεις αὗται τοῦ Zeller δὲν εἶναι τοσούτου λόγου ἄξιαι, ὅσον φαίνονται. Ὁ Zeller ὁρμᾶται ἐκ τῆς προϋποθέσεως

---

[1] 33 B.
[2] Phileb., σελ. 154.
[3] Σελ. 87 κ. ἑξ.
[4] Πρὸς τὴν γνώμην ἡμῶν δὲν διίστανται τὰ τοῦ Θεοφράστου, καθ' ὃν *«δύο τὰς ἀρχὰς βούλεται ποιεῖν (Πλάτων), τὸ μὲν ὑποκείμενον ὡς ὕλην, ὃ προσαγορεύει πανδεχές, τὸ δ' ὡς αἴτιον καὶ κινοῦν, ὃ περιάπτει τῇ τοῦ θεοῦ καὶ τῇ τἀγαθοῦ δυνάμει»* (Σιμπλ. Φυσ. 26,23). Ὁ θεὸς εἶναι δημιουργός, ὅστις ὑπὸ ἀγαθότητος ἀγόμενος ἐποίησε τὸν κόσμον.
[5] Ἐν τούτῳ συμφωνεῖ καὶ ὁ *Zeller* (II, 1[4], 698,[1]), ἀλλὰ νομίζει ὅτι ὁ *Πλάτων* τὰς ἰδέας ἄλλοτε παριστᾷ ὡς ἀκινήτους, ἄλλοτε δὲ πάλιν μετὰ κινήσεως καὶ ζωῆς.
[6] II, 1[4], 712.

ὅτι αἱ ἰδέαι εἶναι μόναι τὸ πράγματι ὄν, καὶ ὅτι ἡ ὕλη εἶναι τὸ μὴ ὄν. Ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ ἐκδοχαὶ αὗται εἶναι ἐσφαλμέναι. Ὅτι αἱ ἰδέαι ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν δὲν εἶναί τι πραγματικόν, δηλοῦσιν ἐν ἄλλοις οἱ βίοι, οὓς ὁ Πλάτων ἐν τῷ Θεαιτήτῳ παριστᾷ *ὡς παραδείγματα ἐν τῷ ὄντι ἑστῶτα*[1], ἔτι δὲ τὸ παράδειγμα τῆς Πολιτείας, περὶ οὗ ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ἴσως ἐν τῷ οὐρανῷ «*ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν καὶ ὁρῶντι ἑαυτὸν κατοικίζειν*»[2]. Αἱ ἰδέαι εἶναι ἰδεώδη, ἄψυχοι τύποι, κενοὶ κανόνες. Τὸ ἀνώλεθρον αὐτῶν ἐξαίρεται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους, ἅτινα κατ' αὐτὰς γίνονται καὶ φθείρονται.

Καὶ ἡ γνώμη δὲ τοῦ Zeller[3], ὅστις ἀκολουθῶν εἰς τὸν Boeckh ἰσχυρίζεται ὅτι βάσις τῶν αἰσθητῶν εἶναι τὸ μὴ ὄν, ἀναιρεῖται ἐκ τῶν ἑπομένων λόγων.

1. Ἡ ὕλη κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναί τι, ὅπερ δὲν φθείρεται[4].

2. Τοῦ μὴ ὄντος δὲν λαμβάνομεν γνῶσιν τὸ παράπαν[5] ἡ δὲ χώρα τοῦ Τιμαίου γνωρίζεται διά τινος *λογισμοῦ νόθου*[6].

3. Ἡ περιγραφὴ τῆς τὰ πάντα δεχομένης φύσεως, ὡς ἔχει πρὸ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου εἶναι τοιαύτη, ὥστε πρέπει νὰ νοῶμεν αὐτὴν ὡς ὑλικὸν ὑποκείμενον. Διότι περιγράφεται αὕτη ὥς τι, ὅπερ μένει, ἐν ᾧ τὰ καθ' ἕκαστον λαμβάνουσι μορφὴν καὶ φθείρονται πάλιν. Παραβάλλεται δὲ ἡ χώρα πρὸς χρυσόν, ἐν ᾧ τις ἀδιαλείπτως πᾶσαν μορφὴν μεταπλάττει. Ὅπως ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, λέγει ὁ πλατωνικὸς Τίμαιος, ἐάν τις ἐρωτήσῃ, τί εἶναι, ὀρθῶς θὰ εἶχε νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι χρυσός, τὸ δὲ τρίγωνον καὶ τἆλλα σχήματα, ὅσα δημιουργοῦνται ἐν αὐτῷ, νὰ μὴ λέγωμεν ὡς ὄντα, διότι ταῦτα ἐν τῷ μεταξὺ μεταπίπτουσι καὶ μεταβάλλονται, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τὰ πάντα δεχομένης φύσεως. Ταύτην ὀφείλομεν νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς τὸ παραμένον· διότι δὲν ἐξίσταται τὸ παράπαν ἐκ τῆς ἑαυτῆς φύσεως[7]. Ἔπειτα παραβάλλεται ἡ τὰ σώματα δεχομένη φύσις πρὸς τὰ ὑγρά, τὰ προοριζόμενα

---

[1] 176 E.
[2] 592 B.
[3] II, 1[4], 727 κ. ἑξ.
[4] Τιμ. 51 B *δυσαλωτότατον*. 52 A *φθορὰν οὐ προσδεχόμενον*.
[5] Πολ. 477 A «*τὸ μὲν παντελῶς ὂν παντελῶς γνωστόν, μὴ ὂν δὲ μηδαμῇ πάντῃ ἄγνωστον ; ἱκανώτατα*».
[6] Τιμ. 52 B.
[7] Αὐτόθι 50 A κ. ἑξ.

ἵνα δέχωνται ἀρώματα, καὶ πρὸς μαλακὰ σώματα, ἐν οἷς ἀπομάττονται σχήματα παντοῖα [1].

4. Τὸ *γένος τῆς χώρας* χαρακτηρίζεται ὡς τὸ *κινούμενον καὶ διασχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν εἰσιόντων* [2].

5. Τὸ δεχόμενον παρίσταται ὥς τι ὁρατόν, ὅπερ ὁ θεὸς «*παραλαβὼν οὐχ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας*» [3]. Καὶ εἶπον μέν τινες ὅτι τοῦτο εἶναι μυθικὸν στοιχεῖον τῆς κοσμογονίας τοῦ Τιμαίου [4], ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πολιτικός, ὅστις περιγράφει τὸ ὑποκείμενον, ἐν ᾧ τὰ γινόμενα γίνονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· «*ὅτι πολλῆς ἦν μετέχον (τὸ σωματοειδὲς) ἀταξίας, πρὶν εἰς τὸν νῦν κόσμον ἀφικέσθαι*» [5].

6. Ὕλην ἄμορφον πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπάρχουσαν καὶ διὰ τοῦ νοῦ εἰς τὰ στοιχεῖα μεταβαλλομένην, ἀπαιτοῦσι καὶ αἱ προϋποθέσεις τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Πλάτωνος. Ἄνευ ταύτης καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ. Διότι ἐὰν ὁ θεὸς κατὰ Πλάτωνα μηδὲν ἄλλο δύναται νὰ δημιουργήσῃ ἢ τὸ κάλλιστον [6], πρόδηλον εἶναι ὅτι μόνον τὸ ἄριστα δεδημιουργημένον προέρχεται ἐκ τοῦ θεοῦ. Ἀλλὰ τούτου οὕτως ἔχοντος ὑπεγείρεται ἡ ἀπορία περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κακοῦ. Περὶ τούτου δὲ τοῦ ζητήματος παρέχει ὁ φιλόσοφος σαφῆ τὴν ἀπόκρισιν λέγων ὅτι τὸ κακὸν δὲν κατάγεται ἐκ τοῦ θεοῦ [7], ἀλλ' ἔκ τινος ἀνάγκης, ἥτις ἐνοικοῦσα ἐν τῇ ὕλῃ δὲν ὑπακούει κατὰ τὴν δημιουργίαν ὅλως εἰς τὸν ἐκ τοῦ θεοῦ προερχόμενον νοῦν. Ἐκ ταύτης δὲ προῆλθεν ἡ ἀτέλεια ἡ παρατηρουμένη ἐν

---

[1] Αὐτόθι 50 E.

[2] Αὐτόθι 50 C.

[3] Αὐτόθι 30 A «*Βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα, φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὴ πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν παραλαβὼν οὐχ' ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκεῖνο τούτου πάντως ἄμεινον*».

[4] *Zeller* II, 1[4], 730.

[5] 273 B. Νόμ. 889 C.

[6] Τιμ. 30 A «*Θέμις δὲ οὔτ' ἦν οὔτ' ἔστι τῷ ἀρίστῳ δρᾶν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλιστον*».

[7] Πολ. 379 C «*οὐδ' ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ὁ θεός, ἐπειδὴ ἀγαθός, πάντων ἂν εἴη αἴτιος, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἀλλ' ὀλίγων μὲν ἀνθρώποις αἴτιος, πολλῶν δὲ ἀναίτιος—τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἄττα δεῖ ζητεῖν τὰ αἴτια, ἀλλ' οὐ τὸν θεόν*». Πρβλ. 380 B κ.ἑξ.

τῷ κόσμῳ [1]. Καὶ τοῦ ἠθικοῦ δὲ κακοῦ αἰτία εἶναι ἡ ὕλη, ἥτις κατὰ τὸν Τίμαιον προέρχεται ἐκ τοῦ θνητοῦ μέρους τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὅπερ ἐδημιούργησαν ἐν τῷ σώματι οἱ γινόμενοι θεοί, ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἄστρα, καὶ ἐν ᾧ γεννῶνται τῆς ψυχῆς τὰ παθήματα [2]. Ταῦτὰ διδάσκει ὁ Πολιτικός, ὅπου ὁ Πλάτων ἑρμηνεύει ὅτι ὁ κόσμος ἐκ τοῦ διατάξαντος αὐτὸν ἔχει πᾶν τὸ καλόν, ἐκ δὲ τῆς προτέρας καταστάσεως αὐτοῦ πάντα τὰ κακὰ καὶ τὰ ἄδικα, ἅτινα ἐξ ἀνάγκης καὶ εἰς τὰ ἄλλα ζῷα ἐμποιεῖ [3]. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι ὁ Πλάτων «*τὴν τοῦ εὖ καὶ τοῦ κακῶς αἰτίαν τοῖς στοιχείοις ἀπέδωκεν ἑκατέροις ἑκατέραν*» [4].

Καὶ ἐλέχθη μὲν ὅτι, ἐπειδὴ τὸ τρίτον γένος χαρακτηρίζεται ὥς τι, ἐν ᾧ γίνονται καὶ πάλιν φθείρονται τὰ καθ᾽ ἕκαστον [5], οὐχὶ δὲ ὥς τι, ἐξ οὗ προέρχονται ταῦτα, οὐδὲν ἄλλο εἶναι τοῦτο ἢ κενὸς χῶρος [6]. Ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶναι ἀστήρικτος ὑπόθεσις. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἡ παράστασις τοῦ δεχομένου ὥς τινος ἐν ᾧ ἐντυποῦνται τὰ ἐκτυπώματα τῶν ἰδεῶν, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν τοιαύτην διατύπωσιν. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ χρυσοῦ προκειμένου, ὅπου προφανῶς ὑπάρχει ἡ ὕλη λέγεται «*τὸ δὲ τρίγωνον ὅσα τε ἄλλα σχήματα ἐνεγίγνετο*» [7].

Καὶ ἐὰν περαιτέρω ὁ Zeller ἐπάγεται ὡς ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ, καθ᾽ ἣν κενὸς χῶρος εἶναι ἡ δεχομένη φύσις παρὰ Πλάτωνι, τὴν μαθηματικὴν κατασκευὴν τῶν στοιχείων καὶ νομίζει ὅτι ταῦτα γεννῶνται τὸ πρῶτον ἐκ τῶν σχημάτων διὰ τοῦ μαθηματικοῦ περιορισμοῦ τοῦ κενοῦ χώρου [8], παρατηροῦμεν ὅτι μόνη ἡ

---

[1] Τιμ. 48 Α «*Μεμειγμένη γὰρ οὖν ἡ τοῦδε τοῦ κόσμου γένεσις ἐξ ἀνάγκης τε καὶ νοῦ συστάσεως ἐγεννήθη κτλ*». Πρβλ. 56 C 68 E «*διὸ χρὴ δύ᾽ αἰτίας εἴδη διορίζεσθαι, τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ θεῖον*».

[2] Τιμ. 69 C «*(οἱ θεοὶ) ἄλλο τι εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσῳκοδόμουν τὸ θνητόν, δεινὰ καὶ ἀναγκαῖα ἐν ἑαυτῷ παθήματα ἔχον, πρῶτον μὲν ἡδονήν, μέγιστον κακοῦ δέλεαρ, ἔπειτα λύπας, ἀγαθῶν φυγὰς κτλ*».

[3] 273 Β «*Τούτων δὲ αὐτῷ (τῷ κόσμῳ) τὸ σωματοειδὲς τῆς ξυγκράσεως αἴτιον, τὸ τῆς πάλαι ποτὲ φύσεως ξύντροφον, ὅτι πολλῆς ἦν μετέχον ἀταξίας, πρὶν εἰς τὸν νῦν κόσμον ἀφικέσθαι· παρὰ μὲν γὰρ τοῦ συνθέντος πάντα καλὰ κέκτηται, παρὰ δὲ τῆς ἔμπροσθεν ἕξεως, ὅσα χαλεπὰ καὶ ἄδικα ἐν οὐρανῷ γίγνεται, ταῦτα ἐξ ἀνάγκης αὐτός τε ἔχει καὶ τοῖς ζῴοις ἐναπεργάζεται*».

[4] Μ. τ. φ. Α 6. Φυσ. Α 9.

[5] 49 Ε. 50 C κ. ἑξ. κ. ἀλλ.

[6] Ὑπὸ τοῦ *Zeller* (II, 1[4], 734) κ. ἀλλ.

[7] 50 Β.

[8] II 1[4], 733.

μορφὴ καὶ τὰ σχήματα δὲν ἀρκοῦσιν, ὥστε νὰ δημιουργῶνται ἐξ αὐτῶν τὰ στοιχεῖα καὶ νὰ μεταπίπτωσιν εἰς ἄλληλα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι ὁ Πλάτων τὴν ὕλην θεωρεῖ ὥς τι ἀρχέγονον παρὰ τὰς ἰδέας. Αὗται εἶναι τὰ ἀκίνητα πρότυπα, ὁ τύπος, ἐκείνη δὲ ἡ τὰς μορφὰς δεχομένη φύσις. Ἐὰν αἱ ἰδέαι ἦσαν μόναι τὸ πραγματικῶς ὑπάρχον, ἡ γένεσις τοῦ κόσμου θὰ ἦτο ἀδύνατος. Ἡ δὲ ποιητικὴ ἀρχὴ εἶναι ἀμφοτέρων τούτων διάφορος, ὡς καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἴπομεν, θὰ δείξωμεν δὲ καὶ ἐν τοῖς ἑπομένοις.

2. Ο ΘΕΟΣ ΠΑΡΑ ΠΛΑΤΩΝΙ

Ἐν ᾧ οἱ πρὸ τοῦ Σωκράτους ἐδίδαξαν ὅτι τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ γεννῶνται κατὰ τύχην καὶ μηχανικῶς διεξάγονται, σπουδάζει ὁ Πλάτων νὰ δείξῃ ὅτι τὸν κόσμον διέταξε πάντως νοῦς. Ἐδείξαμεν ἤδη ὅτι ἐν τοῖς παντοίοις αὐτοῦ διαλόγοις ἀπὸ τῶν πρώτων μέχρι τῶν τελευταίων ἐπανέρχεται εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα. Ἐν τῷ Σοφιστῇ διδάσκει ὅτι τὰ ζῷα, τὰ φυτὰ καὶ τἆλλα τῆς φύσεως ὄντα γεννῶνται διά τινος θείας δυνάμεως, οὐχὶ δέ, ὡς πολλοὶ νομίζουσιν *«ἀπό τινος αἰτίας αὐτομάτης καὶ ἄνευ διανοίας φυούσης»* [1]. Ὡσαύτως ἐν τῷ Φαίδωνι, ἔνθα ψέγει τοὺς φυσιολόγους ὅτι μόνον δευτερευούσας αἰτίας ὑποδεικνύουσιν, οὐχὶ δὲ τὰς *ὡς ἀληθῶς αἰτίας* [2], καὶ ἐν τῷ Φιλήβῳ [3], ὅπου σαφέστερον πρὸς τὸν Ἀναξαγόραν καὶ τὸν Σωκράτη συμφωνῶν, εἰσάγει φρόνησιν τινὰ τὸ πᾶν διοικοῦσαν. Εἰς ταύτην τὴν πεποίθησιν ἤχθη ὁ Πλάτων ἐκ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμονίας. Ἐν τῷ Φιλήβῳ λέγεται *«τὸ νοῦν πάντα διακοσμεῖν αὐτὰ (τὰ ξύμπαντα) φάναι καὶ τῆς ὄψεως τοῦ κόσμου καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων καὶ πάσης τῆς περιφορᾶς ἄξιον, καὶ οὐκ ἄλλως ἔγωγ' ἄν ποτε περὶ αὐτῶν εἴποιμι οὐδ' ἂν δοξάσαιμι»* [4]. Ὁμοίως ἀποφαίνεται ἐν τοῖς Νόμοις κατὰ τῶν ἀθέων [5]

---

[1] 265 C *«θεοῦ δημιουργοῦντος μετὰ λόγου τε καὶ ἐπιστήμης θείας ἀπὸ θεοῦ γιγνομένης»*. Ε *«θείᾳ τέχνῃ»*.

[2] 99 Α κ. ἑξ.

[3] 28 C κ. ἑξ.

[4] 28 Ε κ. ἑξ.

[5] 889 Β *«πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆν καὶ ἀέρα φύσει πάντα εἶναι καὶ τύχῃ φασί, τέχνῃ δὲ οὐδὲν τούτων, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα αὖ σώματα, γῆς τε καὶ ἡλίου καὶ σελήνης ἄστρων τε πέρι διὰ τούτων γεγονέναι παντελῶς ὄντων ἀψύχων· τύχῃ δὲ φερόμενα τῇ τῆς δυνάμεως ἕκαστα ἑκάστων, ᾗ ξυμπέπτωκεν ἁρμόττοντα οἰκείως πως, θερμὰ ψυχροῖς ἢ ξηρὰ πρὸς ὑγρὰ καὶ μαλακὰ πρὸς σκληρά, καὶ πάντα ὁπόσα τῇ*

καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι «*νοῦς ἐστι τὸ πᾶν διακεκοσμηκώς*» [1]. Καὶ λέγει μὲν ὁ Πλάτων ἄμεσον δημιουργόν, ὡς εἴπομεν ἤδη, τὴν φύσιν, ἥτις παράγει τὰ πάντα. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη σκοπίμως δημιουργεῖ, ὀφείλομεν νὰ ἀποδεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ φύσις ἔχει δύναμίν τινα καὶ φρόνησιν ἐν ἑαυτῇ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν τοῦ κόσμου ψυχήν. Ἡ ψυχὴ αὕτη δὲν κατάγεται ἐκ τῆς ὕλης, ἐν ᾗ κατοικεῖ ἡ ἀνάγκη, ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ. Ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου προέρχεται ἀπό τινος ὑπερτέρας αἰτίας [2], ἐκ τοῦ θεοῦ, ὃν εἰσάγει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ ὡς δημιουργόν, τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου κατασκευάζοντα καὶ τὸ σῶμα τοῦ παντὸς καὶ τὸ ἀθάνατον μόριον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς [3].

Κατὰ ταῦτα ὁ θεὸς εἶναι κατὰ Πλάτωνα ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ὅστις ἀγαθὸς ὢν παράγει αὐτὸν εἰς τὸ εἶναι καὶ συντηρεῖ [4]. Εἶναι δὲ πάνσοφος ὁ θεὸς καὶ διὰ τῆς πανσοφίας αὐτοῦ ταύτης σκοπιμώτατα τὰ πάντα συντάσσει [5]. Καὶ γινώσκει δὲ τὰ πάντα ὁ θεὸς [6] καὶ δίκαιος εἶναι καὶ πᾶσαν ἄλλην κέκτηται ἀρετήν. Τοιοῦτος δὲ ὢν πᾶσαν ἀρετὴν ἀμείβει καὶ πᾶσαν κακίαν τιμωρεῖ [7]. Πᾶν πάθημα εἶναι ξένον πρὸς τὸ θεῖον καὶ ὁ φθόνος ἔξω ἵσταται τοῦ θείου χοροῦ [8]. Τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ [9]. Ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς λοιπὸν πίστις δὲν εἶναι νομοθετῶν ἐπινόημα, ὡς ἰσχυρίσθησαν πολλοί [10]. Ἐν τῷ Φαίδωνι εἰσάγει τὸν Σωκράτη ὁ Πλάτων λέγοντα· «*νῦν δὲ εὖ ἴστε, ὅτι παρ' ἄνδρας τε ἐλπίζω ἀφίξεσθαι ἀγα-*

τῶν ἐναντίων κράσει κατὰ τύχην ἐξ ἀνάγκης συνεκεράσθη, ταύτῃ καὶ κατὰ ταῦτα οὕτω γεγεννηκέναι τόν τε οὐρανὸν ὅλον—καὶ ζῷα αὖ καὶ φυτὰ ξύμπαντα,—οὐ διὰ νοῦν, φασιν, οὐδὲ διά τινα θεόν, οὐδὲ διὰ τέχνην κτλ».

[1] 966 E.

[2] Φίληβ. 30 D.

[3] Τιμ. 28 A κ. ἑξ.

[4] Πολλάκις ὁμιλεῖ ὁ *Πλάτων περὶ θεῶν*, ἀλλὰ τοὺς πολλοὺς θεοὺς δὲν ἀποδέχεται, ὡς πολλαχοῦ δηλοῖ (Τιμ. 40 D. Νομ. 948 B). Καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου καὶ τοὺς ἀστέρας καλεῖ θεοὺς (Τιμ. 34 B. 40 D) ποιητικώτερον, ἵνα δηλώσῃ ὅτι δι' αὐτῶν ἐμμέσως δημιουργοῦνται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῷα.

[5] Τιμ. 29 E. Φαίδ. 62 B. 63 B. Πολ. 613. Νόμ. 902 B.

[6] Νόμ. 901 D.

[7] Νόμ. 716 A. 901 A κ. ἑξ. Θεαίτ. 176 C κ. ἑξ. Πολ. 364 B. 613 A.

[8] Τιμ. 29 E. Φαιδρ. 247 A.

[9] Πολ. 379 B. Θεαίτ. 176 C.

[10] Νόμ. 989 E «*Θεούς, ὦ μακάριε, εἶναι πρῶτόν φασιν οὗτοι τέχνῃ, οὐ φύσει, ἀλλά τισι νόμοις, καὶ τούτους ἄλλους ἄλλῃ, ὅπῃ ἕκαστοι ἑαυτοῖσι συνωμολόγησαν νομοθετούμενοι*» 890 D.

θούς· καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἂν πάνυ διισχυρισαίμην· ὅτι μέντοι παρὰ θεοὺς δεσπότας πάνυ ἀγαθοὺς ἥξειν, εὖ ἴστε, ὅτι, εἴπερ τι ἄλλο τῶν τοιούτων, διισχυρισαίμην ἂν καὶ τοῦτο» [1].

Πῶς νοεῖ τὸν θεὸν ὁ Πλάτων, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Ὁ φιλόσοφος τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν οὐδεμιᾷ τῶν συγγραφῶν του κατέστησεν ἀντικείμενον ἰδίας ἐξετάσεως. Τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι ἀποκρούει πᾶσαν ἀνθρωπομορφικὴν παράστασιν τοῦ θείου [2]. Ὁ Zeller ὁρμώμενος ἀπὸ τῶν προϋποθέσεων τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, ὡς ἑρμηνεύει ταύτην, νομίζει ὅτι ὁ θεὸς κατὰ Πλάτωνα δὲν δύναται νὰ εἶναι προσωπικός, διότι ὁ θεὸς συμπίπτει πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, αἱ δὲ ἰδέαι δὲν ἔχουσι ψυχήν [3].

Εἴδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν ὅτι ὁ Zeller σπουδάζει νὰ δείξῃ ὅτι αἱ ἰδέαι κατὰ Πλάτωνα ἔχουσι ψυχὴν καὶ εἶναι ποιητικαὶ καὶ τυπικαὶ καὶ τελικαὶ αἰτίαι. Ἐνταῦθα πάλιν ἀναγκάζεται νὰ ἀρνηθῇ ψυχὴν εἰς τὰς ἰδέας· καὶ ταῦτα ἐν ᾧ ὁ Πλάτων σαφῶς διδάσκει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς κινήσεως, συμπέρασμα δὲ ἀναγκαῖον τῆς διδασκαλίας ταύτης δυοῖν θάτερον δύναται νὰ εἶναι, ἢ ὅτι αἱ ἰδέαι, ἐὰν αὗται εἶναι ἡ ποιητικὴ ἀρχή, πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔμψυχα ὄντα, ἤ, ἐὰν μὴ ἔχωσι ψυχήν, ὅπερ εἶναι τὸ πιθανώτατον καθ' ἡμᾶς καὶ ὁ Zeller πολλαχοῦ ὁμολογεῖ, ὀφείλουσι νὰ μὴ συμπίπτωσι πρὸς τὴν ποιητικὴν αἰτίαν.

Ὑπὲρ δὲ τῆς προσωπικότητος τοῦ θεοῦ δύο τινὰ θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ συνηγορήσωσι, τὸ μὲν δῆλα δὴ ἡ ὁμολογία τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ἡ ποιητικὴ ἀρχὴ εἶναι νοῦς, οὗτος δὲ εἰς οὐδὲν ὂν ἔρχεται ἄνευ τῆς ψυχῆς [4], τὸ δὲ ὅτι ὁ φιλόσοφος πιστεύει εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς [5] καὶ εἰς τὴν μετὰ θάνατον ἀνταπόδοσιν [6]. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἄλλο τι. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τί εἶναι παρὰ Πλάτωνι ἡ ποιητικὴ ἀρχή, ἐὰν δῆλον ὅτι εἶναι ὂν καθ' αὑτὸ ὑπάρχον, ὅπερ ἐδημιούργησε τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀθάνατον μόριον τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν,

---

[1] 63 C.

[2] Φαιδρ. 246 C κ. ἑξ.

[3] II, 1[4], 716.

[4] Φίληβ. 30 *«σοφία μὴν καὶ νοῦς ἄνευ ψυχῆς οὐκ ἄν ποτε γενοίσθην»*. Τιμ. 30 B *«νοῦν δ' αὖ χωρὶς ψυχῆς ἀδύνατον παραγενέσθαι τῳ»*.

[5] Φαίδων, Φαιδρ. 245 C. Πολ. 608 D κ. ἑξ.

[6] Φαίδ. 63 C κ. ἀλλ. Φαιδρ. 248 E. Πολ. 610 D. 612 A. Πρβλ. καὶ *Zeller* II, 1[4], 838.

ὅπως δηλοῖ ἡ ἐν τῷ Φιλήβῳ αἰτία καὶ ὁ ἐν τῷ Τιμαίῳ δημιουργός, ἢ εἶναι τὸ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου ταυτιζόμενον, ἐν ἄλλοις λόγοις, ἂν ὁ Πλάτων εἶναι θεϊστής, ἢ πανθεϊστής, ὡς ὁ Teichmüller καὶ ἄλλοι ἐζήτησαν νὰ δείξωσιν[1], ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι μόνον τὸ πρῶτον δύναται νὰ εἶναι ὀρθόν, ὅτι δῆλα δὴ ὁ Πλάτων εἶναι θεϊστής. Διότι ἐὰν συνεφέρετο πρὸς τὴν πανθεΐαν, ἵνα μηδὲν εἴπωμεν περὶ τῶν ἄλλων δυσχερειῶν, θὰ ἦτο κατ' αὐτὸν ὁ θεὸς οὐ μόνον τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ κακοῦ αἰτία· τοῦτο δέ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἀποκρούει ὁ Πλάτων, ὅστις σαφῶς διδάσκει ὅτι τὸ κακὸν ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς ὕλης, μόνον δὲ τὸ ἀγαθὸν προέρχεται ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου, ἥτις ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

Καὶ πάλιν ὅμως οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν σαφὲς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου· τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι ὁ φιλόσοφος ἀνωτάτην ἀρχὴν ἐν τῷ σύμπαντι θεωρεῖ τινα φρόνησιν· αἱ ἰδέαι εἶναι κατ' αὐτὸν ἄψυχα παραδείγματα, πρὸς ἃ δὲν δύναται νὰ συμπίπτῃ ἡ ποιητικὴ αἰτία.

Καὶ ἤδη ἐπισκοπήσωμεν διὰ βραχυτάτων τὰ πορίσματα τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης.

Τρεῖς εἶναι αἱ ἀρχαί, ἃς εὕρομεν ἐν τῇ πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ· 1. ἡ ὕλη, ἐν ᾗ τὰ καθ' ἕκαστον γίνονται. 2. ἀνωτάτη τις φρόνησις, ὡς κοσμοποιὸς ἀρχή. 3. αἱ ἰδέαι, ὡς παραδειγματικαὶ καὶ τελικαὶ αἰτίαι. Ὡς πρὸς τὴν ὕλην συμφωνεῖ ὁ Πλάτων πρὸς τοὺς πρότερον. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ φυσιολόγοι ἐκ τῆς ὕλης παρῆγον τὰ πάντα κατὰ νόμους μηχανικῶς λειτουργοῦντας, ὁ φιλόσοφος, ἐκ τῆς σκοπίμου διατάξεως τοῦ κόσμου πειθόμενος, ἀποδέχεται δύναμίν τινα ὑπάρχουσαν ἐν τῷ κόσμῳ, δῆλον ὅτι σκοπίμως λειτουργοῦντας νόμους, καθ' οὓς τὰ ὄντα γεννῶνται καὶ ἀναπτύσσονται. Διὰ ταύτης τῆς δυνάμεως, ἣν ὁ Πλάτων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὀνομάζει ψυχὴν τοῦ κόσμου, δημιουργεῖται κατ' αὐτὸν ὅ,τι γίνεται καὶ φθείρεται ἐν τῇ φύσει. Τὴν φρόνησιν, εἰς ἣν καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ὀφείλουσι τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν, θεωρεῖ ὁ Πλάτων ὡς τὸ ὑπέρτατον καὶ τελειότατον ὄν, ἀλλὰ δὲν καθορίζει αὐτὴν σαφῶς. Τὸ φυσικὸν κακὸν ἔχει τὴν πηγὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ὕλῃ, ἥτις πρὸ τῆς διακοσμήσεως αὐτῆς εἶχέ τινα ἀκανόνιστον κίνησιν, ἣν

[1] Die plat. Frage, 1876 κ. ἀλλ.

δὲν δύνανται ὅλως νὰ ἄρωσιν οἱ ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθέντες νόμοι. Ἡ ὕλη δὲ γίνεται καὶ τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ πηγὴ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, διότι τὸ θνητὸν μόριον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ὁρμᾶται ἐξ ἐκείνης.

Τὰ αἰσθητὰ γίνονται καὶ φθείρονται, ἐφ' ὅσον δὲ ὑπάρχουσιν ἔχουσι τὴν αὐτὴν μορφήν. Καὶ αἱ μορφαὶ αὗται, ἐν αἷς τὰ γινόμενα ἐμφανίζονται, εἶναι μιμήματα τύπων, οἵτινες ἀγέννητοι καὶ ἀνώλεθροι ὑπάρχουσιν ἀείποτε ἀναλλοίωτοι καὶ ἀκίνητοι. Τὰ καθ' ἕκαστον ἔχουσιν ἀείποτε τὴν μορφὴν τοῦ τύπου, οὗ εἶναι ἀπεικάσματα. Καὶ ὀνομάζει ὁ Πλάτων τοὺς ἀμεταβλήτους καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ ἔχοντας τύπους ἰδέας καὶ νοεῖ ταύτας ὥς τι χωριστὸν ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους πραγμάτων καὶ ὑπάρχον καθ' αὑτό. Ἀκριβέστερον ἐξεταζόμεναι αἱ ἰδέαι αὗται εἶναι αἱ γενικαὶ ἔννοιαι. Παριστᾷ δὲ τὰς ἰδέας ὁ φιλόσοφος ὡς ὑπαρχούσας καθ' αὑτὰς ἔν τινι ὑπεραισθητῷ κόσμῳ. Ἀνήκουσι δὲ εἰς τὰς ἰδέας κυρίως μὲν οἱ τύποι τῶν φυσικῶν ὄντων, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ τῶν προϊόντων τῆς τέχνης καὶ οἱ τῶν ἰδιοτήτων τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν. Τὴν δὲ μορφὴν τῶν ἰδεῶν τούτων λαμβάνουσι τὰ καθ' ἕκαστον διὰ τῶν δημιουργικῶν ἀρχῶν τὰ μὲν ἐν τῇ φύσει διὰ τῆς φύσεως (τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀστέρων), ἥτις παράγει ταῦτα, τὰ δὲ προϊόντα τῆς τέχνης καὶ τἆλλα διὰ τῶν ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον δὲ τὰ καθ' ἕκαστον εἶναι ὅ,τι εἶναι διὰ τῆς εἰς τὰς ἰδέας μετοχῆς, ὀνομάζονται ἐνίοτε αἱ ἰδέαι καὶ ποιητικαὶ αἰτίαι τῶν ὄντων. Ἄλλην τινὰ αἰτιότητα ὡς πρὸς τὰ αἰσθητὰ δὲν προσνέμει καθ' ἡμᾶς ὁ Πλάτων εἰς τὰς ἰδέας, οὔτε εἰς τὸ σύνολον αὐτῶν οὔτε εἰς μόνην τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ.

Ὁ ***Αὔγουστος Döring,*** **καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ἐν Wochenschrift für Klassische Philologie (1899 No 19, σελ. 1330 κ. ἑξ.) ἐξαίρων τὴν** ***ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ὀξύνοιαν τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὸν πνεῦμα*** **(«eine wissenschaftlich ernst zu nehmende Arbeit», «unter voller Anerkennung der Gründlichkeit, des Scharfsinns und des wissenschaftlichen Ernstes, womit der Verfasser seine Sache führt»)** ***ἐπειράθη νὰ δείξῃ ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐκδοχαί, ἡ τοῦ Zeller καὶ ἡ ἡμετέρα εἶναι ὀρθαὶ*** **(«so ergiebt sich, dass beide Teile Recht haben», «so ist beiden Parteien geholfen; Plato hat Beides gelehrt»),** ***ἀναφέρονται δὲ εἰς δύο διαφόρους περιόδους τῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας.***

«Wir haben hier», εἶπεν, «eine wissenschaftlich ernst zu nehmende, in fast fehlerlosem Deutsch geschriebene Arbeit eines Griechen vor uns,

der nach Absolvierung seiner Studien in Athen fast drei Jahre in Leipzig studiert und ebendaselbst promoviert hat. Gewidmet ist sie Frau Sophie Schliemann.

Der Verfasser erstrebt nichts Geringeres, als eine von der namentlich durch Zeller vertretenen in wesentlichen Punkten durchaus abweichende Auffassung der platonischen Metaphysik als platonische Lehre zu erweisen. Es giebt eine wirkliche, stoffmässige Materie als Substrat der Erscheinungswelt und es giebt einen wirklichen Schöpfer oder Weltbildner, der nach den Ideen als Musterbildern die Erscheinungswelt geformt hat. Ein Einwohnen der Ideen in den Dingen als Substanz giebt es in den Naturdingen sowenig, wie bei den Kunsterzeugnissen oder dem ethischen Verhalten der Menschen, wobei ebenfalls die Ideen als Musterbilder dienen.

Ein erster Abschnitt handelt von den Ideen, ein zweiter von der Idee des Guten in ihrem Verhältnis zur Gottheit. In jenem sucht der Verf. namentlich die Beweisstellen für ein angebliches Wirken der Ideen, die man aus dem Sophistes, dem Phädon, dem Philebos und Timäus beigebracht hat zu entkräften, in letzterem die Identifizierung der Idee des Guten mit der Gottheit als unhaltbar zu erweisen. Es kann hier nicht auf die Behandlung der einzelnen Stellen eingegangen werden. Bemerkt sei jedoch, dass seine Erklärung mancher Stellen z. B. der Hauptstelle über die Idee des Guten in der Republik doch etwas gewaltsam erscheint.

Unter voller Anerkennung der Gründlichkeit, des Scharfsinns und des wissenschaftlichen Ernstes, womit der Verfasser seine Sache führt, glaube ich doch, allerdings von einem völlig verschiedenen Standpunkte aus, gegen das ganze Verfahren Einspruch erheben zu müssen. Der Verf. operiert auf einer Basis, die ihm mit Zeller und der ganzen herkömmlichen Behandlungsweise dieser Fragen gemeinsam ist, die ich aber als durchaus unberechtigt und unhaltbar ansehe. Die gemeinsame Voraussetzung aller dieser Bemühungen ist die, dass in den uns vorliegenden Schriften der platonischen Reifezeit ein einheitliches System, ein platonischer Lehrbegriff, sozusagen eine platonische Dogmatik vorliege. Entsagt man dieser Vorstellung, nimmt man mit den Tatsachen an, dass das platonische Denken auch in seiner klassischen Zeit in beständigem Flusse ist, *so ergiebt sich, dass beide Teile Recht haben,* dass sie sich aber auf verschiedene, verschiedenen Zeiten angehörige Erzeugnisse des platonischen Philosophierens stützen. Unser Verfasser findet im wesentlichen seine Rechnung im Lehrtypus des Timäus, nur dass selbst im Vergleich zu diesem seine Ansicht von der platonischen Materie etwas zu grobkörnig geraten ist. Nehmen wir nun an – eine völlig ketzerische Ansicht, die aber streng erweisbar ist – dass der Timäus einen älteren Typus der platonischen Metaphysik darstellt, womit freilich Hand in Hand die Behauptung gehen muss, dass es einen «Urstaat» gab, auf den allein der Timäus Rücksicht nimmt, und der mit Hilfe des Timäus rekonstruirt werden kann, *so ist beiden Parteien geholfen;* Plato hat Beides gelehrt, nur das eine früher, das andere später.

Es kann hier über diese Andeutungen nicht hinausgegangen werden. Wer sie aber vorurteilslos verfolgen würde, möchte vielleicht finden, dass sich auf diesem Wege die mit soviel saurem Schweiss breitgetretenen Untersuchungen über diese und andere Fragen in einfachster und lichtvollster Weise erledigen. Ich will nur noch andeuten, dass im Staate sogar eine zweimalige Umarbeitung unterschieden werden muss».

Ὁ δὲ *H. Gomperz*, καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, ἐν τῷ περιοδικῷ *Zeller Stein*, Archiv für Geschichte der Philosophie (τόμ. 16, N, F, 9, σελ. 129—131) ἔγραψε περὶ τῆς διατριβῆς. *Ὁ συγγραφεὺς εἶναι πολλοῦ ἄξιος, διότι τὰ δυσχερῆ ζητήματα, περὶ ὧν ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ ὁ λόγος, ὀξέως καὶ ἀπροκαταλήπτως ἐξήτασε καὶ δι' εὐπροσδέκτου ἀθρόας παραθέσεως χωρίων εὐχερεστέραν κατέστησε τὴν λύσιν αὐτῶν.* Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος λόγον ποιούμενος *ὑποστηρίζει τὸν χωρισμὸν αὐτῶν διὰ πλατωνικῶν χωρίων ἀποδεικτικῶν.* Μετὰ δὲ τοῦτο *ἐπεξέρχεται πρὸς τὴν κρατοῦσαν γνώμην, καθ' ἣν ὁ Πλάτων τὰς ἰδέας ἐν τῷ Σοφιστῇ μάλιστα ὑπολαμβάνει δημιουργικὰ αἴτια. Καὶ τοῦτο πρέπει πάντως νὰ συνομολογήσωμεν μετὰ τοῦ Βορέα, ὅτι ὁ ἐν τῷ Σοφιστῇ ὅρος «δύναμις» οὐχὶ ἐνέργειαν δηλοῖ ἀλλ' ἱκανότητα, ὡς παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει. Καὶ ἐν οἷς δὲ λέγει ὁ Βορέας περὶ τοῦ «παντελῶς ὄντος», ὅτι δὲν νοεῖ διὰ τούτου ὁ Πλάτων τὸ σύνολον τῶν ἰδεῶν, ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ δίκαιον.—Εἶναι δ' ἐνταῦθα πάντως λόγου ἀξία καὶ ἡ παρατήρησις αὐτοῦ καθ' ἣν ἡ ἐν τῷ Σοφιστῇ ἐλεγχομένη θεωρία τῶν «εἰδῶν φίλων» θαυμαστὸν ὅσον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐν τῷ Τιμαίῳ·* διότι ἐκ τῆς ἀποδείξεως ταύτης γεννᾶται τὸ ζήτημα, μήπως ὁ Σοφιστὴς ἐγράφη μετὰ τὸν Τίμαιον, ὡς ὑπέλαβεν ἤδη ὁ Wildauer. *Ὡσαύτως φαίνεταί μοι ὅτι κατώρθωσεν ὁ Βορέας νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐν τῷ Φιλήβῳ «αἰτία» δὲν εἶναι αἱ ἰδέαι ἀλλ' ὁ ἐν τῷ Τιμαίῳ δημιουργός. Εἶναι δὲ πρὸς τούτοις ἄξιοι πολλῆς ἐπιστάσεως καὶ οἱ τρεῖς ἄλλοι παρὰ τῷ Βορέᾳ ταυτισμοὶ* (ἄπειρον=ὕλη, πέρας=ἰδέαι, συμμισγόμενον=τὰ ἐπὶ μέρους ὄντα). Ἔπειτα *δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ἀποκρούει ὁ Βορέας τὴν καὶ νῦν ἔτι ἀσπαστὴν ἐκδοχὴν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ Τιμαίου ὡς ὅλως μυθικοῦ.* Συνάγει δὲ ὁ Βορέας τὸ πόρισμα τοῦ πρώτου τούτου τῆς ἐρεύνης αὐτοῦ μέρους ὡς ἑξῆς. *«Αἱ ἰδέαι οὔτ' ἐν τῷ Σοφιστῇ οὔτ' ἐν τῷ Φαίδωνι οὔτ' ἐν τῷ Φιλήβῳ οὔτ' ἐν τῷ Τιμαίῳ εἶναι ἀρχαὶ δημιουργικαί, ἀλλὰ πανταχοῦ εἶναι παραδειγματικαὶ καὶ τελικαὶ τῶν γινομένων αἰτίαι. Ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς διαλόγοις εὕρομεν τῶν φυσικῶν ὄντων ἀμέσως μὲν τὴν φύσιν (ψυχὴ τοῦ κόσμου, ἀστέρες) δημιουργόν, ἐμμέσως δὲ ὑπερκόσμιόν τινα φρόνησιν».*

Ἐφεκτικώτερός πως ἐφάνη ὁ *Gomperz* πρὸς τὰ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς πραγματείας λεγόμενα περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέας. ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὡμολόγησεν ὅτι ἡ ἡμετέρα ἐκδοχὴ καὶ ὑπὸ τῶν πλατωνικῶν χωρίων ὑποστηρίζεται καὶ ἐγγυτέρα εἶναι πρὸς τὴν ὅλην τοῦ Πλάτωνος θεωρίαν.

»Der Verfasser», εἶπε, *«hat das Verdienst, die schwierigen Fragen, um die es sich handelt, mit frischem, unbefangenem Blick betrachtet und sie durch dankenswerte Zusammenstellungen ihrer Lösung näher gebracht zu haben.* Er bespricht zunächst die Ideen, *deren Objektivität* (χωρισμὸς) *er unter Verweisung auf einige beweiskräftige Stellen verteidigt* (S. 15 f. Conv. p. 211a, Parm. p. 130b, 133c). *Er wendet sich dann gegen die herrschende Meinung,*

dass Platon namentlich im Sophistes die Ideen als wirkende Kräfte auffasse (S. 16 ff.). *Und darin wird man ihm meines Erachtens jedenfalls recht geben müssen, dass Sophist, p. 247c - 248e* δύναμις *nicht Kraft, sondern nur im Aristotelischen Sinne «Fähigkeit» bedeuten kann*, da dieses Wort durch «εἴτ' εἰς τὸ ποιεῖν . . . εἴτ' εἰς τὸ πάσχειν» näher bestimmt wird, und auf die Ideen gerade nur im letzteren Sinne (καθ' ὅσον γιγνώσκεται κατὰ τοσοῦτον κινεῖσθαι διὰ τὸ πάσχειν) angewandt wird (S. 20 f.). Weit grössere Schwierigkeiten macht das unmittelbar folgende (248e ff.), worin dem παντελῶς ὄν Lebenund Denken zugeschrieben wird. *Boreas mag recht haben, wenn er hierunter nicht die Gesammtheit der Ideen verstanden wissen wlll* (S. 24 f.). Allein seine eigene Deutung ist unklar, und deren Voraussetzung, dass die εἰδῶν φίλοι (p. 248a). Megariker bedeuten sollen, sehr unsicher. Eher möchte ich glauben, dass hier ganz abstrakt von der Vereinbarkeit von Sein und Bewegung gehandelt wird (vgl. p. 249b: καὶ τὸ κινούμενον δὴ καὶ κίνησιν συγχωρητέον ὡς ὄντα und p 253d: τὸ δέ γε ὂν μεικτὸν ἀμφοῖν). *Hier ist jedenfalls der Hinweis darauf (S. 26) beachtenswert, dass die hier kritisierte Lehre der εἰδῶν φίλοι mit der des Timaios merkwürdige Übereinstimmungen aufweist* (man vgl. Sophist. p. 248a u. c. mit. Tim. p. 53e ff. u 27d f.). Man wird deshalb die Frage wenigstens aufwerfen müssen, ob der Sophistes nicht zeitlich nach dem Timaios zu setzen ist, wie schon Wildauer, Psychologie des Willens bei Sokrates, Platon und Aristoteles S. 209 vermutete (vgl. auch die Art, wie Sophist p. 265e der θεὸς δημιουργὸς erwähnt wird, und Polit. p. 273b mit. Tim. p. 30a—von Boreas auf S. 64 in Beziehung gesetzt). *Gelungen scheint mir ferner der Nachweis (S. 42) dass von den vier Prinzipien des Philebos (p. 23) die* αἰτία *nicht den Ideen, sondern dem Demiurgen des Timaios entspricht und auch die drei anderen Gleichungen (ἄπειρον=Materie, πέρας =Idee, συμμισγόμενον=Sinnending, S 48) wird man ernstlich erwägen müssen. Auch die noch so beliebte, rein mythische Auffassung des Demiurgen im Timaios bekämpft Boreas mit guten Gründen* (man vgl. die Bildung der Weltseele, Tim. 34b ff. mit Phileb, p. 30d βασιλικὴν.. ψυχὴν.. ἐγγίγνεσθαι διὰ τὴν τῆς αἰτίας δύναμιν—S 50; und die Erwägung des δημιουργὸς schon in der Politeia VI p. 507c: τὸν τῶν αἰσθήσεων δημιουργὸν und VII p. 530a ὁ τοῦ οὐρανοῦ δημιουργός). Der Verfasser resumirt das Ergebnis dieses ersten Teils seiner Untersuchung dahin (S. 53), «dass die Ideen weder im Sophistes noch im Phaidon, weder im Philebos noch im Timaios das wirkende, sondern über all das formale und Zweckprinzip sind. Dagegen ist uns in allen diesen Dialogen, was die Naturdinge betrifft, die Natur (Weltseele, Gestirne) als unmittelbar, eine überweltliche Vernunft als mittelbar wirkendes Prinzip entgegengetreten». *Weniger gelungen scheint mir der zweite Teil der Schrift, welcher zeigen soll, dass die Idee des Guten und die Gottheit durchaus verschiedene Begriffe sind. Wohl nimmt gleich zu Beginn dieser Untersuchung (S, 53 f.) für diese These eine Anzahl von Stellen ein, an denen diese Idee mit anderen vorbehaltlos zusammengestellt wird.* (Phaid. p. 100b; Parm. p. 130b; Phileb p. 15a; Resp. VI p. 507b). Allein den kritischen Stellen, Resp. p. VI p. 509b und

Phileb p. 22c wird Boreas (auf S 59 resp. 64) in keiner Weise gerecht. Obwohl *man* daher *dem Verfasser wird zugeben müssen, dass im Geiste des platonischen Systems—soweit von einem solchen die Rede sein kann—die Idee des Guten nur causa finalis, die Gottheit aber causa efficiens sein sollte* (vgl. Theoph. bei Simplic. in phys. p. 56,13: τὸ δὲ ὡς αἴτιον καὶ κινοῦν ὃ περιάπτει τῇ τοῦ θεοῦ καὶ τῇ τοῦ ἀγαθοῦ δυνάμει), so kann es doch micht wundernehmen wenn Platon, wie in der Theorie, so auch in der Praxis seines Denkens beides nicht immer auseinanderhält».
